

**BAPTISTAE
MANTVANI CARMELI-
TÆ THEOLOGI ADOLE-
ſcentia ſeu Bucolica, breuibus Iodoci
Badij commentarijs illustrata.**

**His acceſſerunt IOAN. MVRMELII in ſingulas
Eclogas argumentum, cum annotatiunculis eni-
deur in loca aliquot obſcuriora.**

*Acceſſit & Index non ille vetus, & indigeſtus, ſed nouus
omnino, ac locupletior multò, opera Barib. Laurentij.*

**LONDINI,
Ex typographia Societatis Stationa-
riorum 1613.**

Cum Priuilegio.

*Lab. front.
Juni 1613*

Robarts Henry

Edward Henry

Robert Henry

C

THE LIBRARY OF THE
HISTORICAL SOCIETY OF MASSACHUSETTS
FOUNDED 1813
GIVEN BY THE SOCIETY

BAPTISTA MANTVANA
NVS CARMELITA, PARIDI
CÆRESARIO, S.P.D.

Vdi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipse non solueret, Ego quinquagenarius, & iam consenescens, adolescentiâ meam reperi, & habeo adolescentiam simul, & senectam. Sed ne longa ambage te teneam, nodum hunc dissoluo. Anno præterito, quum Florentia rediens, Bononiam peruenissem, intellexi apud quendam literatum virum esse quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnasio Paduano philosophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate adolescentiam vocaueram. Carmen est Bucolicum, in octo Eclogas diuisum, quod iam diu tanquam abortiuum putabam abortitum. Vbi id rescui: Saturninâ famè repente sum percitus, & cogitaui quonam pacto possem proli meæ inferre perniciem. Iuuantibus ergo amicis, libellum mihi vendicaui, vt perderem, quem suspicabar erratis non posse non scaterre. At vbi intellexi, & alia quædam exemplaria superesse, visum est præstare hoc, quod vendicaram emendare, emendatumque edere, vt eius editione, cætera, quæ continent inulta minis iuuenilia, deleantur. Hoc igitur sic castigatû, duabus alijs Eclogis, quas in religione lusi, in calce subiunctis, tibi ô Pari, inuenis antiquæ nobilitatis, & studiorum, ac omnium bonarum artium amantissime, nostræque vrbis decus egregium, libentissimè dono: vt quando tetricis illis philosophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habeas iucundulam hanc lectiunculam, qua, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur ingenium. Omnes autem, penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, vt si quid vnquam fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec vllò pacto superesse permittant. Accipe ergo Pari suauissime, libellum & auctore, & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps vtaris arbitrio. Vale.
Calendis Septembr. Anno M. CCCC. XCVIII.

ANNOTATIONCVLAE ALI-

quot in subsequentem librum, ex epistola
quadam Ioannis Murmelij, ad Paulum
Ruremum denscm.

Sed ut (inquit) ex ordine à te quaesitis respondeam, haec acci-
pe: In tertia ecloga, quod Thracius Hebrus Orphea fleuisse
dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicâ Virgilij non con-
stare, quum ibi non Orphea, sed eius uxorem Euridicen Hebrus
fleuisse dicatur: adducendum itaque fuit testimonium Ouidij,
in secundo Metamorphoseos ita scribentis:

Te mæste volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, tua carmina sepe secute
Fleuerunt syluæ, positis te frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lachrymis quoque flumina dicunt
Increuisse suis.

Hic enim per flumina, Thraciæ fluuij, & cum primis Hebrus,
quod sequentia indicant, significatur.

Venio ad patinam Æsopi, cuius mentio fit in quinta eclo-
ga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis
historiæ, capite decimoquinto, his verbis: Maxima tamen insignis
est in hac memoria, Clodij Æsopi tragici histrionis patina,
sexcentis sextertijs taxata, in qua posuit aues cantu aliquo, aut
humano sermone vocales, nummis sex singulas coemptas, nulla
alia inductus suauitate, nisi ut in ijs imitationem hominis man-
deret, ne questus quidem suos reueritus, illos opimos & voce
meritos, dignus prorsus filio, à quo diximus deuoratas marga-
ritas. Non sit tamen (ut verum fatear) facile inter duos iudi-
cium turpitudinis, nisi quod minus est, summas rerum nature
opes, quam hominum linguas cænasse. Hactenus Plinius. Tercio
loco quaesitum est, super illud sextæ Eclogæ: Nec nemus Ægeria
sonipes, nec vir bonus urbem. Cur Ægeria nemus, quod ab
Aricia non procul abest, equi defugiant. Huius rei causam apud
Græcos Callimachus (teste Servio) tradidit, apud nostros verò
Ouidius in 3. Pastorum inquit:

Vallis Aricina sylua præcinctus opaca,
Est locus antiqua relligione sacer.

Hic

ANNOTATIVNCVLÆ

I

Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis aditur illud equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo *Æneidos*.

Unde etiam templo Triviae, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quod littore currum
Et Iuvenem monstis pauidi effudere marinis.

Præterea cognoscere cupis quæ accipiendū censeam per Nur-
finum senem in octava ecloga, cuius fato iuga inclyta dicuntur.
Senex hic, diuus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nar-
sia, vel ciuitate Piceni, vel prouinciæ ortus, monasteriū condidit
primum in monte aliquo regionis illius, deinde cum religionis
fratribus in Cassiniū montem migravit, ibique Apollinis phano
in diui Ioannis Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, mira-
culisque claruit, & tandem vita defunctus, ibiq; in sacello præ-
dicto sepultus, iuga illa montana, immortalis nominis sui memo-
ria illustrauit. Postremò rogas, quonā modo defendatur Latini-
tas orationis illius in Ecloga nona: Hac armēta quibus coput à
tellure leuatur altius, & cui sit longa internodia crurum. Mira-
ris enim antecedenti pluralis numeri, subiectum alterū pluralis
numeri, alterum singularis relatiuum. Scito igitur figuratā esse
poeta locutionē. Teste namq; Prisciano, lib. 17. diuersi interdum
numeri construuntur. Salustius in *Catilinario*: interea seruitia
repudiabat, cuius initio ad eū magnæ copię concurrebant. Cuius
enim singulare, ad rem retulit, i. cuius rei, viz, seruitiorum.
Tibullus: vos quoque abesse procul iubeo, discedite ab aris, cui
tulit hesternæ gaudia nocte Venus. Cui, subintellige turba, vel
multitudini. Ita & hic, cui grezi armentorum, vel armento.
Hactenus Murelius.

ADELON.

Totum hoc poemā constat dramatico genere. Nam auctor nus-
quam loquitur, nisi pastorali persona assumpta, quam, ut inquit
Badius, interdum sub Candidi nomine assumit, &c. Contendit
idem Badius pastorale decorum sermonisq; Bucolici tenuitatem
hic magis anxie obseruatam, quā in Marone. Qualitas car-
minis, hexametra Bucolica, stylus gracilis, bucolicæ congruens
personæ, ferè argumenti nomen sortiuntur.

BAPTISTÆ MANTVANI,
CARMELITÆ THEOLOGI, ADO-
lescentia, in decem Eclogas
diuisa.

Ad Paridem Cæsarium.
ECLOGA PRIMA DE HONESTO
amore, & felici eius exitu, inscripta,
Faustus,

Ioannis Murmelij Argumentum.
*Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia lata.*

COLLOQVVTORES.

FORTVNATVS, ET FAVSTVS.

F*Auste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulum recitemus amores :
Ne si forte sopor nos occupet, vlla ferarum,
Quæ modò per segetes tacite insidiantur adultas,
Sæuiat in pecudes : melior vigilantia somno.*

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga de honesto amore
feliciq; eius exitu inscribitur, non sine ratione. Nam li-
cèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenij sui
præludia composuerat, ad poësim haud dubiè natus au-
ctor; tamen quia ne tunc quidem quidquam inhonestum,
aut concipere, aut edere voluisset, nunc cum recognosce-
ret, si offendisset, nimirum reieccisset. Proinde, ne si de a-
moribus titulum quispiam seuerus religiosus lectitans au-
fugeret, inscripsit de amore honesto, quo re vera nihil est
homine dignius. Hic autem amor honestus describitur,
quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, &
felici eius exitu, vt eos qui amare volent, ad honestum a-
morem iauiret, quippe cuius felix est exitus. Nam de lu-
briciis

bricis & inhonestis ferè dicitur à compatriota eius, in consimili opere. *Et quisquis amores, Aut metuit dulces, aut experietur amarus.* Personæ, ut in præambulis diximus, etiam hic ab officio, & rebus denominantur, Faustus, & Fortunatus. Nam utrumque in bonum sonat, ut, *Fortunate senex, &c.* Et, *O fortunatos nimium, bona si sua norint, Agricolas.* Et rursus, *ô Fortunati, quorum iam moenia surgunt.* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui nouit agrestes.* Faustus autem, si ad vocem alludere lubet, videtur quasi satis aut fauore auctus, aut fauore stans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic est, *ô Fauste, quando* id est, quandoquidem, *omne pecus ruminat* id est, remandit prius in ventrem immissa, *sub umbra gelida* id est, temperie frigida. Persius autem dicit: *Et patula pecus omne sub vltimo est.* Ergo precor, recitemus *amores antiquos* id est, honestos, quales erant antiquis. Vnde Phavorinus apud Gell. lib. 1. cap. 10. ad iuuenem nimis antiquè loquentem: Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, bona, & sobria, & modesta sit: Viue ergo moribus præteritis, loquere verbis præsentibus. Antiquum etiam solet accipi pro charo, quod amici & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ita charissima nobis esse soleant. Vnde Macrobius in 1. Saturn. Hinc est quod mihi quoque institutione tua nihil antiquius æstimatur, &c. Veruntamen hic potius accepero pro honestis, & antiquis congruentibus. Id autem epitheton decenter additur, quod sine eo Seruius velit amores lubricos dici. Nam qui honestatis, & religionis est, numero vnitatis efferri solet. Veruntamen amores etiam honestos dici testatur Cicero in Offic. sic dicens: Faciem honesti vides, quæ si oculis cerneretur, amabiles amores (ut ait Plato) excitaret sapientiæ. Recitemus ergo amores antiquos. Ne si fortè *sopor* id est, profundus somnus, *nos occupet,* videlicet, oscitantes. *Vlla* id est, quæuis ferarum, quæ insidiantur modò tacitè per segetes *adultas* id est, maturas, *scuiat in pecudes,* quod docet Maro in Cullice. Vigilantia scilicet est, melior somno, generale Adagium quo sententiam confirmat.

78 BAPTISTÆ MANTVANI

Faufi. *Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus, arbor,
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi :
Ante duos, vel (ni memini male) quatuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est iucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine pandam :
Hic ego dum sequer primis armenta sub annis,
Peste solo strata, sedi, iacuique supinus,
Cum gemitu & lachrymis mea tristitia fata reuoluens,
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, egro
Pectore, sensus iners, & mens torpore sepulta.
Vt stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta mouent, quem nulla inuitat orexis,
Carminis occiderat studium. nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis, odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrem
Præda : nucum calices cultro enucleare molestum :
Texere piscellam iunco, vel vimine piscem
Fallere, scputari nidos, certare palestra,
Sortiri digitis, res iniucunda, voluptas
Magna prius, tanti dum mens erat inscia morbi :
Colligere agrestes uvas, & fraga perosus.*

Hic locus] sermo est, vt dixi, merè pastoralis, & ita ap-
tus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis]* Testimonio
rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui altera manu
tela, altera gestat flammæ : vnde Maro Mantuanus, *At
regina graui iam dudum saucia cura, Vultus alit venis &
cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit, vnde saucia curis
dicta. Nam cura secundum Seruium dicitur, quod cor
vrat. Quocirca hic bene dicit : *Ingemui]* id est, intus &
in præcordiis, vel multum ingemui curis, quia res est so-
liciti plena timoris amor. *Quibus ignibus]* quasi dicat,
flagrantissimis, aut cæcis, vt ille : *Et cæco carpitur igni :*
Ignis autem aliquando amor dicitur : vt, *Si quos aut Phil-
lydis ignes, aut Alcônis habes laudes. Aliquando amatus :*
vt, *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas. Vel ni
memini male]* quod factum non censet, quia memine-
runt omnia amantes. *Quando]* id est, quandoquidem.

Iucunda

lucundarelatus] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum nominibus adiectiuis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum grauissimus est, cum inexperta exerceat pectora. *Veste solo*] id est, per terram. *Strata*] id est, extensa. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resegi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem. *Lauique supinus*] quod amantis est. *Sensus iners*] id est, sine arte & industria. *Mens erat sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto, ut stomachus languentis erat. *Quem*] scilicet stomachum. *Nulla inuitat orexu*] id est, nullus appetitus aut nullus vomitus, siue rustatio. Orexis enim Graecum est, & idem est quod appetitus. Ex vomitu autem appetitus nascitur, vnde etiam apud Plinium in epistola pro vomitu accipitur. Errant autem qui Latine oris exitum interpretantur. Nam os oris primam producit, hoc autem corripitur, ut hic, & à Iuuenal. Sat. 6. *Rubidam facturus orexim*: & Sat. 11. *hinc surgit orexis, hinc stomacho bilis*. *Carminis occiderat studium*] commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primum fistulam, de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solamenque mali de collo fistula pendet*. *Disparibus calamis*] emphaticòs quidem dicit, nec etiam artificiosissima: ut est disparibus calamis compacta, ut in Bucol. Maro. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*. Et alibi, aut unquam tibi fistula cera iuncta fuit? Nam ut alibi dicit: *Pan primus calamos cera coniungere plures Instituit*. *Odius & arcus*] Plus est quam si eius studium occideret. Id autem pastorale studium est vnde illud, & *figere ceruos*. Etiam de venatu intelligere potest. *Funda odiosa*] qua se pubes rustica ad futuram militiam exercere solebat. *Nucum calices*] id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis euacuare, & nucleos extrahere sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, vas vimineum, Maro in Alexi, *Quin tu aliquid potius quorum nunc indiget usus*. *Viminibus mollique parvas intexere iunco*. Et in fine Bucolicorum, *Dum sedet,*

BAPTISTÆ MANTVANI.

Et gracili fiscellam texit bibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 1. Nunc facili rubea texatur fiscina virga. Vel vimine] id est, tenui pertica, seu virgâ. Scrutare vidos] Maro: Parta mea Veneri sunt munera, namque notavi Ipse locum, aërie quo congressere palumbes. Certare palaestra] cursu & lucta. Sortiri digitis] id est, micare, qui Italorum est ludus. Erigit autem micantium vterque quot vult digitos, & diuinat, quot sint ambobus erecti, & qui prior eununtiat, depositum sortitur. Agrestes vuas] labruscas, & fraga humi nascentia. Virgil. Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.

Mærebam, ut pastu rediens Philomela, cibumque Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido Cum sublata videt, rostro cadit esca remisso, Cor stupet, & contra nidos super arboris alte Fronde sedet, plorans infelices hymeneos: Seu veluti amisso partu formosa iuuenca, Quæ postquam letos altis mugitibus agros Compleuit, residens pallenti sola sub umbrâ, Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam. Sed quid circumtu pario tibi tædia longo? Dum sequor ambages, & verba, & tempora perdo. Summa hæc, vitales auras inuitus agebam. Quodd si forte volens cognoscere singula, dicas, Fauste, quis in Syrtes Auster te impegerat istas? Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor) Me mea Galla suo sic circumuenerat ore, Ut captam pedicis circumdat aranea muscam. Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu; Et quamuis oculo pendisset inutilis vno, Cum tamen illius faciem mirabar, & annos, Dicebam Trinitæ formam nihil esse Dianæ.

Mærebam, &c.] Similitudinem affert, quæ res sit clarior, sed rustico non impertinentem. *Pastu]* nomen est, ut sit e pastu seu pastura: Nam posteriora supina non ponunt poriti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens]* Virg. de apibus.

Ore

FAVSTVS ECLOGA I.

4

Ore ferunt dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur lusciniā, ea autem querula fingitur propter amissam linguam, vt in Buc. Virgil. dici solet. *Quas illi philomela dapes.* Legunt autem alij. philomella, non simpliciter, l. quia melos primam corripit, vt sit amatrix dulcis cantus. Nihil enim artificiosius canit, vt auctor est Plinius, dicens: Est luscinijs diebus atq; noctibus continujs quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & musicæ perfectæ modularis sonus. Cantant inter se, & victa morte quiescit, prius vita, quam cantu deficiens. Audit disciplinā attentē & corrigit: propter hæc paria illis, ac seruis pretia erant. In ore Stesichori poetæ adhuc infantis cecinit, &c. Alij verò Philomenā per n legunt, sic *Rostro remisso*] id est, non amplius escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incuruum. *Super arboris altæ fronde,*] antiquè vt Maro: *fronde super viridi, & gemina super arbore sident.* Nam nunc, super frondem, dicimus. Volunt præterea, super dici, vbi res contingitur, supra, vbi distantia est. *Plorans*] id est, conquerens. *Hymenæos,*] id est, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis inuocari solet, vt Thalassio à Latinis, quod in epithalamijs, id est, carminibus nuptialibus videre est: vt autem docent Donatus & Seruius, Hymenæum quidē Liberi, & Veneris filium dicunt esse: qui primus certas nuptias instituerit, idēque per laudem cantari in virginalibus nuptijs ob huiusmodi meritum. Alij virum fortem Articum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam inquit Seruius, apud Romanos Thalassio inuocatur. Cum enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcheriam duceret, ne ei auferetur alijs, Thalassionis cuiusdam nobilis esse simulauit, cuius nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liuius lib. i. decados primæ certus est auctor. Plura tamen, & quædam his diuersa apud Plutarchum legas: Alij, inquit Donatus, quod Hymen dicatur membrana quædam, qua est munita virginitas, quæ primo dirumpitur coitu, Hymenæum dictum putant.

Alij

BAPTISTÆ MANTVANI.

Alij hymnum vocari Virginalium nuptiarum. Ergo sic accipe hymenæum in nuptijs, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verum hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum, qui canat, hæc ille.* Hic autem accipitur pro coniunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Vlla neque annem libavit quadrupes, nec graminus attingit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & inuoluta, ab ambigo, quod est circumago. Maro; *Non hic te carmine flecto, Siue per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras*] sic Æneid. 1. *Si vespitur aura ætherea; nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster*] quiuis ventus importunus. Maro, *Dare classibus austros*: est autem meridionalis tepore corrumpens, vnde amoribus quadrat. Maro, *Eheu quid volui misero mihi? perditus austrum floribus, & liquidis immisi fontibus apros. Corrumpentem obsonia*] docet Iuuenalis: *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*] sunt loca arenosa. habentia vada breuia; in quæ si inciderint naues, euelli nequeunt, de quibus Maro Æneid. 1. *In breuia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneid. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul.* Hinc metaphoricòs aut allegoricòs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent, cum neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impingat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Ipas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro: *aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Iuuenale etiam tenuis clientis vxor. *Galla mea est* inquit. *Profer Galla caput, &c. Suo ore*] formositate oris. *Pedibus*] laqueis, & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manuum vincula; Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere coruis; Auribusque sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneid. 2. *manicas, atque arcta leuari vincla inbet Priamus.* Est etiam manica, manuum, & brachiorum tegumentum. Idem, & *tunica manicas & habent redimiculamitte.* *Et pleno turgida vultu*] Ter. Succiplena, sed id vrbanius.

Nam

Nam turgida, id est, inflata, non suo pingui, non nisi rustici placeat, *ut lusca*] id est, altero oculo capta, sed dicit pene, ut non merè luscam, sed pætā, id est, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Diane Triuiae*] id est, tres vias habentis: in cælo, vbi Luna dicitur: in syluis, vbi Diana venatrix: & apud inferos, vbi Proserpina, quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc superis nunc inferis, nunc nobis conspicitur. *Legi posset ducebam*] id est, iudicabam in animo meo, Nil esse videlicet ad hanc nostram.

Fort. Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert Libertatem animi, & mira nos fascinat arte, Credo aliquis demon subiens præcordia, flammam Concitet, & raptam tollat de cardine mentem, Nec Deus (ut perhibent) amor est, sed amaror, & error. Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, ne durior sit perpetuus tenor vnius. Ludir, eludir. *Oculos præstringit,*] Vnde præstigiæ & præstigiatores, qui Mercurium principem habent. *Fascinat*] illigat quasi fasce, quodam incantamento. Maro: Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. *Aliquis demon*] id est, vaser spiritus. *Præcordia,*] id est, membranas cor cingentes, in quibus sunt affectiones, seu passionis animorum. *Concitet,*] à concito frequentatiuo, id est, prouocet aut commouerat. *De cardine*] de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro, nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt. *Amaror*] amarities, amaritas & amaritudo, ab amaro dicitur.

Faust. Adde, quod optatis nec spes erit ulla potiri. Quamuis illa meo miserata faueret amori, Monstrarétque suos oculis ac nutibus ignes. Nam quocunque isset, semper comes aspera, semper Nupta sequebatur soror, & durissima mater. Sicque repugnabant votis contraria vota. Non secus ac muri catus ille inuadere pernam Nititur, hic rimas oculis obseruat acutis.

Adde,

BAPTISTÆ MANTVANI.

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtis incidisse probetur. *Non secus.]* id est, non aliter. *Ac.]* id est, quam scilicet repugnat, *catus.]* id est, felis, animal reuera *cautum.]* id est, vaftrum & callidum : & corripit catus primam, vnde per, et, simplex scribitur Horatius i. carminum. Voce formali catus & decore. Veruntamen multi pro animali per, et, duplex scribendum putant. *Perna]* à pede dicitur secundum Varroñem, quasi sit pes porcinus cum carne, præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas,]* id est, fissuras, è quibus mus exiliat.

For. *Qui satur est, pleno laudat ieiunia ventre :
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.*

Iterum interloquitur Fortynatus, cuius dictum si ad durissimam matrem respicit, sensus est : matrem iam saturatam amoribus, non ignoscere filix amare incipienti : Si ad catum, illum inuidere muri, aut sorici famelico, cum satur sit, quia tunc præcipuè venatui intendit, cum contrà faciat canis.

Faust. *Tempus erat curua segetes incidere falce,
Et late albebant flauentibus bordea culmis :
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit bordea messor.
Ignorabat enim, vel dissimulabat amorem.
Dissimulasse puto, quoniam data munera nate
Nouerat, exiguum leporem, geminasque palumbes :*

For. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitium, culpæ scelerumque ministra est.*

Faust. *Farra legens, ibat mea per vestigia virgo,
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Ut decet æstatem, quæ solibus ardet iniquis :
Tecta caput fronde intorta : quia sole perusta
Fusca sit, & voto facies non seruit amantum.
Jam tergo vicina meo laterique propinqua,
Sponte mea delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere fœmina curas.*

*Nec differre potest, tantum leuitatis in illa est.
 For. Quisquis amat leuis est, nec femina sola, sed ipsi
 Quos sapere, & præstare alijs mortalibus aiunt.
 Quos operit latus fulgenti murice clauus,
 Quos vidi elatos regali incedere passu.
 Tu quoque sic affectus eras dementior illa,
 Forsitan & leuior, virgo data farra legebat,
 At tu farra dabas; dic quæ dementia maior?
 Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.*

*Tempus erat curua segetes incidere.] Græcè & duriter vt
 rustico competit. Nam latinè dicas, tempus incidendi,
 auctoribus Seruio, & Valla. Virgilius tamen Æneid. 2 di-
 xit: Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Collectu-
 ra parens] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. Paupe-
 ries inimica bonis est moribus] id est, rusticis visum, qui-
 bus nondum intellecta deorum munera, aut quia indi-
 gentem difficile est bene operari: aut reuera, quia per pau-
 pertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ di-
 uitibus essent respuenda. Omne labitur in vitium.) Sic Co-
 micus: Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Et post.
 Ita vt ingenium est omnium hominum procliue à labore
 ad libidinem: est quidem hæc sententia rustico digna.
 Nam neque paupertas vitium est, neq; in vitium impellit,
 si eam ferre nouerimus, quin munus deorum à Lucano
 rectè dicitur, sed nondum intellectum. Verùm quia procli-
 ues sumus ad libidinē, nostro non paupertatis vitio sæpe
 peccamus, vnde Prouerb 30. Aut egestate furer, & perirurē
 nomen Domini. Et tamen idem dixit: Paupertas & hone-
 stas à Deo sunt. Dicimus ergo paupertatē in spiritu, sanctis,
 sed difficilē eius vsum. Pauperies propriè accipitur pro dā-
 no, vt si quadrupedis iactura pauperiem fecisse dica-
 tur. Nuda pedem] Græcæ poeticæ locutiones sunt. Maro.
 Æneid. 1. Nuda genu nodoq; sinus collecta fluente: sunt
 autem oratoribus vitandæ. Sponte mea] Sic & Booz ipsi
 Ruth fieri præcepit. Clauus] vestis est Senatorum Romano-
 rum. Murex,] conchylij genus, cuius sanguine fit purpu-
 reus color. Dic, quæ dementia] in prosa potius dixero,*

vira

BAPTISTÆ MANTVANI

utra vel utrius.

Fausi. Continuo afficiens ægrè tulit aspera mater :

Et clamans, quò, dixit, abis? cur deseris agmen?

Galla veni. Namque hic alnos prope mitior umbra,

Hic tremulas inter frondes immurmurat aura.

O inuisa meis Vox auribus, ite, precabar,

Ite (malum) venti celeres, dispergite vocem :

Si quis pastor oves ad pingua pascua ducat,

Et vetet adductas præsens decerpere gramen,

Vel si iam pastas potum comescat ad amnem,

Et sitibundo ori salientem denegat undam,

Nonne importunus nature inimicus, & excors?

Illa mihi vox, ipsa Iouis violentior ira,

Cum tonat & pluuijs terris irascitur àër,

Non potui, & volui frontem non flectere, virgo

Demissi in cilium de subuelaminis ora

Me afficiens, motis blande subrisit ocellis.

Id cernens iterum, natam vocat improba mater,

Galla operi magis intendens, audire recusat.

Ut pede, sic animo sequitur, tum prouidus ipse

(Namque dolos inspirat amor, fraude sique ministrat)

Nunc cantu, nunc sollicitans clamore metentes,

Velamenta dabam sceleri, quo credere possent

Et soror & mater, non audiuisse puellam.

Falce repellebam senies, ne crura sequentis

Leuia, ne teneras ausint offendere plantas :

Fort. Quisquis amat, seruit, sequitur captiuus amantem,

Fert domita ceruice iugum, fert verbera tergo

Dulcia, fert stimulos, trahit & bouis instar aratrum.

[Continuo afficiens, &c.] Recitat argumentum amorum suorum. Si quis pastor] indicat similitudine, quam incommoda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor ouibus esset importunus, si eas à præsentibus herbis, aut fluminibus cum famerent, aut sitirent, arceat, quæ Tantalii pœna dicitur: ita importuna visa est mater, quæ præsentia puella vetabat frui. Iouis violentior ira] Amatoriè dictum. Audire recusat] id est, hic ut videtur dissimulat. Velamenta da-

ba

bam sceleri] id est, fraudi, quæ non semper scelerata est. Nam est in puella non audiente monitis maternis. *Septes]* id est, spinas & vepres. *Crura sequentis]* scilicet virginis. *Leuita]* non aspera, nec pilosa. *Teneras plantas.]* Maro. *Ah tibi ne teneras glacies, secet aspera plantas. Quisquis amat, seruit]* ideo Ovidius. *Dum licet iniusto subtrahere colla iugos Fert]* id est, paritur verbera, satyricus. *Solea puer obiuergere turba. Bonus instar]* id est, in statum, & in morem, quod Valla non approbat: vult enim instar, ad æquiparationem, non ad similitudinem pertinere.

Faust. Tu quoque, ut hic video, non es ignarus amorum.

For. Id commune malum, semel insaniimus omnes.

Faust. Hoc animi tam triste bonum, tam dulce venenum, Quotidie crudele magis crescebat in boras. Ut calor, in nonam dum lux attollitur boram.

Pallebam attonito similis, lymphaticus, amens,

Immemor, insomnis, nec erat res ardua morbi.

Nosse genus, frons est animi mutabilis index.

Ut pater aduertit, mitem se præbuit ultra.

Consuetum, quod & ipse suos expertus amorum.

Sciret onus, blandoque loquens humaniter ore:

Dic, inquit, dic, Fauste, quid hoc, quod pectore voluit?

Infelix puer, hæc facies testatur amorem.

Dic mihi, ne pudeat curas aperire parenti.

For. Sit licet in natos facies austera parentum,

Æqua tamen semper mens est, & amica voluntas.

Faust. Ut facilem pater affectum præ se tulit ultro,

Rem confessus, opem peti, promisit, & ante

Quàm brumale gelu borealibus arua pruinis

Spargeret, agnati unanimis cum patre puellam

Despondere mihi, nec adhuc sine testibus illi

Congrediebar, eram medio sitibundus in amne

Tantalus: quoties, misso cum bobus aratro,

Ut vacuis aliquando esset sola adibus, ibam.

Tu quoque] Æneas Silvius, qui & Papa Pius, asserit nemi-

nem ad trigessimum peruenire ætatis annum quinò tem-

pe ita aliquando amoris ignem. Vnde prouerbialiter dicitur

BAPTISTÆ MANTVANI

hic, semel insaniuimus omnes. Quod Maro in Geor. lib. 4. sic dicit, Omne ad eod genus in terris hominumq, ferarumq, Et genus equorum, pecudes, piscesque volucres, In furias, ignemque ruunt, amor omnibus idem, &c. Hic] id est, ex his à te dictis. Lymphaticus] id est, furore percitus, vt hi qui lymphas] id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autē qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. Amens] id est, sine mente. Terent. Nam hæc inceptio non amantium, sed amencium est. Frons est animi mutabilis index]. Prouerbiale, sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Iuue. Fronti nulla fides, ea dicata fertur verecundia atq; pudori. Frons index. Sunt ergo index & similia, communia. Cice. hanc vocem stultitiz indicem. Vt pater aduertit,] id est, rescit, agnouit, annotauit animaduertendo. Mitem se præbuit] talem præstandū docet Mitio Terentianus in Adel. Ultra consuetum,] id est, præter consuetudinem: quia solent patres esse seueri in mores filiorum, vnde Menedemus Terentianus in Heau. Cœpi non humaniter, neque vt decuit animum & grotum adolescentuli tractare, sed vi, & via peruulgata patrum quotidie accusabam, &c. Causam autem quare pater mitior fuit, addit, quod & ipse suos expertus] &c. Vnde et diuū Petrum labi contigit, vt sci et ignoscere. Dic mihi, ne pudeat, &c.] ex loco Terent. Sit licet in natos, &c. Confirmat vt vero simile sit quod ille dixerat. Agnati] id est, affines. Despondere] id est, desponderunt mihi puellam. Nec adhuc sine testibus] id est, arbitris, & præsentibus. Illi] id est, cum illa. Congrediebar] id est, licet mihi esset desponsata, tamen non licebat conuenire eam, nec cum ea loqui, cum sola esset, quo custoditam eius attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum datiuo construit, quæ alij cum ablatiuo, mediante cum, vt, placidone etiam pugnabis amori] id est, cum amore. Certat tibi, id est, tecum. Infelix puer atque impar congressus Achilli] id est, cum Achille. Gram medio sitibundus in anre Tantalus, id est, Tantali similis, de quo Horatius primo sermonum: Tantalus à labris sitiens fugienti captat Flumina. Quia enim

deorum secreta reuelauit, aut quia Pelopem filium dijs epulandum apposuit, hac poena apud inferos damnatus dicitur. ut mento tenus, imò labiorum tenus habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restringere conatur, delabuntur. Et naso tenus fragrantia pona, itidem dum apprehendere conatur, subterfugiunt. Signantur autem auari, ut suitor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te fabula narratur, congestus undique saccis Indormis inhians & tanquam parcere sacro Cogeris, aut pictus tanquam gaudere tabellis. Ut edibus,* id est, domibus priuatis, scilicet paternis. *Vacuis* scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset Sola* scilicet domi. *Ibam* scilicet, ad eam.

*Omnia causabar, stiuam, dentale, iugumque,
Lora iugi, nullam, deerant quæcunque, petebam
E soceri lare; sola tamen deerat mihi virgo.
Non deeram mihi: piscator, venator, & auceps.
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsi,
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebat.
Nocte semel media subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati inuasere canes: ego protinus altam
Transliens sepem, vix ora latrantia fugi:
His tandem studiis hycem transsegimus illam.
Ver redijt, iam sylua viret, iam vinea frondet,
Iam spicata Ceres, iam cogitat hordea messor,
Splendidulis iam nocte volant lampyrides alis;
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta secundo est.
Tum boue mactato, gemina conuiuia luce
Sub patula instructis celebrauimus arbore mensis.
Adfuit Oenophilus, multoque solutus Iaccho,
Tempestiua dedit toto spectacula vico,
Et cum multifori Tonius, cui tibia buxo.
Tandem post epulas & pocula, multicolor em*

BAPTISTÆ MANTVANI

*Articulum sumpsit, buccasque inflare rubentes
 Incipiens oculos aperit, ciliisque leuatis,
 Multotiesque altus flatu à pulmonibus hausto
 Vtrem implet, cubito vocem dat tibia presso,
 Nunc huc, nunc illuc, digito saliente, vocauit
 Pinguibus à mensis iuuenes, ad compita cantus
 Salidico, dulci que diem certamine clausit.
 Et iam tres hyemes abiere, & proximat aestas
 Quarta; dies rapidus, si qua est bona, præterit horis,
 Si qua placent, abeunt, inimica tenacius hærent.
 Foras Fauste vident vicina pecus vineta subintrat.
 Iam, ne fortè graui multa taxemur, eundem est.*

Omnia causabar] Pergit quò ceceperat, docens Faustum
 amorum suorum exitum, optatis videlicet nuptijs. *Omnia
 causabar*, scilicet excusabam, seu accusabam & in excusatio-
 nem intermissæ operæ adducebam, vt in *MARI*. *Causando
 nostros in longum ducis amores. Struam]* id est, manicam a-
 ratri, qua regitur. *Dentale]* id est, lignum ad quod induci-
 tur vomer, vt dicit Seruius, ad illum 2. *Geor.* *Duplici aptan-
 tur dentalia dorso. Rullam]* id est parrem, à ruendo dictam.
E lare] id est, domo *Soceri]* scilicet futuri, quia desponsa-
 tione facta. *Non deeram mihi]* id est, officio meo, vt vilitati
 meæ. *Studia intermissa]* scilicet tempore languoris, vt prius
 dixit, *Gener]* est coniux filia, & dicitur ad socerum & so-
 cium correlatiuè. *Iam Ceres]* id est, seges, aut frumentum.
Spicata] id est, spicas habens. *Lampyrides]* sunt papilioes
 quædam, quæ Nitedulæ, & Cicindulæ dicuntur, de quibus
Sipontinus sic: Cicindula à Græcis Lampyris dicta, quidam
Noctilucam, quod noctu luceat *Nitedulamque* vocant. Non
 antè matura pabula, aut post desecta conspicitur, nunc
 pennarum hiatu resurgens, nunc compressu obumbrata.
 Huius animalis stellantes volatus maturitatis hordei sig-
 num rusticis præbent, mira benignitate naturæ. Ab hac
 lychnus pensilis, quem vulgo lampadem vocant, Cicin-
 dula appellatur, quæ nocte tota seruatur accensa, & Lam-
 pyridos instar lucet. *Mart. de Cicindula, Ancillam tibi
 fors dedit lucerne, totas quæ simul exigit tenebras.* Scribitur
 autem

FAVSTVS ECLOGA I. 10

autem Græcè *λαμπυρεῖς* id est, sed pro, u, etiam, y, scribi à nobis solet. Quia ergo hordei maturitatem denorant benedicunt: *Jam cogitat hordea messor. Splen didulis, &c. Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in geniali thoro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parum sperabatur operatum sortita est exitum. *Gemina luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur, Iuuenalis: *Totum oenophorum sitiens.* in Græcè dicitur vinum. *Jaccho*] id est, Baccho, hoc est, vino solutus, soluit enim curas. Vnde *Lyxus à λυαῖ*, id est, soluo, dicitur Lyber pater. *Tonijs*] à tonando dictus cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè sunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum, unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem utriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent varijs panniculis tectum, vulgò musam cornutam vocant, eo quod obcuruam fistulam annexam habet. *Buceas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satis humile aduerbium, quo idonei abstinere dicuntur. *Vtrem*] id est, sacrum illum ex corio. *Pinguibus à mensis iuuenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas, & cæteros ludos exercet. *Cantu altidico*] id est, salrandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro mense dixerat. *Dies rapidus, &c. Si qua,*] id est, aliqua; *dies*, id est, tempestas, *est bona*, id est, lata, *prospera: præterit horis rapidus*] id est, velociter transeuntibus. Id enim videtur lætis. *Inimica tenacius hærent.* Generalis sententia, qua finem facit, plura tamen, ut videtur, dicturus, sed à Fortunato ad coercionem pecoris auocatur. *Viden*] id est, vidēsne: *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus confita vicina *Eundum est*] id est, ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Ne taxemur*] id est, damnemur. *gravi multa*] id est, pœna pro delicto danda.

ECLOGA SECVNDA, DE INSA- nia amoris. Inscripta Fortunatus.

Ioannis Murelij Argumentum.

*Qua Padus exundans tulerit dispendia, primum,
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.*

FORTVNATVS ET FAVSTVS.

Vt tam serus ades? quid te (iam septima lux est,) Detinuit? gregibusne nocent haec pascua vestris?

For. Fauste, Padus nostros qui praterlabitur agros Creuerat, & tumidis ripas equauerat undis.

s, cura gregis omissa, priuata coegit

Publicaeque utilitas, ripam munire diurnis Nocturnisque operis, flumiūque arcere furentem.

Fau. Fert Padus exundans mala saepius omnia, noster Tityrus est auctor, qui pascua dixit, & arua.

For. Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra Mensuram, atque modum subito concreuerit aestu: Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis Nix hyberna iugis, implent cana flumina, montes Se exonerant, fluuiosque onerant: sic flumina rursum Se exonerant, pelagusq, onerant, hominum quoq, mos est, Quae nos cunque premunt, alieno imponere tergo.

*Cur tam serus ades? In hac ecloga damnabitur amoris insania, qua Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, vt Fortunatus amores experiretur amarus. Amyntas à Marone inducitur pastor amulus, unde dicit, inuidit stultus Amyntas. Amynticos autem dicitur vindicari. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam quum cœptis desistere cogitur. Vtq, deduci videtur ab aquivouo, quod est vlcisor, pu-
dio, repugno. Principium colloquutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat: quominus affuerit illis diebus cum pecore. Cur tam serus] id est, tardus, sed vtrumque sic accipio, vt ad tempus referatur. Virgilius. Tardi venere subulci. Nam lentus, piger, oscitans etiā mane venire possit, serus autē vespere duntaxat etiā si celer, & præceps.*

Iam

Iam septima lux] *septimus dies.* Prima tamen lux, & primus dies, differūt, autore Valla. Nam prima luce facit quod in prima parte dici: primo die, quod toto ipso die, qui primus est. *Gregibusne nocet*] Quasi dicat minime: quum ager Mantuanus sit optimus. Vnde Maro: *Et qualem infelix amisit Mantua campum.* Padus] fluuius est maximus Italia, in quem iuxta Mantuam influit Mincius, vnde de vtroque dicit Maro in Tityro: *Hic inter flumina nota, & fontes sacros, frigis captabis opacum.* Nostros ergo agros] id est, Mantuanos. *Nos cura gregis obmissa,*] aut omīssa vulgaris Horatium secuti, deposito, b, dicimus omīssa & omīsi, prima breui. *Nocturnisq; operis*] id est, operationibus aut operarijs. Nam vtrumque significat hæc opera. *Fert Padus exundans mala sæpius omnia,*] i. portēra, aut indicia futuræ calamitatis. *Noster*] id est, nostras aut compatriotæ noster, *Tityrus*] id est, Maro, qui in primo bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Est auctor:*] in fine primi Georgicorum, post cædem Cæsaris, quæ tot mala sequuta sunt, *Quia flumini* *rex Eridanus* *camposque per omnes, cum stabulis armenta tulit.* Idem enim est Padus, & Eridanus ab Eridano, seu Phaetonte, filio Solis, qui in eo submersus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. i. Carminum de Tiberi. *Vidimus flauum Tiberim, retortis Littore Hetrusco violenter undis, fre deiectum monumenta regis, Templaque Vestæ. Qui pascua dixit, & arua*] id est, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneida tacet, ut cuius lectio ad rusticum non spectat: Horatius autem in sermonibus reticet, quia tunc nondum erat emissa. *Forstān*] Bene forstān, ne portentis fidem priscorū adhibere cēseatur: quæ vero intempestiuè sunt nihil portēdere videntur præter se. *Nam liquitur*] id est, liquescit & defluit. Virgil. Georgicorum primo. *Vere nouo gelidus canis quum montibus humor* *Liquitur.* *Montes*] nominatiuus est, quia montes implent caua flumina, id est, alueos fluminaum. *Se exonerant*] videlicet montes & onerant flumina, flumina rursus onus suum in mare demittunt. Nam omnia flumina intrant mare, & mare non redundat. Vnde rusticè dixit: *Pelagūsq; anent.*

Omnia.
Noster.

Eridan.

Liquitur.

BAPTISTÆ MANTVANI

Quæ nos cunque] Timebis, id est, incisio est, pro quæcunque nos. Dicitur autem Timebis, non Timefis. Alieno imponere tergo] vnde de Phariseis saluator, Mathæi vigesimo tertio, Aliquant autem onera graua & importabilia, & imponunt in humeros hominum, diguo autem suo volunt ea mouere.

Fortia Sed iam contractum renocat suus aluens amnem.

Faus. Deerefcente. Pado, dictu mirabile, noster Fortunate, lacus maioribus effluit undis.

Urbs natat, obscuræ sunt cellaria fossie.

Lynthe cados aduenit, labens ad vina minister

Ridet, & ex imis fertur grauis obba lacunis.

Multa, licet nati fuerint melioribus horis,

Multa & magna ferunt aliquando incommoda ciues.

For. Commoditas omnis sua fert incommoda secum :

Es sortis appendix est illatabilis omni.

Faus. Hactenus Eridanus : nostras repetamus amores.

Quandoquidem nunc alma Venus mouet omnia, cælum

Luce tepet nitida, tellus viret, arua volucres

Canibus exultant vernis, nunc omnia fectant.

For. Tu tua lussisti, sed nos aliena sequimur.

Namque tibi notū referam pastoris amores,

Vt doceam Veneris nihil esse potentius igne.

Pauper & infesto sub sidere natus Amyntas,

Sex vitulos, totidemque patris etate iuuentas,

Armentique patrem ducens in pascua taurum,

Venerat ad foitum, nitidis ubi Mincius undis

Alluit herbosos fugiens perniciter agros.

Aix noua propter aquas pinnatis ardua muris

Est Coitus, campū moles fundata palustri,

Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,

Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,

In vada curuata ripæ supereminet umbra,

Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.

Messis erat, solis rapidi violentia adustos

Prosciderat campos, finem Philomela canendi

Fecerat, & neque lux passim morientibus herbis,

Pascere oues poterat, neque nox humore ciendas.

Dumque

*Dūmque incumbit aquis, sine quoque intendit inani,
Taurus (ut auditum est) primum vexatus ab aestro,
Mox canibus, demum furaci à milite, sylvis
Abditus, ex toto confectum euamit agro.*

Sed iam contractum] Non interrogatiue, sed indicatiue lo-
gatur. *Suus alienus]* id est proprius, aut debitus, aut hypalla-
ge, id est, suum amnem. *Decrescente Pado dictu]* id est, ut di-
catur, vel dum dicatur. *Mirabile, noster lacus]* vicinus vrbi
nostræ Mantuæ, scilicet Benacus; Mineius enim ex Benaco
fluit. *Lyntræ]* id est, scapha. *auralia nauicula. Grauis obba]*
id est, lagena: Persius sessilem vocat. eo quod lato fundo
quasi sedeat, dicens Satyra quinta, *Exhalat vapida læsū pice
sessilis obba. Melioribus horis.* vnde Iuuen. *Distat enim quæ
sidera te excipiant, modo primos incipientem Edere vagitus &
adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis, quam Christianis
consonantius. Verum si non trahimur, aut compellimur in-
uiti, ducimur tamen zelo, & incitamus. *Appendix illelabilis]*
quia in hoc mundo nō sunt solida, nec plena gaudia, quæ
nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudij luctus oc-
cupat. *Appendix dicitur quod appenditur. Illelabilis]* De qua
non est latandum. Sic *Æneid. 4. Hinc Drepani me portus, &
illelabilis ora.* Multa sunt prouerbialiter dicta, notatuq; dig-
na. Boetius dicit se didicisse, in foribus Iouis esse duo do-
lia, alterum boni, alterum mali, neminemque nasci, qui
non aliquando ex utroq; bibat. *Hactenus Eridanus]* scilicet
dictus est, id est, inundatio Padi. *Nostros repetamus amores,
quandoquidem nunc]* scilicet in vere, præcipue dum nix li-
quitur. Tunc enim Veneri potissima datur opera: Vnde
Vernæ dicti quod ferè verno tempore gigauntur. *Alma]*
quia diua creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione
conseruat genus nostrum. *Arua volucres]* Ma. *Hinc volu-
crum concentus in artibus Exhilarant]* id est, Græcè, vnde hi-
larum Terentius dixit, facit hilare verbum, quod est, hila-
rem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant]* id est, fœtus produ-
cunt. *Tu tua lussisti]* id est, tuos amores fœliciter cecinisti. Est
enim ludere, res nō graues canere. Vnde Virgil. in Bucol.
Et ipsi ludere quæ vellem, calamo permisso agresti. Et Ouid.

Ille

BAPTISTÆ MANTVANI

Ille ego qui fueram tenerorum lusor amorum, ingenio perij Naso poeta meo. Ita Maro in culice : Lusimus Oſtavi gracili modulante Thalia. Atque ut araneoli tenuem formauimus orſu. Sed nos aliena sequamur] Nō enim Fortunato ut dixi infortunia amorū congruunt. Ea enim dicturus est, Veneris nihil esse potētius igne.] Mar. Omnia vincit amor, & nos cedamus amor. Et ideo de tempore quo amant belluz, dicit, Georg. 3.

Tempore non alio catulorum oblita leena
Sēnior errauit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes urſi, stragēque dedere
Per syluas; tum seuus aper, tum pessima tigris,
Heu malē tum Libyæ solis erratur in oris.

Et infesto sub sidere] id est, moleſto, & inferente, quasi vim, quod plus est, quam si infausto legendum sit. Ad Coitum] id est, ad arcem sic dictam, quod esset ad fluentem Padi, & Mincij ex Benaco, ut dixi, nascentis. Perniciter] velociter. Arx Noua] castellū notat. Propter aquas] id est, iuxta. Ver. Geor. 3. Et viridi in campo templum de marmore pomā, Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Adincius, & tenera prætexit arundine ripas. Sed quæram, quum ille in laudem Mincij dixit, tardis flexibus (Est enim sic vtilior nauigantibus aduerso præsertim flumine) eur hic dicat, fugiens perneciter. Sed dicemus id ad inundationem pertinere, qua flumina tarda aliās, pernicia sunt. Longis lacertis] id est, brachijs, quia labruscæ nō putantur, nec reſecantur. Arundine & hamo] id est, hamata arundine, i. virga tenui. Sciderat] mutauit, fecitque. Prosciderat campos, finem philomela.] Nā scindo scidi priorem corripit : Æneid. 3. Hesperium Siculo latus abscidit, aruāq, & vrbes. Vbi Seruius tamē videtur sentire, debere produci. Nā merri, inquit, causa (ſci) syllabam corripuit. Verū non legitur correpta, quum contrā sepe reperiat. Hor. i. Car. Nequicquā Deus abscidit, & c. Posset forē legi, Soluerat, aut quid simile. Neque lux] id est, diuturna tempus. Neque nox humore] id est, Rore. Virg. Dumque thymo pascuntur apes, dum rore cicade. Studioq, intendit inani] i. piscādi hamo, vnde parum vtilitatis consequitur, præsertim prætermiſſa custodia armentorum, Ab æstro] Vespæ

Vesæ genus est, sic Græcè à sono dictum. *Mox*] id est, paulo post, vexatus à canibus, *demum*] id est, tandem, aut ultimo. *Abditus*] id est, absconditus. *A milite*] id est, viro belligero humilis cōditionis, unde furati addit. Non enim militem dicimus equitē auratū, sed millesimum quēque, id est, quemlibet è numero millenario, etiam vilissimum. Vnde milites Romani potissimum pedites vocabant.

Quod puer ut novit, tumultum conscendit, & alta
Voce bouem clamans, longo rura omnia visu
Prospicit: ut frustra niti se comperit, arcum
Corripit & pharetram, sequiturque per inuia taurum,
Illum per caulas & per stabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per consita oliuis
Iugera, per virides ficis & vitibus agros.
Venerat ad sublime iugum, quod sulphuris arcem
Sustinet, & longis aperit prospectibus illinc
Benacum, hinc campos longe lateque patentes.
Lux ea sacra fuit. Petro, frondente sub ulmo
Mixta erat ex omni pubes post prandia vico,
Ducebatque leues buxo resonante choreas.

Faust. Rustica gens, nulla genus arte domabile, semper
Irrequietum animal, gaudet sudore, peracto
Mane sacro, festa (quando omnibus otia) luce
Ipsa oti ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluuiem, audito properat tibicine ad ulnum,
Hic furit, hic saltu fertur bouis instar ad aras,
Quam rastrois versare nefas, & vomere terram
Calcibus obduris & inertī mole fatigat,
Ac ferit & tota Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, saliens, & pocula siccans.
For. Stulte, quid hæc faris? solatia rustica damnas,
Rusticus ipse? tuus malus es, tibi pessimus ipsi.

Faust. Dicta ioco fuerint, nostrum repetamus *Amyntam*.
Quod puer] Prosequitur historiam, aut argumentum cōp-
tum. Prospicit] porro aspicit *Æneidos* primo. *Nauem in*
conspēctū nullam tres littorē cernos prospicit errantes. Vi]
id est, postquam. Per caulas & per stabula omnia quærens
per

BAPTISTÆ MANTVANI.

per colles Benace tuos] Non longè ergo distat, ita vt de eo intelligi posset, quod dixit. *Noster lacus, &c. Sulfuris arcem*] à sulfure denominatam. *Benacum*] qui vt Lærius ex alpi bus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, vt videtur, calægis Augusti. *Buxo*] id est fistula ex Buxo, Maro. *Tymæa vos buxusq;* vocat *Berecynbia*. *Ipsa oti ac*] Sic Maro in fine Georgi- corum. *Ignobilis oti*, pro otij dixit. Nam vt hic otij scribas, versus non patitur. *Bouis instar*] id est, in morem, quod Val- la, vt dixi, improbat. *Quam rastro*] scilicet in cœmiterio aut alio loco sacro, aut area publica. *Facit Orgia Baecho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter di- cuntur omnia festa. *Calcibus*] à nominatiuo calces. Sic enim scribendum præcipiunt, estq; incerti generis. Virg. *Ferrata calce fatigat*. Alibi masc. *leges*. *Inerti mole*] id est, pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*,] confessus enim fuerat suos amores, vnde posset in eum dici illud Horatianum: *Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam?*

For. Continuit gressum, baculoque inixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ab puer infelix, æstus te maior in umbra
Corripet, nudam videas ne in fonte Di nam,
Claude oculos, blandis neu des Syrenibus auram.
Sors tua Narcisso similis: Narcissus in undis
Dum sedare sitim præperat, sitit amplius, at tu
Exteriorem æstum fugiens intrinsecus ardes:
Quam melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquam redusse pecun, seruasse inuencas,
Amisissibous æquo animo dispendia ferre,
Quam dum conaris nil perdere, perdere teipsum?

Fauſt. Sed post iacturam quis non sapit? utile non est
Consilium post facta dare, quod oportuit ante.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuit gressum] reliqua persequitur. *Baculo acerno*] ex æ- cere arbore. Acer enim prima b. cui huius aceris secundum Priscianum, facit: Vnde acerrus, æum. *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendū taurum. *Ab puer infelix*] Acclama- tio Fortunati. Sic illic: *Ab virgo infelix, quæ te dementia cœ-*

pit?

pit? *Nudam videas ne in fonte Dianam, claudere oculos*] id est, auerte oculos tuos ne videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus disceptus est. *Blandis neu des Syrenibus aure*] Nam Syrenes, vt aiunt, Surda aure transire oportet, vt inquit diuus Hieronymus. Fuerunt autem, auctore Seruio in fine tertij Æneidos, tres in patre virgines, & in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum vna voce, altera tibijs, tertia lyra canebat. Et primo iuxta Pelorum in Capreis insulis habitauerunt, quæ illectos suo cantu, in naufragia deducebant. Secundum veritatē meretrices fuerunt, quæ transeuntes, quoniam deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Vlysses contemnendo deduxit ad mortem; Hæc ille. Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nunc Neapolis, id est, noua vrbs dicitur, olim fuit denominata, Lucosia & Ligia. Dicuntur autem ab eo, quod est *επιρυ*, quod significat connectere, & retinere, & aspiratio conuertitur in S. Harum cantum ad Vlysses transtulit Cicero in carmine, cuius principium est, *O decus Argolicum, quin puppim flectis Vlysse, &c. Sors tua Narcisso similis.*] Is enim secundum Ouid. Met. 4. cum superbia formæ elatus, cæteros cōtemneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cum sui compos esse non posset, in margine languens tandē in sui nominis florem conuertimeruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit amplius*] amore sui illic visi. *Intrinssecus ardes*] æstu amoris. *Quam melius*, id est quanto. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa tremens, & tristibus effera flammis. Quam magis, &c. Nisi te sic fata tulissent*] Imputat fati, sed tamen immerito, vt legitur apud Aulum Gellium, lib. 6. cap. 2. *Hei mihi, quid damnant mortales numina cæli?* Esse aiunt etenim per nos mala, quum tamen ipsis, *recordi præter fatum, sint mente dolores.* Multi ergo fati imputant. Iuuenal. *Hunc ego fati imputo.* Et alibi. *Fata regunt homines.* Et Manlius lib. 3. *Fata quoq; & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix aut triste venit per singula fatum.* Verum fatum variè accipi solet: vtcunq; tamen accipiat, Dicemus non imponere arbitrio nostro necessitatem,

BAPTISTÆ MANTVANI

necessitatem, etiam si fata viam inueniunt. *Consilium post facta, est, inquit, imber post tempora frugum*] bene ad suum institutum conuertit, ne non rusticus putetur. Vt autem Maro inquit: Dulce satis humor.

For. Vna puellares inter pulcherrima turmas, Virgo erat, alba comas, alius procerior, annos Nata quater quinos, vel circiter, ore nitenti, Urbanis certare potens, & vincere nymphis, Aureolis radians guttis: ad tempora limbus Ibat, & ad pectus clausum velamen aheno Clauiculo, mediam fulgenti fibula ferro Stringit in angustum, noua candicat insita lapsu Linea rugoso, pedibusque allabatur imis. Hanc puer ut vidit, perijt, flammâsque tuendo Hausit, & in pectus cæcos absorbuït ignes, Ignem, qui nec aquis perimi potuere, nec imbri Diminui, neque graminibus, magicisue susurris; Oblitusque greges, & damna domestica, totus Uritur, & noctes in luctum expendit amaras: Sæpe grauescentem verbis compestere flammam Nixus, & insanum iuuenis cohibere furorem, Dicebam, miserande puer, quis te Deus istas Misit in ambages? sed non Deus, imo Satanum Pessimus ex illis, quos noctibus atque diebus Ter tribus, in terras fuma est ex æthere lapsos.

Vna puellares] Non attendens ad interloquutionē Faustianam, pergit Fortunatus, describens puellam, cuius amore exarsit. *Nata quater quinos*] id est, viginti, quæ ætas rusticis uxorem ad laborem expectantibus grata, cum urbano iunior placeat. vt in Eunu. *Anni quor?* sedecim, *flos ipse, &c.* *Urbanis nymphis*] id est, sponsis, aut puellis pro nymphis habendis: Est autem datiuus, more Virgiliano, *Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas*: id est tecum: & cum nymphis; sed durius additur, & vincere, cum sequatur *nymphis*. Nam subaudire oportet *eam*. *Aureolis*] id est, parum aureis, sicut à luteo luteolum deduxit Maro. *Limbus*] id est, vestis oblonga. *Aheno*] id est, æreo. *Clauiculo*] id est, spintre. *Fulgenti*

Fulgenti ferro] ex vſu aut artificio, aut ex eo quod albū fer-
rum vocāt. *Stringit in anguſtum*] vt gracilior habeatur. Nam
ſi qua eſt habitior paulo, pugilem eſſe aiunt. *Noua inſtita li-
nea*] id eſt, fascia annexa ſtolæ. Sunt autem duo epitheta,
quæ Latina lingua refugit, niſi diuiſim conſtruantur; ſed
tamen hæc tolerantur, quia perinde eſt ac ſi dicar, Inſtita
noua ex lino, quæ ruſticis conuenit. Nam inſtita lanca, &
ſerica ſtolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id
eſt, ad imos pedes deſluit. Horatius Sermonum primo. *Nil
medium eſt, ſunt qui nolint tetigiſſe niſi illas, Quarum ſubſuta
talos tegat inſtita veſte*: eſt autem inſtita tenuiſſima faſciola,
quæ Prætecta dicitur, vt inquit Acron ad dictum locum.
Lapſu rugoſo] id eſt, in plicas contracto. *Hanc puer vt vidit,
perijt.*] Maro: *vt vidi, vt perijt, vt me malus abſtulit error! Flam-
masque tuendo*] id eſt, inſpiciendo hic actiue accipitur. *Ignes,*
Ignes] Bona & artificioſa repetitio. *qui nec aquis*] Vnde ædi-
tiuſ apud Gellium libro decimonono, capite nono:

Quid ſaculam præfers philiros, qua nil opus nobis?

Ibimus, hoc lucet pectore flamma ſatis.

Iſtam non potis eſt viſ ſana extinguere venti,

Aut imber celo candidus præcipitans.

At contra hunc ignem Veneris, niſi ſi Venus ipſa,

Nulla eſt quæ poſſet viſ alia opprimere, &c.

Neg, graminibus] Id conqueritur Apollo apud Naſonem.
*Hei mihi quod nullis amor eſt medicabilis herbis. Magicæ ſue
ſuſurris*] id eſt, incantationibus, quæ obſcurè remordente
conſcientia proferuntur. *Quis te Deus*] ex veteri conſuetu-
dine interrogandi. Nam hodie, cum vnum credimus Deū,
ineptum eſſet, niſi abuſiue, vt dixi, ex poetico more inferos
dicamus Deos, & amorem, aut virtutes & vitia. *In iſtas am-
bages*] id eſt, inextricabiles errorés. *Sed non Deus*] Corrigit
ergo quod dixerat Deus, Imo, inquit, *Satanum peſſimus*] à
nominatiue Satan, huius Satanos, ſicut Titan Titanos:
Pæan Pæanos. Peccant ergo qui etiam Satanſ ſatanæ
media breui proferunt. *Ter tribus*] id eſt, nouem noctibus,
& totidem diebus ex nouem choris Angelorum.

Dic age, ſi noſti quenquam, remiſſcere, ſi quem

Videris

BAPTISTÆ MANTVANI.

*Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
 Dilatare domum, maioribus horrea aceruis
 Compleri, his studijs extendere latius agros,
 Multiplicare greges, acquirere pascua bobus?
 Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
 Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
 Corpora, & humanos absumunt dentibus artus.
 Sunt inquam, quos tanta malis tot vexat Evimys:
 Sed nullum est tam inmane genus, tam barbara nusquā
 Gens, quæ semineos non execratur amores.
 Hinc veniunt rixæ, veniunt & iurgia, & arma,
 Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes,
 Hinc quoque deletis eversæ mœnibus vrbes.
 Ipsæ etiam leges, rubrisque volumina loris
 Clausæ vetant scelus hoc, & detestantur amores,
 Vt leges audiuit, ad hæc respondet Amyntas:
 (Cuius enim fuerat puer, & versatus in vrbe)
 Hæc monitis prudens, & circumspectus haberi
 Niteris: & sensu tetricos anteire Catones.
 Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,
 Ipse sibi blanditur homo, solersque putari
 Vult animal, tamen incautus sibi multa tetendit
 Retia, & in foueam cecidit, quam fecerat antè.
 Liber erat, seruire iugum sibi condidit ipse.
 Pondus, id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
 Antiqui potuerunt patres nec possumus ipsi,
 Nec seruare ætas poterit ventura nepotum.
 Aspice quàm stulta est hominum prudentia: cælum
 Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit.
 Forsthan in volucrem moriens transibit, & altum
 Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
 Tunc ego, quid latras? legum Deus auctor, & ipsis
 Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
 Faust. Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.
 For. Quid fuerim veris, quamuis pannosus, & asper
 Sim modo, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
 Nec mihi sese alius poterat componere pastor.*

Faust.

Fauf. Nunc quodque si rectus vultu gradiamur iupino,
Alter eris, *Marius*, naso ore videre Carbo.

Fort. Talia respondit sic oburgatus *Amyntus*.

Fausto homini. Deus inquit, concessa voluptas

Visa bonum nimis excellens est, vata repressit,

Legibus inuentis, ut equi ligat ora capistro,

Ne, quocunque libet stectat vestigia, sessor

Que mea sit, me cogit amor sententia fari

Liberaque ora facit: qui non communicat usum

Coniugis, inuidia est, diuoreto excusat honestas

Introducia vsu longi honoris iniquo.

Nam dum quisque sibi retinet sua gaudia, nec vult

Rubrica, communis mos as longaeuus honestas

Factus, & hunc morem fecit dementia legem.

Inuidia res amor est, res inuidiosa voluptas.

Tunc ego non audens hominem contendere contra

Amplius insano rediens ab amante, recessi.

Fauf. Cernis, ut hic malus affectus, sic lumina mentis

Claudat, in errores ut sponte feramur apertos?

Fort. Cernis, ut à summo iungunt nubila Baldo.

Se agglomerent? oritur grando, ne sorte vagantes

Tempestas depréndat ones, discedere tempus.

[Dic age] Progreditur in detestationem amorum, quo illum

auertat: facitque id quasi satyricè, docens nullum ex amo-

ribus emolumentum, nullumq; per eos discescere. Sunt qui

nostra ferant] Tyranni qui sanguinem & sudorem pauperum

absument, aut ad Cyclopas & Laistrygonas aspexit, aut ad

Egyptios à Iuvenale damnatos: sed verius ad avaros, qui

quicquid pauperes sudore pariunt, deuorant. Euerse vrbes]

ut Troia & alix (ut Horatius primo Sermonu sentit) multae,

Nam fuit ante Helenam cunnius, teterrima belli

Causa, sed ignotis perierunt mortibus illi,

Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,

Viribus editior cadebat, ut in grege, taurus.

Tetricos] seueros & rigidos, à Tetricis montibus asperis.

Anteire] collisio est, sicut indeinde, proinde, deesse, fieri

solet. Catones] duo nominati sunt seuerissimi, maior ille

C

Censorius,

Fauf.

BAPTISTÆ MANTVANI

Censorius & minor Vticensis. *Ipsæ etiam leges*] *velex diuina, Non machaberis: lex humana, vt lex Iulia in adulteros.*
De qua Iuuenalis: lex Iulia dormis &c. Quas nec Antiqui patuere patres.] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergo quid tētatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos neq[ue] patres nostri portare posuimus? Sapiens dementia]* bona implicatio, sicut apud Iuuen. *Inter Socraticos notissima fossa cinados: quum nihil sit magis repugnans, quam Socraticum & cinadum esse: sed vt in Prologo Andriæ dicitur, Multi faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant.* Videntur ergo sibi sapientes, quum sunt dementes, iniquam in se ferentes legem. Horat. *Quam temerè in nosmet legem sancimus iniquam? Quam fecerat ante]* Sic Dauid: *Incidit in foueam quam fecit. Forsitan in volucrem]* tanta est amantibus insania, vt etiā quæ fidei sunt irrideant. Graphice ergo docet, quàm nō sit sui cōpos quilquis amat. *Grandia de magnis]* ne decori personarum in memor videatur poeta, (videatur enim altior hæc disputatio, quàm vt rusticis conueniat) inducit alterum interloquentē, quasi minus habeat fidei: vnde Fortunatus more senum qui se laudant, & sua tempora, vt Nestor apud Homerum, vnde Flaccus in arte: *Laudator temporis acti, Se puero]* dicit in adolescentia se fuisse præstati ingenio, & prudentia magna præditum. *Quid fuerim reru]* id est, arbitraris. *Quamuis pannosus]* id est, veste multis panniculis confuta, & crasso panno: *& asper sim modo]* id est, pannis annisque obfusus, vt inquit Comicus. *Nunc quoq[ue] rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius]* Qui procerus erat, & vt Appianus docet, vultu se uero, qui ex vultus ditate cum nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædē. Nam, prius autem Carbo, illa tempestate, qua cum iuniori Graccho cōspirabat, adhuc iuuenis, seu imberbis erat: vnde ait, *raso ore videre Carbo]* al-ludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius *Vt equi ligat ora capis]* *Sessio]* id est, qui insidet eq[uo]. *Me cogit amor]* non ergo sui iuris aut liberū se fateatur, sed amore cōactū. *Qui non communicat usum coniugis, inuidus est,]* vult errore, & hæresi Nicholaitarum etiam coniuges debere cōmunes esse

Reris.
Pannosus.

Carbo:

esse, & per inuidiam suam cuique datam, et legem Iuliam in adulteros latam, quae res quia honesta visa, liuorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus; quia omnia sunt ab infano & demente amatore dicta. Vnde quam vidit, non maritali affectione amauit. Inuida res amor est; id est, inuidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus, potest. *Liuentia* sub nigra & densa à liuore, qui est Macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibullus: *Tum succos herbasque dedi, quis liuor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem inuidi contrahunt colorem, ideo liuidi dicuntur & liuor inuidia. Baldo id est, a monte vicino. Est autem futurae Eclogae praeparatio.

ECLOGA TERTIA, DE INSANI amoris exitu infelici, inscripta Amyntas,

Ioannis Murmelij Argumentum.

Agricole, diuinam sortem, miseriaeque furor

Fortunatus, & exitum deploreat Amyntas.

FAVSTVS ET FORTVNATVS.

Ilabes aeterna ruem. Bala da vertice grandae
Fortunate, fuit nobis innoxia, diuin
Gratia nostrarum, quibus est custodia frugum.
Sed veluti ex illis veniens, ait Harculus, oris
Veraxensam agrum, pecudes, & omnia, sic est
De malita, casus, & doloralia testis.
Sic auctus, ut agricolis spes nulla super sit.
Agricolis, enim pecus est substantia, & erua
His subiecta, malis, grandis thesaurus, in ca
Ciuius est, quem nulla queat confundere granda
Nulla prius, gelu nullum, nolle aeris ira.
Nescia quis, & extor, tempestate, que gubernat,
Id scio, sed neque si scio, sat scio, sed tamen auius
Dicere, quid? vitane ideo multabor in ipsa?
Numina, si, perhibent, orbem moderantur ab alto,

Extremo mihi duras hominum curae labores,
 Aspice, quae tenuem victum sudore paramus.
 Quod magis pro rege, pro natis, pro coniuge pastor
 Peruenit? Pueris aetate cultoribus ardet,
 Frigoribusque et hybernis, dormimus ad imbrem
 Solibus in aestu, vel humi, contagia mille,
 De ille premunt morbi peccidas, discrimina mille
 Sollicitant, luctu infidas intentat ouili,
 Atque lupus, milesque Lupo feroxior omni,
 Ut manus assiduo detrita incaluit usu.
 Squadratur os, barba obrigit, ceteris aruit aestu.
 Vna repente rapit omnia turba grando,
 Hoc superci faciunt, quibus inclamatur ad aras,
 Et quibus offerimus saculas, & cerere vota.
 Nescio quae pietas, & quae clementia tantis
 Vitiis, iniquis pastores omnium egros.

Illa hesternae ruens Facto ex cunctis pastoribus colloquio,
 prosequitur Fortunatus, in felices amores Amintae. Stilus,
 quia pastoralis, rudis est, quocirca breuissimus ero. Illa
 grando hesternae cuius meminimus in fine praecedentis Eclo-
 gae. De vertice] id est, summitate. Vertex enim dicitur sum-
 mitas, à qua vertendum est, cum altius ire nequeas, ut in
 capite & monte. Palar] Palaris mons est. Diuis] id est, di-
 uisus. Harethus] rustici nomen, quasi bonus cultor, augens
 colat, aut retinet. & hoc enim dicitur de re. Demolita] i. de-
 cie, prostravit, calamitatem inferendo. Casas] tuguria
 pastorum. Et promissa] id est, pastoralis reuera. Agricola] etenim
 Ordo est: etenim substantia. i. possessio & peculium, est a-
 gricolis pecus, & arua. Nulla] id est, nulla aetate, id est, tempestates;
 quasi ab irato Ioue, qui & aer dicitur. Macta] Nescio quis,
 &c.] Rustici id uelut, sed graphice. Sunt enim rustici im-
 patientes calamitatis, ita ut in proverbio sit, Qui sua ami-
 tit, & sensus amittit. videt & Aeneas amissa coniuge (quam
 quam summus aliqui deorum cultor) ait Aeneidos secun-
 do. Quem non incensam amens bonamque? Deumque? Aut quid
 in eversa vidi crudelius urbe? Et in Bucol. amisso nato. Atq.
 Deo, atque astra vocat crudelia mater, & ita deo multa labor

in ipsa:] id est, annè, ob id vivens puniatur, id quoque de more rusticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, ut pote post fata, *Numina sunt perhibent.* J. Epicuri enim negabant, unde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam.* Lucr. *Nec hunc pro meritis capitur, nec tangitur ira.* Horat. primo Sermon. *Credat Iudeus Apella,* non ego, namque Deos didici securum agere animum. Iudæum vocat apellam, id est, sine pelle praputij, hoc est, circumcissum. *Securum animum,* id est, securum à cura mortalium. Unde Epicurus iactabat se levasse genus humanum duobus summè malis, metu & superstitione Deorum. Metu quidem, quia dixit vnum esse spiritus humani & belluini interitum, & ita non esse metuenda, quæ post mortem eveniunt. Et superstitione, id est, anxia religione, cum dii non curent mortalia, sed utrumque impium & scelestum est, omnem pietatem & religionem destruens. *Extimo]* pro existimo: existimo autem, id est, censeo & iudico per x plurimi scribunt. *Assemo autem,* id est, æris præcipuum constituo & liceor, per æ & st. *Discrimina,]* id est, pericula. *Milesque lupo furacior]* miles dicitur, quicumque stipendium belli gratia suscipit. *Vna grando]* Vna calamitas quæ dicta est, quod calamos, id est, culmos segetum terit. Est autem in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur]* adorando & sacrificando nutu. Sic Hiarbas *Æneid. 4.* *Dicitur ante aras media inter nuntia diuini, multa Ionem manibus supplex orasse supinis.* Et infra: *nos munera templis.* Quippe tuis ferimus, famamque fruemus namque. *Incallui]* id est, callum hoc est, tumorem, & duritiem induit, pastores omnium egenos. *Æneid. 1.* *Omnibus exhaustos iam castris, omniumque gentes.* Faust. *Fortunate, scelus nobis, hæc omnia nostrum.* *Ingerit, æthere sententia iudicis aqua est.* *For. 5.* *Quid scelus? an sumus Christi vite infideli?* *Fau.* *Jurgia, furta, ira, Venus & mendacia, rixæ,* *For. 1.* *Quid merere boni? hæc enim scelus obruit omnes.* *Et tamen vna omnes pariter pessundat Erynnis.* *Fau.* *Hec nescis, malè de superis sentire nefandam.* *Hic igitur, quæ scire nescis, nescire necesse est.* *Posthabitis*

BAPTISTÆ MANTVANI

*Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commenci iuvenile.*

*For. Moror & affectus alij de cardine mentem
Sepe tenant, animo sermo venit æger ab ægro.*

*Faust. Intellecta licet, pro re, pro tempore, fari:
(Sic habitus Cosmas sapiens incognita nunquam.*

*For. Fauste, sapit: notos igitur repetamus amores,
Restat Amyntæos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lachrymas impendere casu.*

Fortunate, &c.] Ne approbanda videatur sententia Fortu-
nati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum:
Omnia mala que patimur peccata nostra meruere. Aetherei sen-
tentia iudicis æqua] Augustinus enim docet occulta quidē
esse interdum diuina consilia, sed tamen nunquam iniusta.
Hoc Maro Æneid. 6. Aut æquis amauit Iupiter, & 10. Æne:
Rex super omnibus idem. Quod scelus] graphicè exprimit
rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capi-
talibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Qua-
ris quod scelus? Iurgia] id est, contentiones quæ frequen-
tes inter rusticos sunt, vnde pro magno bono duxit Maro
sepem, dicens, Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes, &c.
Venus] id est, luxuria carnis. Quid meruere boni?] Non re-
spondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem
exitus amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticū, quæ
Theologorum sunt enodare. Vnde dicit nefas esse de factis
Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ita vult
qui nihil iniussit velle potest. Ideoq; vbi diuina est præcep-
to, nulla debet esse percussatio, vt Abraham nobis præcla-
re ostendit, dicente Dno Augustino: Nam. filiū non dubi-
tauit mactare, in quo tamen propaginis promissionem ac-
ceperat. Ac si quæras cur boni cum malis puniantur: dice-
tur tantum temporaliter puniri bonos, vt plus mereantur,
malos autem ad vindictam. Est ita preciosa in conspectu
Domini mors sanctorum eius. Mors autem peccatorum
peffima. Nescire necesse est] altiora te ne quæsieris: Mitte ar-
cana Dei, &c. Posthabitis] id est, prætermisiss aut minoris
habitus

Postha-
bitus.

Præter

habitis: vt, *Posthabui tamen illorū mea seria ludo, &c.* posthabita coluisse Samo. *Quas*] id est, cuiusmodi sumus experti, quia hoc commune malum. *Semel insaniimus omnes.* *Mæror & affectus alij*] id est, affectiones & passionēs & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe leuant*] id est, amouent. *Animo sermo venit ager ab agro*] quia ab abundantia cordis os loquitur. Vnde Flaccus in arte: *Format enim natura prius, nos intus ad omnem Fortunatum habitum, inuat, aut impellit ad iram. Aut ad humū mærore graui deducit, & angit.* *Post effert animi motus, interprete lingua.* Sic habitus *Cosmas sapiens*] *Cosmas* (vt opinor) *Mediccs*, Florentinus ille diuissimus & memoratissimus pater Laurentij, & auus Petri Medicis hīc intelligitur. *In postrema*] id est, in vltima. *Fata*] id est, mortem vsque. *Impendere*] id est, impetiri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

*Præteriens illac paruo post tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, meus inconsulta, veneno
Ebria fatali, populo iam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Vt quondam moriens rapuit secum omnia Sampson.
Quum senio curuatus eris, si forte senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cum iam defecerit omne
Robur, & ingenium, spūsque recesserit omnis?
Hac tibi cuncta feret, nisi mors præuenerit, ætas.
Esto domi, vigila, obserua, super omnia semper
Prospice, quod tendas, & quod venisse dolendum est,
Ire caue: discerne vias, hominēque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, leui tam pernicioſa iuuenta.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, agrē
Vitam ago, tanta agros omneis innasit egestas,
Tot duri rerum euentus, incommoda passim
Tanta, tot aduersis totus conuoluitur orbis.*

Præteriens illac] Principium narrationis. *Illac*] id est, per locum

BAPTISPA MANTVANI

locum illum ubi dixi Amyntam amore languentem iace-
 re: *paruo post tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo*
post tempore venit. Vnde post, & ante, gratia excessus, abla-
 tium regunt cum suo, & volumus, casu, vt: post dictum di-
 em paruo tempore. Sine autem casu illi, videntur aduerbia,
 vt posses & antea: *Q. ierim]* bonus est versus, quia in prin-
 cipio carminis monosyllaba vocalia non abijciuntur: vt, o
 vinam, o ego, neque corripuntur sicut interdum in me-
 dio, vt in Buc. *Te Coridon & Alexi, trahit sua quemque volup-
 tas. Mens inconsulta]* id est, imprudens, cui nihil est consilij
 aut pensij. Capitur enim inconsultus passim pro eo cui nō
 est datum consilium, vt *Aneid. 3. Inconsulti abeunt. sedem*
que vadere Sybille. Et tamen consulti videntur, qui consilium
 dent, sed reuera qui consulunt scire, id est, a quibus pru-
 dentibus consilium petitur. Vnde non solum iuriconsul-
 tus, sed etiam iureconsultus dicitur, quasi in iure, aut de iu-
 re. *Veneno Ebria fatali]* id est, amore. *Ad fata]* id est, ad
 mortem ducente. Est enim amor venenum, quia per venas
 it. Vnde: *Vulnus alit venis: nec tamen fato imputandum,*
 sed nobis. Vnde D. August. Super illud: *Ego dixi, misere-
 rei mei, sana animam meam, quia peccavi tibi, ait: Ego peccaui,*
 non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura iam diximus.
Populo iam fabula] id est, argumentum fabulandi: non ta-
 men dicit, iam fabula facta, quia ordo est, factus iam populo
 fabula. *Resipiscis]* id est, iterum sapias, & ad sapientiam re-
 dis. *Pecus atque mapalia,]* id est, casus & caulas: Dicuntur
 etiam sic à Virgilio. Vt: *varis habitata mapalia villis, & ma-
 galia, sed prima longa: vt Aneid. 1. Miratur molem Aee-
 as magalia quondam. Rapuit (ecum omnia Sampson]* vt Iud. 16.
 latè describitur, nota est historia. *Senectū fata tibi dederint]*
 Qui enim, (vt Seneca dicit,) ad extremum fati peruenit,
 senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem,
 vt fatalem, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est,
 centum viginti annos, ultra quos, fata, id est, deorum con-
 stituta, negabant posse viuere: Et naturalem, quæ tres ex-
 plebat, id est 90. annos; Tunc enim natura deficit, dicitur
 que mors merita, id est, pro merito, in remedium tot malo-
 rum

Accipe
Amyntam

curp quæ sequuntur, concessa: Et fortunam ac violentiam,
quæ etiam in primo cursu contingere possunt, quas omnes
tangit Maro, Æneidos quarto ad finem.

Nam quia accipio, merita nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitoque accensa furore,
Hæc tibi cuncta ferem.] Vnde Flaccus in art. Multa ferunt
anni venientes commoda secum, Multa recedentes adimunt. De
incommodis senectæ, vide Iuuenalis Satyræ 10. In qua
dicit: Sed quam continuus, & quantis longa senectus Plena ma-
lis? Prospece quod tendis] id est, ad quem statum. Persius &
aliquid quod tendis? & quod] id est, ad quem statum. Ordo est,
& cæse ierò, quo venisse dolendum est. Esto domi] aut sim-
pliciter dicit, aut quod Persius; Tecum habita, & noris quam
sit tibi cæta supellex. Leni] id est, facili & inconstanti. Te-
davi rerum euentus] Licet ut Valla docet in plurali frequen-
tius dicatur euenta genere neutro, tamen etiam euentus
legimus, ut Æneid. 6. Cædæque volutat euentus.

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præteritò: sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:

Vt mos, autumno pecudes crescente totondi,

Manè foro exposui lane venalia pondo

Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:

Vix vitæ gregis eduxi, vix pabula possum

Mercari hybernis niuibus, quo cætera pacto

Sit viatura domus, nondum mihi constat Amynta.

Quisquis amat, domina munuscula mittat oportet.

Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,

Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,

Quid poteris cupida gratum donare puella?

Mittere mala decem, satis esse solebat amanti,

Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,

Gramen odoriferum, memini quo tempore magna

Credebantur opes: ventum est à gramine ad aurum,

Regia res amor est hæc tempestate, recessit

Mos vetus, & quedam mala lex inoleuit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat sermonem, quem ad
Amyntæ habuit, in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dicit,
qui

BAPTISTÆ MANTVANI

qui simili capsi sunt morbo. Recitat ergo argumentū pro
re excogitatum. *Non audiam*] quia falsa sunt sæpe audita.
Vnde Plautus: *Plus valet vnus oculatus testis, quam auriti de-*
cem. Id est, vnus qui se vidisse dicat, quam decem qui se au-
diuisse dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur.
Sexaginta pondo] id est, libras. *Mittere mala decem*] Virgilin
Bucol. *Aurea mala decem misi: cras altera mittam. Purpurei*
flores] Idem. *Tibi lilia plenis, Ecce ferunt Nympha calathis,*
sed id Amasij poetæ vberius dicunt. *Et raptus ab arbore ni-*
dius] Idem. *Parta meæ Veneri sunt munera: Namque notaui*
ipse locum ærie quo congersere palumbes. Gramen odoriferum
Idem. *Tum casia atque alijs intexens suauibus herbis, Mollia*
luteola spargit vaccinia caltha. Credebantur opes] vnde, *Qui*
potuit violas addere diues erat. A gramine ad aurum] Ouid.
Melius nunc omen in auro est. Regis res] i regalis, quod potius
dicerem, sed tamen & morbum regium vocant, qui regalem
expetit sumptum. *Hac tempestate*] hoc tempore turbulento.

Talia suadenti toruo mihi rettulit ore:
Si cupis optatam mihi Fortunate salutem,
Da quod amo, nostro hæc vna est medicina dolori,
Cetera quæ memoras, mihi sunt tormenta, reuelis
Ex animo furor isle nequit, mea pectora imago
Virginis obsedit, mecum est, mecum itque reditque,
Excubat & dormit mecum, sapit, ossa, medullas,
Cor complexa, potest cum sola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore scissio
Sirculus inseritur trunco, natura duorum
Iungitur, & mixto coalescit corpore virga:
Sic domina dilecta mihi se immergit imago.
Et fecit duo corda vnum, duo traxit in vnum
Pectora: sensus inest nobis & spiritus idem.
O me felicem, si cum mea fata vocabunt,
In gremio dulcique sinu, niueisque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte iaceret,
Illæ sua nobis morientia lumina dextra
Clauderet, & tristi fletu mea funera vocet.
Sine ad felices vadam post funera campos,

Seu ferar ardentem rapidi Phlegētontis ad undam,
 Nec sine te felix ero, nec tecum miseri unquam.
 O Dryades florumque deæ, nymphæque decentes:
 O nemorum Sylvanæ pater, servate presamur
 Collibus in vestris gelidisque in vallibus omne
 Sylvarum rurisque decus: circumdate saltus
 Sepibus, & prohibite pecus, ne floribus obsit.
 Ista, precor, domine servate in funera nostræ,
 Tunc omnis spargatur humus, redolentia serâ
 Textite, quæ circa tumulum, supràque iacentem
 Componantur heram, tristes ad busta puella
 Pierides aderunt, & lamentabile carmen
 Ore canent madido, signatâque verba relinquens
 Ista sepultura, relegenda nepotibus olim:
 Hic tegitur virgo: cui nil quin diua vocari
 Debuerit, deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam
 puellam deposcentis, vt Charinus Terentianus: nihil aliud
 volo nisi Philumenam. Bene dicit suadenti & non persuadenti,
 quia nihil efficit. Furor iste] id est, quem tu commemora-
 sti, & dixisti in me esse. Excubat] id est, Excubias agit, hoc
 est, vigilat mecum: Æneid. 4. Illum absens absentem audit
 que videtque. Id quoq; Phædria optat sibi à Thaidæ fieri in
 Eunuch. Me ames, me desideres, me somnies, me expectes, de
 me cogites, me speres, me te oblectes, mecum tota sis, &c. Caput]
 vnde furor in amante. Ossa, medullas] Æneid. 4. Est mollis
 flamma medullas, Interea, & tacitum viuit sub pectore vulnus.
 vnde hic addit: Cor complexa] Hinc enim dicitur cura, quod
 cor vrit. Surculus] id est, infra, quæ pullulat virgula. Duo
 corda unum] vnde Corinth. 6. Et erunt duo in carne una. Hoc
 autem non ex re sed ex actione dicitur, quia nondum ad-
 hæsit: qui autem adhæret, vt ibidem dicitur meretrici, vnus
 corpus efficitur. Et spiritus] id est animus, quia Græcè anima:
 spirans, seu ventus dicitur. O me infelicem] graphice expri-
 mit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in com-
 plexu amare mori. Virgil in Bucol. Hic ipso tecum consume-
 rer auro. Illa sua nobis, &c.] ex Tibullo fere sumptus locus, aut

ex epistolis Quidij. Tristi voce nenuq. quando. Siue ad felices campos id est Elysios. De quibus Aeneid. 6. Deuenere locos & amena vireta. Fortunatorum memoria selesq. beatas, &c. Hoc Paradisum vocamus. Phlegeton] fluuius infernalis ab ardore dictus. Nec sate te felix ero; nec te cum miser unquam] Ex affectione, vt dixi, loquitur, non ex debito consilio, itaque non est purandum, eam esse poetæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui non discernentes, quando ex sua sententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poetæ, indifferenter citant, quasi ita seferint. Maro autē sentit etiam amores perdurare post fata: vnde in eodem sexto Aeneid. Cura non ipsa in morte relinquunt. Quin putauit easdem permanere affectiones, dicens: Que gratia curam, armorumq. fuit vniua, que cura nitentis pascere equos, eadem sequitur tellure repositos. iuxta quod dictum est: Qualem te iuuenio, talem te iudico. En ita quia æterna est damnatio peccandi libido (non enim immutari possunt): meriti est æternum supplicium. Sed ad rusticum redeamus Amynta, cui insanus amor non persuasit, quod Prophete diuinitus persuasum erat, dicens: Non auertis faciem tuam a me, & similia ero descendenti huius in lacum. O Dryades] id est nymphæ arborum & præcipue quercuum, quia dñs dñi & quercus dicitur. Florumque decus] quæ Napeæ dicuntur. Nymphaeque] scilicet aliarum rerum, vt montium, quæ Oreades, & fluminum, quæ Naiades dicuntur, & marium, quæ Nerides, & arborum quoque, quæ Hamadryades. O nemorum Sylvane pater] vnde à syluis denominatus. Hic quoque aduenisse dicitur: & Gallum amore percurrentem, à Virgilio in Bucolicis:

Venit & agrestis capillis Sylvanus honore,
Florentes ferulae, & grandia lilia quassans.
Vnde dicit: Seruate, precamur, quæ nymphæ amare, & amari solent. Seruate, inquit, Decus] id est, ornatum florum & herbarum, ne floribus obsit. Virg. Geor. 4. Nec oves, huius petulci Floribus insultent, aut errans buocula campos decutiat rorem, & surgentes atterat herbas. Ista] Id est, vestra dona, domine nostra] sic enim & Græci & Latini, & Barba-

-*oculi, triste in suffragia pectus*
Odorata illa ticti semper, fugasque sequentem,
Ita tamen quocumque ferar arma cura sequetur.
Ite proci modice, non sum sanabilis, artes:
Ite proci, virgine qui (quod nec credere dignum est)
Commune pallentes animas reuocatis ab orco:
Ite proci, vniis precibus qui flectere diuos
Creditis: aduersum est, & inexorabile caelum.
Merapit impatiens furor, & inuocat ire per altos
Solui agum montes, per hosti signata fenarum.
O virgo, &c.] Sum verba Amynitæ per apostrophè puellam
 absentem alloquenti. Per centum Scyllas numerus finitus
 pro numero in ballo. Scylla autem & Charybdis, petiula
 sine maxima in Mari Siculo singuntur autem à Poetis esse
 monstrum marina, ex puellis transmutata. Nam Scylla Phorci
 fuit filia. Charybdis, mulierivora. De Scylla dixit in Bucol.
Quid loquar aut Scyllam, Nisi aut quàm sampa sequita, &c.
 De Charybdi sobriam Scylla. Æneid. 1. Dextrum Scylla la-
 tus, leuam implacata Charybdis absidet. Et ita, quia ut dixit
 Horatius in arte. Dux vitam stulticia, in contraria currant.
 Dixit enim in vitam vitam fuga, si daret arte: ideo d. q. qui
 vitam periculum evitans, in aliud incidit, dici solet. Inci-
 dit in Scyllam, cupiens vitare Charybdis. Tu sauior hydra
 quam Hercules tandem exussit, cum amputato capite illi
 semper bina repullulare videret. Illa enim lacus quem ex-
 ussit, & forum fertilem reddidit. Huius serpens aquatica fi-
 gitur. At culpe id amator. Nam semper amicos aut put-
 gant, aut non credunt peccasse. Vnde ille. Nec si mihi crede-
 re tantum. Signa tamè vultus fallacia. scilicet sunt. Iguenalis
 Fronti nulla fides, quis enim non vixit abundat Tristibus obse-
 nis? Mens fera] unde motus, sed minus idoneus auctor: Om-
 nis que nido valueris plumescit amictu. Non est, si simulat, ve-
 ra columba tamen. Sæpe sub agmina latet hircus pelle Lycam,
 Subque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus
 auerterit] videtur hypallage, ut sit, si auerterit suos vultus à
 me. Idem indignabundi faciunt. Æneid. 2. Diua solo si-
 xo s. oculos auersa tenebat. Sed si accipitur auerto sicut auer-
 sor,

Van-
 ro ta-
 gant
 amat
 homi-
 reliet.
 Tyrio
 tunc

for, & auertor accipi solent, pro eo, quod est per indignationem auertendo cōtemno, sicut Seruius fieri posse asserit, qui dicit, auerto & auertor in vna significatione declinari posse: dicitur recta locutio, & non figurata, qualis est illa apud Boëtium: *Hec, heu, quam sorda miseros auertitur aure, &c.* Vnde est frequentatiuum auertor, quod frequentius utimur. Ouid. in Fastis. *Officioq; lehem non ausatus harenorem. Medice artes*] vnde Apollo apud Quid. Metam. primo dicit: *In quantum medicina meum est, epiferque per orbem dicor, & herbarum subiecta potentia nobis: Huius quod nullis amor est medicabilis herbis! Nec profunt dominae, quae prosunt omnibus artes. Ite procub, &c.*] quia Romanis earum erat odiosa professio. Vnde Aeneid. 4. *Magicae imitam accingier artes. Quod nec credere dignum est.*] Vnde de Pythoniis, quae Samuelē excierat dubitant Theologi, an Samuelem reuera, an nequam spiritum in illum transfiguratum, quod Augustinus potius asserere videtur. *Animas reuocatus ab Orco*] i. ab inferno vrgente. Vnde Orco quasi vrgus, à quibusdam dictus videtur. Sic in Bucol.

Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena,

Ipse dedi Mæris, nascuntur plurima Ponto;

Hic ego saepe lupum fieri, & se condere syluis

Mærim, saepe animas imis exire sepulchris

Atque satas aliò vidi traducere menses.

Vanis precibus] i. impiè: sed, ex amentia amantium, Epicuro tamen dignum. *Sol uagum*] non in solo, sed solum vagantem. *Soli autem sibi videntur amantes*, dum sunt sine amata. *Per lustra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] scilicet hominibus, hoc est inuia. Aeneid 4. de Didone. *Semperque relicta, Sola sibi, semper longam incommitata videtur ire viam, & Tyrios deserta querere terra, Eumenidū veluti, &c.* Id autem tunc erat illi, & est nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia iactantem, verbis conabat amicis,

Flectere, sed vulnus nihil insanabile curat.

Illum per campos nox intempesta silentes,

Illum exorta dies inter dumeta videbat

Insomnem semper, raro syluestria poma

Carpentem

- capite Carpeitibus, & potu contentum simplicis unde.
 - ditte. Post longos gemitus, exhaustaque lumina sterna
 - fletu. Affiduo, post lamenta, & conuulsa si equenti
 - sis alia. Pectora singulu, moriens finit amoris
 - vultu. Exanimu corpus tumuli sine honore veli. Cumque ali
 - mium. Nefluta absumpsere fene, valac ofque diuine.
Fauft. Non fies ita lues, fatalis mactina, passim
 - ita. Corda videntis penetrans humana sagittis,
 - medio. Equipians hominem pecudi; quae pocula Cyae
 - Jun. Que peiora unquam potuit dare philtre Calypso
 - -ty. Que styx? Quis Phlegeton grauior qua maius Eryman
 - -o mu. O fultis, quicunque Deum diuifis & morem.
 - -a. Num natura Nocens Deus est? ubique locorum
 - -od. Sit Deus, & homini clemens, innoxius, aequus.
For. Non miseranda puer, tenebris sublate iuuenta,
 - -m. Que tibi iussit i luxerunt sidera? que tam
 - -mou. Noxia pars valli est, ut te, nit tale merentem,
 - -aug. Laferat, & pluvius infortunavit ab annis?
 Nec tamen omnino caelum tibi id fuit, omne
 - -carmen. & argutis quicquid modulatur auenis,
 - -dofus. Dofus eras: nisi te mors immatura tulisset,
 - -dignus. Dignus eras hederis, dignus Parnafide lauro.
 - -Nec. Nec melius cecinit pugnas, ac tristia bella,
 - -Horde. Hordeae, & agrorum cultus, & pascua noster
 - -Ty. Tytirus, à magno tantum dilectus Alexi.
 - -Nam. Namque tibi precox animi solertia, nobis
 - -Cogn. Cognita iam pridem, magnam producere frugem
 - -Caperat. Caperat, & specimen tulerat virtutis & artis
 - -Non. Non vulgare tue: poterat iam gloria dici
 - -Ruris. Ruris, & alatis decus indelebile nostrae.
 - -Te. Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
 - -Cum. Cum Nymphis fletuere suis, & Thracius Hebrus
 - -Orphe. Orpheate tristes onium fletuere magistri,
 - -Ut. Ut Daphnim luxisse ferunt, te pascua & agri
 - -Undique. Undique, & audita est totis querimonia campis
 - -Spargite. Spargite pastores tumultum redolentibus herbis,
 - -Atque. Atque sacerdotum cantus, ac thura quotannis

Dicite & eternam requiem caritate poetae.

Fauf. Tu tamen arua tenes patrie melioris, & altum

Jucolis Elyfium, nos hic te flemus Amynta.

For. Flendum hodie nobis fuerat, nam trifidia nocte

Nefcio quæ mæffis cernebam infomnia formis.

Sed iam vefper adest, & fol fe in nube recondens,

Dum cadit, agricolis vicinos nuntiat imbreis:

Cogere, & ad caulas pecudes convertere temous.

Talia iafiantem] Fortunati est in fua perfona loquentis, &

impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Ænei. I.

Talia iafianti &c. Verbis amicis] id est, quæ amicos de-

cent. Est enim amicus, a, um, adiectivum. Vnde amicitior

& amiciffimus leguntur. Conabar] id verè quia fine effe-

ctu conamuri. Sed nihil] id est, nulla res. Curat] id est, pur-

gat vulnus infanabile. Nullum tamen est in moribus tale

ante fuprema fata. Aut vulnus infanabile nihil] id est, nihili

curat verba. Inter dumeta] vbi dumi & vepres crefcunt. In-

fonnem] id est, nullum fomnum admittentem, quod mife-

rè amantium est. Æneidos quarto: At non infelix animi

Phoeniffa, nec unquam foluitur in fomnos, oculifue aut peffore

noftem Accipit. Silueffria poma] in fyluis nascentia. Exhausta-

que lumina] id est, oculos exhaustos. Moriens finiuit amo-

res.] Vnde & Comicus. Hanc nifi mors mihi adimet nemo.

Dixit tamen Maro: Curas non ipfa in morte relinquens. Sine

bonore tumuli] id est, insepultum. Fatalis machina] Alludit

ad equum Troianum, de quo Maro Æneidos fecundo,

Scandit fatalis machina muros. Fatalis igitur machina] id est,

inftrumentum ad exitium fatale ducens. Æquiparens ho-

minem pecudi.] vnde fictæ funt transformationes, quas Cir-

cæ in socios Vlyffis exercuit, Pfalmiffa: Homo quum in ho-

nore effet, non intellexit, &c. Philtra] id est, amatoria pocu-

la ad amorè inducentia. Circe autè & Calypfo ex Odylfea

Homerica notiffimæ funt, ad quas Vlyffes appulfus di-

citur, &c. De Circe quidè Solis filia ad principiu 7. Ænci.

plura videbis. Calypfo aurem autore Hefiodo, Oceani &

Tethyos, aur Homero iudice, Atlantis filia, infulam à fe de-

ominatâ, in mari lonio tenuit, ad quâ Vlyf. vt à Circe dif-

BAPTISTÆ MANTVANI

cesserat, naufragus peruenit, & amatorio illectus, septē annos permanit, vixque diuelli potuit. *Philtra* autem dicitur, quia philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Que styx* ? infernalis palus à tristitia dicta. *Phlegeton*] fluius ab ardore denominatus *Erynnis*] dicitur furia. *Num*] id est, nunquid. *natura nocens*] Physicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Vnde Plinius lib. 2. *naturalis hist. Fragilis & laboriosa mortalitas in partibus ista digessit, fragilitatis sue memor, ut portionibus quisque coleret, quo maxime indigeret, &c.* Vm ergo amoris cupidinem genere masculino, quia deum dicebant, *Quæ tibi nascenti luxerunt sydera*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti sumus. *Cælum desuit*] id est benigna influentia cæli. *Doctus eras*.] Quemuis ergo sui temporis doctum deslet sequutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id est, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum est maturum. *Præcox* autem, quod ante tempus maturum, quasi præcoctum & præcoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temerè ad frugem peruenit, quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut studia deserunt. Dignus eras bederis*] quibus coronantur poetæ, eò quod tunc in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India redijt. Horatius. *Me doctarū hedera præmia frontium dijs miscent superis.* Persius: *Quorum imagines lambūt hedera sequaces.* Iuuenalis. *Ut dignus venias hedera, & imagine macta.* Virgilius in Bucolicis: *Atque hanc sine temporis circum, inter victrices hedera tibi serpere lauros.* Et iterum: *Hedera crescentem ornate poetam. Dignus Parnasside lauro*] id est, in Parnasso monte Phocidis Bæotiam vertius, Musis & Appollini sacro, nascente. Est ergo Parnassus Patronymicum à patria sumptum. Sed hic pro nomine patrio ponitur, quasi sit Parnassica. *Nec melius cecinit pugnas*] vt in *Æneid.* *Et agrorum cultus*] vt in *Geor.* *Et pascua*] id est, pastores, vt in Bucolicis. Nam etiam pascua in *Geor.* dicit. *Noster*] id est, nostras, hoc est, Mantuanus. *Tityrus*] id est, Virgilius, qui se per Tityrum in primo bucolico carmine significauit. *a magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox solertia*] quia

Philtra

Maturū.
Præcox.

Hedera.

Parnassus.

Parnassus

quia ante barbam. *Et specimen tuleras*] scilicet præ te, aut
abstuleras specimen] id est, ornamentum. *Non vulgare*] egre-
 gium. *Cum nymphis fleuere*] Sic Maro de Daphnide in Daph-
 nide, *ut Thracius Hebrus*] scilicet fluius. *Orphea*] scilicet,
 fleuit, ut quarto Georgicorum innuit poeta. *Vt Daphnim*]
 de quo in Bucolicis Virgilius latè. *Spargite pastores*] Sic in
 Daphnide, *Spargite humum folijs, inducite fontibus umbras*
Pastores, mandas fieri sibi talia Daphnis. Et tumultum facite] Et
 hæc pro epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem.
 Sequentia Epitaphij, quod post inhumationem
 canitur, vicem habent. *Tu tamen arua tenes*] Hoc quidem
 videtur minus quadrare superioribus. Nam quum furor &
 amentia, atque impietas in superos, & vilipensio legum in
 Amynta dixerit, & ita mortuum, nec poenituisse significa-
 uerit, non videtur congruè dicere. *Et altum incolis Elysium*]
 id est, paradisum Sed purgari potest ium quod pastoribus
 hæc dicuntur, tum quod asserendo Elysium incolere taci-
 tè poenitentiam egisse significat. *Cernebam in somnia*] Phan-
 tasmata nocturna, quasi futuræ lachrymationis prognosti-
 ca, idque ex superstitione rustica. *Vicinis nunciat imbres*] Ge-
 orgicorum primo. *Sol quoque et exorietis, et quum se condet in*
undas, Signa dabit, solem certissima signa sequentur, &c. Sed il-
 lic de ortu dicit, quod hic de occasu. Addit enim:

*Ille ubi nascentem maculis violauerit ortum,
 Conditus in nubem, me dióque refulserit orbe,
 Suspecti tibi sint imbres.*

Cogere et ad canlas] id est, ouilia. Virgilius in Sileno: *Coge-
 re donec oves stabulis, numerumq; referre Iussit. Tempus cogere*]
 pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et iam tempus, equum fumantia soluere colla.

ECLOGA QUARTA DE NATURA MV.

lierum, inscripta Alphus.

Ioannis Murnelij Argumentum.

Amisissim memorat caprum, puerique furorem
Ianus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

ALPHVS ET IANVS.

Ane, caper (video) macer est tuus : esse solebat

Acer, & elatis in Caelum cornibus ira.

Nunc deiectus humi, flaccis piger auribus herbam

Olfacis, & summis attingis gramina labris.

Ianus. Languis, & ex isto languore facies surgis :

Quæ, quoties memini, risum ciet : edita nondum est :

Edita quum fueris, totus mirabitur orbis.

*Alph. Iane, soles narrare sales lepidissimè, & ore
Suauiloquo, dic ergo, tuus cur langueat hircus.*

Ianus. Res non ficta, deus testis, sed facta recenter.

At dulce id facinus non est narrabile grati.

Quid pretij sperare lices, qua dona repono?

Alph. Iane, ubi congesti nidos Philomena, docebo.

Ian. Qui leuiter spondes, promisso eludis inani.

Alph. Qui non credit, inops fidei : sed pignore satum

Te faciam, duo tela mea deprome pharetra.

Iane, caper.] Principium huius Eclogæ, ex macie capri cap-
tat occasionem faciet narrationis de pastore mercenario,
qui captus amore puellæ, in foueam feris positam incidit
vbi inuentus & à vicinis, rusticis extractus furoré amoris
nō destitit, occasione cuius, graphice mulierū ingenia de-
scribuntur. *Macer est, qui solebat esse acer, & elatis, &c.]* Va-
de quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibus-
dam belluis competit : *Profecto hoc sic est, ut puto omni-
bus nobis ut res dant sese, magni atque humiles sumus. Flaccis
auribus.]* id est, auriculis laxis, & pendentibus, quia molli-
bus. *Herbam olfacis]* id morbi indicium est. *Risum ciet]* i.
excitat, à Cico secundæ coniugationis: est enim præsentis
temporis. *Totus mirabitur orbis]* Rustica iactantia & garru-
litate hoc dicit: nam si ex persona poetæ dicatur, vere illi
dici

dici posset : *Parturimus montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foueam cecidit? *[Iane solus narrare sales]* i. non insultos apologos. *[Vbi congeffit]* Latinus Maro: *Namque notavi ipse locum, aëria quod conges- sere palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum signi- fican, vt conuenio, confluo, congero, aduerbium ad lo- cum desiderant & non in loco: Potest tamen dici *[Vbi cō- gessit]* id est, concinnauit & construxit, postquam allata fuit materies. *[Qui leuiter spondet]* Proverbialiter, nam te- re vsu venit, vt qui citò promittunt, difficile ad omnia ex- hibeant, & è conuerso. *[Qui non credis]* Alio aduerbio ex arte Rhetorica respondet: *[Qui non credis]* est fidei; quia qualis quisq; est, talem iudicat quemlibet & ita, qui fi- dus non est, neminem fidum existimat. *[Pro me]* id est, exi- me. *[Duo tela]* i. duo spicula, aut duas sagittas, quæ sunt pa- storibus apta. Virgilius. *Cum Daphnitis arcum Fregisset & ca- lamos.*

Lat.

*Incipiam, nymphæ Parnassides, ora mouete,
Es memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ouili,
Assidue pascabat oues, caprum, atque capellas.
Seruitum nobis pueri fuis: uale, donec
Virgine conspecta, qua tum huc ueniebat aquatum.
Tabuis, ex illo uicoris iam tempore factus,
Frigidius curare gregem, contemnere caulas
Capris, & exhausto subuersere cuncta cerebro:
Quum sopitus erat, poterat vigilasse uideri.
Nugabatur enim quando uigilabat: inter
Corporis officio, soluebat somnia mense.
Hunc ergo in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligat,
(Quarta dies hodie) tensans an vincula possit
Vincere ceruice, ac pradura robore frontis.
Quasum interea nidos nemini omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recubitat ora,
Ora, sinus: & quæ sari pudor omnia uoluit.*

BAPTISTÆ MANTVANI

Lux fugis interea, capri redis immemor, alta.
 Nocte recordatus surgit, pauidusque per umbras
 Dum graditur iuit in foveam, qua fronde saligna
 Captandis abducta feris ex stramine sicco,
 Instar erat putei fundo irremeabilis alio.
 Est caper in vinetis, puer est in carcere, pastor
 Nullus onus curat: iam serena luxerat hora:
 Miror, onus refero ac numero: caprumque requirens,
 Obstupescit: puerum clamo, magalia lustror.
 Vera loquar: magicis ne forte liquoribus unctus,
 Extimui, ascenso migra asses in aëra capro:
 Namque striges tali sania est ope, nocte vagantes,
 Ad quædam longinqua procul conuivia ferri.
 Astonis tandem pecudes ad pascua ducor. (bras
 Dumque nemus subeo meditans. mecum, ecce per um-
 Ecce procul caper in duvis strepit, atque reluctans
 Cornibus aduersis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneidos secundo, Incipiam: Fracti bello, &c.
 Nympha Parnassides] id est, musæ Parnassum frequentare sol-
 litæ. Oia mouete] Virg. Pandite nunc Heliconæ deæ, cantusque
 mouere. Sed quia præcipitur ab Hor. in arte: Nec deus inter-
 sit, nisi dignus vindice nodus Incideris: videbitur quibusdam
 non apta inuocatio, quia non debet deus inuocari aut in-
 duci difficultatem dissoluere, nisi res tanta sit, ut opibus
 humanis fieri, aut geri nequeat. Verum poetæ aliquando
 ridiculè, aliquando iuxta æstimationem inuocantis inuo-
 catione faciunt: Vnde Iuuenal. descripturus Rhombum,
 dicit Satyra quarta, Cecipe Caliope, licet hic considerare, non est
 Cantandum, res vera agitur, narrare puella Rerides, prois mihi,
 vos dixisse puellas. Hoc autem ridiculè dixit. hic vero lo-
 quitur iusticus, cui quæ dicturus est, res summam difficul-
 tatem habere visa est. Vnde prius dicit, Totum mirabitur or-
 bis, Philomenæ] quos Philomena congeffit. Conductus]
 ergo mercenarius. Sernitium] id est fauolatus. Tabuit] id
 est, lenta tæbe exhaustus est. Vecors] id est, prauus, aut per-
 uersus cordis. Frigidus] id est, negligentius, sicut in re dili-
 geri dicit contrarium per Maro: Fernet opus Exhausto cerebro]

nimia sollicitudine effæcto. *Quum sopitus erat*] id est, somno obrutus, poterat videri esse vigil. *Nugabatur enim*] id est, secum inaniter loquebatur. *Horatius: Nescio quid meditans* Nugari.
nugarum. *Perfusus*] *Nugari* salitos, *Indens*] id est, ad ludum, ut curam animi premeret. *In saltu*] in pascuis ubi pecudes feliunt. *Tentans*] id est, periculum faciens. *Quæstum pererrat*] id est, pererrando in quæstum, non enim construitur prius supinum sine motu, saltum latente. *Et que furi pudor*] scilicet est, id est gremium, & intra gremium pudenda. *Fronde saligna*] id est, salicum folijs. *Obducta*] id est, obstructa in superficie. *Captandis fetis*] id est, ad caprandas feras. *Iam tertia luxerat hora*] scilicet posterioris diei. *Refere*] Recenseo; aut separo. *Magalia*] id est, casae, & iuguria. *Striges*] sortilegæ; & magicis videntes. *Ad quedam longinquâ*] Saligua. Obducta
 Id enim sibi persuadent demonibus illas. *Ecce*] quasi diceret, *Præter spem.* Magalia.

Terruit incautum subito ferulis imago,
Et nil tale ratum, firmato pectore tandem,
Nosco animal, subiensque rubos, sacro vincula rursus,
Serò domum rediens, video per pascua longa
Turbam exultantem risu inuicem iter alto.
Vt prope constitimus meque agnouere, salutans,
Et tuus, ecce, aiunt, puer hic, ô iane luporum
Eratum è foueis, dum nocte perambulat agros,
Facidit in casses, & sic iuuentus uterque,
Et caper, & pastor: caper hac incommoda passus
Languet adhuc: puer imprudens, infanior birco est.
Virgo superbiuit mox, ut se audiuit amari,
Et pueri simulant curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor, ora sinumque
Ornat, & interram versis incedit ocellis,
Callida vulpina rem simplicitate gubernat.
Hec studia; hæc casses, hæc sunt mulieribus arma.
Ille sua sperans Galathea aliquando potiri,
Contempta mercede, suos sectatur amores,
Propterea plaustrum, stiva, bobusque relictis,
Ad pastoris opus redeo, subiecta furori

BAPTISTÆ MANTVANI

- Fera.** *Ista inuentus lenitas, rura omnia vexat.*
Terra. *Terræ incantum* Rem prosequitur. *Feralis* id est, terribilis ut fera, id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis* id est, apus feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. *Æneidos quarta*: *Solâque pulcherrimis ferali carmine bubo*: *Intantum* & nil tale ratum firmata peccare tandem, *nosco animal* scilicet ubi propius accesserat. *Seco* id est, abrupto vincula quibus in venis prius alligatus erat, *Incidit in casses* in foueam, in laqueos. *Quidus*: *Incidit in casses præda petita meos*. *Virgo superbiunt* Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare* Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, sc. amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse, dissimulamus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit* id est, simulat, & fallaciter præ se fert. *Ora finimque* in quibus est muliebris species. *In terram versis* id enim pudicas decet. Vnde *Æneid. primo*. Tum breuiter Dido vul-tum demissi profatur. *Hæc sunt mulieribus arma* Mulieribus natura ante penultimam corripit, sed necessitate producit. *Lucanus*: *Siqua Deum aboles, si qua est mulieris origo*. *Sua Galathea* puella læta, sed rustica. Vnde *Maro*, namq. (*fatebor enim dum me Galathea tenebat, Ne spes libertatis erat, nec cura peculî. Contempta mercede*). sc. quam à Iano acceperat. *Ista* sc. vilis. *Leuitas* id est, inconstantia propter amores, & leues mores.

Alph. Quod nequit ingenium casus facit: & stupor, & fors
 Ingeniosa, & res risu celebranda huius est.

Iane, vides seruanda tibi Philomena laborat.
Sed quod tam exframemoras de virginis astu,
Rettulit in mentem, quæ psallere sæpe solebat
Carmina sacamine olim de fraudibus Uerber.

Ian. Dic *Umbri*, dic quid habes, meditare parumper
 Et æneida & numeras, *Umbri* est memorabile carmen.

Alph. Est ut ais, sed non gratus memorabile carmen.

Quas referes grate? & quid mercedis habebo.

Ian. Accipe, promissa absoluo, & spicula reddo.

Alph. Dum vado ad ventrem post hæc capta leuandum,

Iane,

lane, meum tu coge pecus, ne vitibus obsis.

*Lat. O aries, aries, qui tortis cornibus atrum
Dæmona præsentas, semper vineta subintrās,
Non sapiēs, donec fossa tibi lumina fronte
Erueo: Non sunt porrecta in iugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros?*

Quod nequit ingenium, casus facit] interloquitur Alphus, ne
vnius sermo fastidio sit. Sensus autem est: multa quæ per
ingenium excogitare nequeas, casu in mentem veniunt.
Risus bimestris] id est, duos menses durante. *Tibi Philomena
laborat*] id est, nidificat. Vnde Maro. *Sic vos non vobis, nidi-
ficatis aves. Fæmineis de fraudibus Umbræ*] homo ex Um-
bria. Sunt qui Antonium Campanum intelligat. *Dic Um-
bri*] Ordo est, *Dic, dic inquam, si quid habes Umbræ*] id est, de
Umbro aut de carminibus eius. Virg. *Quid age, si quid habes,
in me mora non erit ulla.* & iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes,
aut Alconis habes laudes antiurgæ Codri. Meditare*] experire.
Virgil. *Sylvestrem tenui musam meditari auena. Et
verba & numeros*] Idem, *Numeros memini, si verba tenerē. Non
gratis*] i. non sine mercede. *Promissis*] scilicet Palumbinis
pulis. *Et spicula*] id est sagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc
profecto nimis rusticè, tametsi rustico congruit: facit tamen
poeta ad exprimendum morem rusticum. *Tu coge*] id est,
compelle in vnum ne diuagetur. Virgil. *Tyire coge pecus,
Ne vitibus obsis*] de pascendo pampinos, aut vvas decutien-
do. *O Aries, aries*] Alloquitio rustica ad pecus. Sic Maro
ad arbores: *Et vos ô lauri carpam: & te proxima myrte, Sic
posita quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem,
nec corripitur, ô, quia vox monosyllaba in principio car-
minis posita. *Atrum Dæmona*] id est, spiritum male callidum,
qui quum pingi verè non potest, cornu tamen pingi-
tur. *Non sapiēs*] id est, non eris sapiens & fugitans malorū,
dōnec ego erueo tibi lumina] id est, oculos, & hac fronte
fossa] id est, perforata & excauata, euulsis oculis. *Populeris*]
id est, depræderis, spolies: & id est, etiam *Agros Pampineos*]
id est, vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampi-
nos vocamus. Dicitur etiam *populo*. Virg. in *Æneid. primo
Non nos aut Lybicos serpo populare penates Venimus, &c.*

Alph. *Line recordatus redeo, sed plurima forsan
 Nondum nota tibi referam, cognouerat Umber
 Omnia, quæ fas est homini perdiscere: calos,
 Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes,
 Viderat & Rodopen, atque alta Ceraunia & Ossam,
 Gallia regna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq; Padumq;
 Attica Romanis referebat carmina verbis,
 Ore utroque potens, & lingua primus utraque.
 Hunc unum vobis inuidit Græcia, & ipsi
 Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
 Si quiderit quod forte velis tibi notius esse,
 Candidus illius semper documenta secutus,
 Non procul hinc ab hac ille tenet, nos ille docebit,
 Sed iam sapientiam flatu experiamur aenâs.
 Ante tamen Nympha, precor, ut Libethrides adsint.
 Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.*

Iane, &c.] Purgata alio redit ad narrationem. *Viderat]* Hac periphrasi videtur Gregorium Tifernatem dicere, qui ea tempestate vixerat. Nam *γρηγοριος* significat vigilo: Vigilare est multa videre. *Viderat ergo Rodopen]* id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est: atque *alta Ceraunia]* montes Epiri: fulminibus dictos, *Et Ossam]* montem Thessaliæ, *Ararim]* qui à Lugdunensibus nunc Sogona dicitur. Vterque autem, tam Arar seu Araris, quam Rhodanus, Lugdunum confluit, ad cuius confluentem erat olim illa arâ de qua Iuuenalis *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.* *Tiberim]* fluvium Hetruriz, qui Romam perfluit. *Padum]* fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Vnde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica]* id est, Græca. & potissimû Attica: quia Attica lingua è quinque Græcorû linguis culiissima est. *Romanus]* id est Latinis verbis; nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque]* & Græco sermone & Latino. *Et primus]* id est, peritissimus utraque lingua. *Hunc unum nobis inuidit Græcia,]* id est, inuidet nobis esse conpexit: quum similem non haberet, quod in vita Antonij Campani etiam de Turcis comme-

norant:

morant: verum hinc Tifernatem intelligam, & ipsi Arcades] ipsi emphasim habet, quasi dicat peritissimi musici, & cantare pares & respondere parati, & Thraci salus] ubi Orpheus, Amphion, alijq; complures versati sunt vates. Et Tempe] id est, amcenissima loca Thessaliæ, quibus etiam musichus chorus versatus est. Candidus illius, &c.] Per Candidum credo poetam intelligi, cuius exterior vestis, vt Carmelitis cæteris, & mens ferè candida est: hæc] id est, documenta Vmbris: Sed iam septiforam: id est, septem foramina habentem. Virg. Est mihi disparibus septem compasta cicutis Fistula. Libethrides nymphæ] id est, Musæ, aut Libethrum locum quendam in Thracia, aut Libethrum fontem in Magnesia regione Thessaliæ adiuncta incolentes: Maro: Nympha noscer amor Libethrides, &c. presertim quæ plus] subaudi, cæteris, alioqui dixisset, plurima Polymnia] ποῦδ, id est, multum: μνησ, id est, memoria, vt à memoria dicatur, cuius filiæ Musæ sunt: aut: πολυμνία multarum laudum. Horatius: Nec Polymnia Lesboum refugit tendere barbiton.

Fæmineum seruile genus, crudele, superbum,
 Lege, modo, ratione caret: confinia recti
 Negligit, extremis gaudet, facit omnia vicio
 Precipiti, vel lenta iacet, vel concita curris;
 Fæmina semper hyem, atque in tractabile frigus,
 Ut canis ardentes contristat sidere terras;
 Temperiem nunquam, nunquam mediocriter curat,
 Vel te ardens amat, vel se capitaliter odit.
 Si grauius est, moræ tantum nimis hœrnica vultu.
 Si studeas comis fieri grauiate remissa
 Fit leuis: erumpis blando lasciuiâ risu,
 Et lepor in molli radiat meretricius ore.
 Flet, ridet, sapit, insanit, formidat, & audet,
 Vult, non vult, seque sibi contraria pugnat,
 Mobilis, inconstans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
 Imperiosa, minax, indignabunda, cruenta, (dax,
 Improba, auara, rapax, querula, inuida, credula, men-
 Impatiens, onerosa, bibax, semeraria, mordax,
 Ambitiosa, leuis, maga, lena, superstitiosa.

Desidiosa

BAPTISTÆ MANTIVANI.

Desidiosa, veram, ganeæ studiosa, palatum
 Dedita, salax, perulans, & dedita molliciei,
 Dedita blanditijs, curanda dedita forma,
 Ira, odijque tenax, in idonea tempora differe
 Placiscendi animos, infida, ingrata, maligna,
 Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
 Exprobras, excusas tragica sua crimina voce,
 Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendis.
 Rides amicissai, curat sua commoda tantum.
 Ludis, adulatur, deserts, sale mordet amaro.
 Seminat in vulgus iugas, audisæque lingua
 Auges, & ex humili sumulo producis Olympum.
 Dissimulas, simulat doctissima fingere causas,
 Ordineque dolos, fraudique accommodat ora,
 Ora omnes facili casus imitantiæ moen.

Famineum servile genus] Multa in muliebre sexum superciliose dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt, sed rarissime sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit: *Hæc facule est homini, inuentu bona fœmina nusquam: vbi facul; pro facile antiquè dixit.* Et Susarion Megarenis antiquæ comediæ princeps. *Audite populus Susarion, hæc dicit filius Philidini Megarenis tripodiscus. Malum sunt mulieres, sed tamen, O populares, non adest inuenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inuenies? Modo] id est, moderatione, de qua Horatius 1. Ter. Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citràque nequit consistere rectum, Extremis gaudes] quæ ambo mala sunt quia vni virtuti duo vitia opponuntur, alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans, Aut canis] id est, canicula, aut Syrius. Odio] præteritæ est vocis, & ita producit, nec reperies apud idoneos odio nisi semel in Cicerone odias. Nimis hernica] id est, aspera, vt Hernici montes in Italia asperrimi. Gravitate remissa, sit levis] quia dū vitant aulici vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium, vitii fuga si caret arte. Lepor meretricium] id est, suauiloquiū, et blâditæ meretricibus dignæ. Sibi contraria] id est, inconstans, vnde*

addit

addit: *Mobilis inconstans*] *Æneid. 4. varium, & mutabile*
semper Fœmina. Imperiosa] id est, affectatrix imperij. *Indi-*
gnabunda] fastidians frequenter. *Cruenta*] cruoris & sangui-
 nis appetens, & maximè, vt Iuuenalis docet, vindictæ. *Im-*
proba] id est, improbanda. *Auata*] quia rapax, sed tamen
 inutiliter expendit. Iuuenal. *Prodiga non sentit pereunsi fœ-*
mina censum. Ac velut exhausta rediniuus pullulat arca Num-
mus, & è pleno semper tollatur aceruo, Non unquam reputat
quanti sibi gaudia consient. Rapax] ergo, vt expendat. *Que-*
rula] quia vt dicit Iuuenal. *Aut odit pueros aut ficta pellice*
plorat. Maga] id est, sortilega, magicæ arti intendens, vt *Maga.*
 Iuuenalis docet. *Hic magicos affert catus, hic Thessala vendit*
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti. Lena] etiam *Lena.*
 filiarum venditrix. Iuuen. *Scilicet expectans vt tradat mater*
honestos, Aut alios mores quam quos habet, utile, porro Filiolâ
turpi vetula producere turpem. Superstitiosa] quod idem Iu-
 uenalis sexto docet, vt cætera serè quæ hic habentur. *Gane-*
neæ] sic & alij Christiani poetæ, sed ganeo primam pro- *Ganeæ*
 ducit. Sætyricus. *Occultas ganeo pulles. Palatum doctæ*] id est,
 delicatæ. *Salax*] id est, luxuriosa. *Tragica voce*] id est, quali *Salax:*
 vtuntur tragici dū infortunia regum lamentantur. *Litigio-*
sa] quia nulla serè causa est, in qua non fœmina litem mo-
 uerit. *Nil*] id est, nihili pender fœdera. *Ludit*] id est, illudit.
Adulatur: desert.] id est, clam diffamat, & crimen occul-
 tum pandit. *Sale amaro*] id est, callida reprehensione. *Semi-*
nat] id est, dispergit in vulgus. *Nugas*] id est, res friuolas.
Ex humili tumulto producit Olympum] id est, nil sibi non 'pro-
 mittit posse efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accomodat, in-
 quam: ora imitantia facili motu omnes casus] id est, euenta
 omnia, hoc est, scit se accommodare rebus, & ridere cum
 riseribus, & flere cū flentibus, imo interdū vtrumq; simul.

Non potes insidias euadere, non potes astum

vincere, tantæ artes, solertia tanta nocendi.

Et quanquam videas oculis presentibus, audet

Excusare nefas: potis est eludere sensus

Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis,

Et nihil est quod non, si vult te credere, cogat:

BAPTISTÆ MANTVANI

His facient exempla fidem. Quæ crimina non sunt
Fæminea tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachi Tarpeia sinistri.
Sæuit in natos manibus Medea cruentis,
Tyndaris Ægeas oneravit nāvibus undas.
Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, subicit se Myrrha parenti:
Concubitu nati longæna Semiramis ardet.
Causa necis nati coniux fuit Amphiarao.
Occidere viros noxurnis Belides armis.
Orpheæ membra atim Cicones secūdere poetam.
Cognita luxuria petulantia Pasiphaeæ.
Phædra pudicitiam contrā crudeliter ausa est.
Decepit Iudæa virum Rebecca: suamque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcide coniux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem, Lauinia Troes
Implicat ancipiti bello, Bryseis Achillem
Depulit è castris, demens Chryseide factus.
Fulminat Alrides & sentit Apollonis iras.
Eua genus nostrum felicitibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem prosequitur. astum] id est astutiam.
 Nihil est quod credere possis,] quia & quanquam videas ocu-
 lis, &c. Iuvenalis: nihil est audacius illis Deprensus, iram atque
 animos à crimine sumunt. Quæ crimina non sunt Fæminea tē-
 tata manu] Quasi dicat, nulla non sunt, & ita omnia sunt.
 Tarpeia virgo] vi armillas, quas in brachijs hostium vidit
 haberet, tradidit illis arcem Capitolinam. Vnde armis bra-
 chiorum obruta interiit. Dicitur autem hic brachi pro bra-
 chij: quia aliter versus non staret. Sæuit in natos] Virg. Sæ-
 uis amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare ma-
 nus: nam Medea ab Iasone spreto omnes communes libe-
 ros præter Thestalum trucidauit. Tyndaris] id est, Helena
 Tyndari (vt putabatur) filia, à Paride raptā, aur ipsum se-
 cuta mille carinis à Græcis repetita est. Scylla] Nisi Mega-
 rentium regis filia; abscisso pui purco capillo, quem pater
 sacratum habuit, ad Minora hostem portulit: Biblis] vt O-
 uid.

uid Metam. 9. docet, exardet amore Cauni fratris, à quo
 spreta, in fontem sui nominis conuersa est. *Subicit se Myr-*
tha parenti] scilicet Cinaræ: de quo lib. 10. Metam. quæ
 etiam in Myrrham arborem illic conuersa dicitur. Est au-
 tem in verbo subicit, syacope. Nam si (vt debet) *subycit*
 scriberetur, esset positio breuis. Fecerunt tamē id alij quo-
 que. *Semiramis*] regina Babyloniz, & regni Assyriorum
 moderatrix, exarsit amore Nini filij, quem diu sinulaue-
 rat, vt Iust. docet lib. 1. *Causa necis vati coniux fuit*] id est,
 Eryphile. De qua in Thebaide Statij multa leguntur. *Beli-*
des] Beli nepres, filiz Danaï fratris Ægypti regis, quæ quin-
 quaginta nupserunt totidem patruclibus, id est, patrui Æ-
 gypti filijs, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab oraculo habu-
 it sibi cauendum à tali genero, persuasæ, prima nocte om-
 nes maritos suos interfecerunt præter Hypermnestrā, quæ
 Lino pepercit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones*] Mulie-
 res Thraciæ, vt auctor est Virgil. in fine Georg. *Pasiphae*]
 vxor Minois regis Cretensium, amore tauri incensa, se in
 ligneam vaccam à Dædalo effectam includi fecit, sic cum
 tauro concumbens, & postea cum Mino, Minotaurum
 genuit Ordo est: petulantia luxuriæ *Pasiphaeæ*] id est, ipsi-
 us Pasiphaes, scilicet est cognita. *Phædra*] Pasiphaes & Mi-
 nois filia. Hippolytum priuignum, cui desponsata, sed non
 tradita à Theseo fuerat, interpellauit de stupro. at cum ille
 renueret, ne patri iniurius sit, detulit apud patrē, quasi ille
 interpellasset ipsam, vnde credulus pater, à Neptuno siue à
 patre Ægeo impetrat vt a Phocis marinis belluis, equi Hip-
 polyti in furorem versi, ipsum dissoluerent: vnde Hippo-
 lytus ab hippos. quod est, equus & equa, *lyo*] id est, dissol-
 uo dictus præfagio quodam videtur, nam ab Hippolyte
 matre id nomē prius habere potuit. *Decepit Iudæa Rebecca*
virum] scilicet Isaac, cuius oculi caligauerunt. *Suamque pro-*
geniem] id est, filium chariorem Iacob, *Vclans hircino tergo*]
 id est, pellibus hircorum aut caprorum, vt pilosus percipe-
 retur, vt erat Esau. *Coniux*] scilicet Deianira. *Fatale vene-*
num] id est, tunicam sanguine venenato Nessi intinctā de-
 dit. *Alcide*] id est, Herculi Alcæi nepotā putatiuo: nam
 Amphi-

Cicones

Hippoly-
Lyo.

Rebecca.

Deiani-
ra.

Alcides.

BAPTISTÆ MANTVANI

Amphitryonides dicitur, cum Iouis sit filius. *Hippodamia* Oenomai Helliidis & Pisæ regis filia, partem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit; Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli cortamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Launias* filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum. Troianis multis exitij causa fuit. *Bryseus* quæ Achilli sorte obuenerat, quum abducta Chryseide quæ Agamemnoni obuenerat, hanc Agamemnon quum vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, multos Græcorum interim sineret, donec Patroeli amici necem vlscisci vellent. *Atrides* id est, Atrei filius saltem putatiuus Agamemnon. *Fulminat* id est, ira & amore afluat. *Fædus demens Chryseidis* id est, per amorem Chryseidis, filia Chrysei sacerdotis Apollonis, qui cū insultatus in exercitum Græcorum filiam expetitur venisset, nec obtinisset, sua pestilentia ab Apolline impet. ara tandē eam abduxit. *Sentit ergo iras Apollinis* id est, pestem qua totus exercitus mulcebatur. *Fallicibus aruis* paradiso,

*Credite pastores, per rustica numina iuro,
Pascua si gregibus vestris innoxia cultis,
Si vobis ouium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita, leues prohibete puellas,
Pellanturque procul vestris ab ouilibus omnes,
Thesylis, & Philtis, Galathæa, Neera, Lycoris.
Dicite, qua tristem mulier descendit ad orcum,
Et rediit? potuit si non male sana fuisset
Eurydice reuehi, per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem.
At pins Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
Vnus equis, alter pugnus bonus atque palestra.
Et noster Deus, unde salus, & vita resurgit.
Hæc sunt, Pastores, hæc sunt mysteria vobis
Aduertenda, animi fugiunt obscana viriles,
Famineq; loca delectant infamia mentes.*

Ut semel in scopulos vento contortus, & vnda
 Nauta, scit incautis monstrare pericula nautis:
 Sic senior longo factus prudentigr usu,
 Præteritos meminit casus, aperitque futuri
 Temporis euentus, viteque pericula monstrat.
 Si fugiunt aquilam fulicæ, si retia cerui,
 Si agna lupum, si darra canem, muliebria cur non
 Blandimenta fugis, tantum tibi noxia pastor?

Credite Pastores] Conuertit sermonem ad pastores, quorum
 docendi gratia hæc de scænis dixit: *Per rustica numina*] Id
 antiquè, nisi ad Deū & sanctos, quibus arua custodia sunt,
 referamus. *Thestylis, &c.*] Harum enim meminjt Virgilius in
 Bucol. dicens, *Thestylis, & rapido sessis messoribus æstu, Allia*
serpillumq; herbas contundit olentes. Et iterum, Iampridem à
 me illos abducere *Thestylis* orat. Item: *Phyllida* mitte mihi, meus
 est natalis *Jola, &* *Phyllida* amo ante alias, nam me discedere
 fleuit: Item: *Malo me Galathea petu lasciuia puella.* Ex: *Huc a-*
des o Galathea, &c. Item: *Ille Nearam dum fouet.* *Ites* *Tua cu-*
ra Lycoris, perq; nives illū, perq; horrida castra secuta est. *Dicite*
ingeniosa excogitatio. *Rapta*] *Rapta* leguntur mulieres ab
 inferis, & verè *raptæ*, sed non rediisse. *Euridice*] *Orphei* cō-
 iux, cū eam *Aristæus* pastor insequeretur, à serpente, qui
 in herbis deliuit extincta, ab *Orpheo* citharæ beneficio
 redempta ab inferis fuit, ea lege, vt ea nō respiceret, quod
 tamen fecit, vnde reuerti coacta est, quod quarto *Georgi-*
cōn, ad finē graphicè describitur, & à *Boëtio* non segniter.
Proserpina] *Cereris* filia, à *Plutone* surrepta, & à *Cerere*
 matre inuenta, redempta fuisset] si nihil apud inferos gustas-
 set, sed granū pomi gustauit, vt non rediret. Vnde *Geor. i.*
Nec repetita sequi curat Proserpina matrem. At pius *Æneas* re-
 diit] postquam illuc duce *Sybilla* patris videndi gratia de-
 scendisset, vt 6. *Æneid.* Jare dicitur: *Remeauit & Orpheus*] re-
 licta tamen coniuge. *Maximus Alcides*] id est, *Hercules*, vt
Pirithou redimeret. *Virgilius.* *Quid Theſea magnū? Quid me-*
more Alcide? Et duo fratres, vnus equis] sc. *Castor*: tamē *Virg.*
 ponens nomē pro nomine, dixit. *Damitus Pollacis* habentis.
Alter pugnis] scilicet *Pollux*. Fratres gemini in cælū trāsſa-

BAPTISTÆ MANTVANI

ti, vbi Geminos constituunt: signum tam latum vt dum alterum occidat, alterum oriri incipiat, vnde fabulæ locus est, vt alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Ioue satus dicatur, sed mutua charitate ita deuincti, vt immortalitatem communicarent, vt altero moriente, alter reuiuiscat, vnde sexto Æneidos. *Si fratrem Polux alterna morte redemit, Itque reditq, viam toties.* Melius autem legitur alter quā alius: quia alter de duobus, alius de pluribus dicitur. *Et noster Deus* dominus noster Iesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertia die resurrexit à mortuis. *Aduertenda* consideranda. *Animi viriles fugiunt obscena* naturaliter quidem vsq; adeò, vt qui non fugiunt effœminati dicantur, aut muliebres. Vnde est illud Ennii apud Ciceronem in, 1. de officijs. *Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres. Illaque virgo viri. Fæmineas loca delectant infamia mentes* id quidem de turpibus verum est. *Senior* Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulice* aues sunt marinz. Docet aut belluas prudentiores esse in fugiendis nocuiis, ac insidiosis, quàm nos sumus.

Alter.
Alius.

Fulicæ.

Est in eis pietas crosodili, astutia hyena:
Cum flet, & appellat te blandius, insidiatur.
Fæmineos Pastor fugito (sunt retia) vultus.
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo cuius munimine Perseus
Vidit saxificæ colubris impune Medusæ.
Monstra perimerunt multi, domuere gigantes,
Euertere vrbes, legem imposuere marinis
Fluctibus, impetui fluiuiorum, & montibus aspris.
Sacra coronarunt multos certamina, sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui Pastor erat, funda, spolioque leonis
Inclitus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens inuicti robore Sampson,
Fæmineum subière iugum: minus officit ignis,
Saxa minus, romphæa minus, minus hasta, minus mors.
Nec formæ contenta sue splendore, decorum

Augel

ALPHVS ECLOGA IIII.

33

*Auget mille modis mulier, frontem ligat auro,
 Purpuris arte genas, & collocat arte capillos,
 Arte regit gressus & lumina temperat arte.
 Carrit, ut in latebras ludens perducatur amantem,
 Vult dare, sed cupiens simplex & honesta videri
 Denegat, & pugnat, sed vult super omnia vinci.
 Famina caciaco (res mira) simillima venio est,
 Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.*

Est in eis pias crocodili] Crocodilus est animal terrestre, & Croco-
 dilus.
 aquaticum, crescit ex minimo ad decem, & septem, & am-
 plius cubitos: quibusdam Ægyptiorum crocodili sacro-
 sancti sunt, quibusdam non sunt, sed veluti hostes exagi-
 tantur. Vnde Iuven. *Crocodili non adorat Pars hæc*. Est autem
 bellus hæc quæ oua parit instar anserinorum, contra fu-
 gaces terribilis, contra insequentes autem fugax, hebetes
 oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi visus est, con-
 spetto homine emittit lachrymas, mox appropinquantem
 deuorat, unde factum est prouerbium: *Lachryma Crocodili*,
 de his qui sub specie pietatis homines fallunt. *Hyæna*.
 ergo dicit: *Est in eis pietas crocodili. Hyæna*] autem animal est
 in Africa præcipue nascens, vtramque ei naturam esse non-
 nulli existimant, & alternis annis marem, a'ternis fœminam
 fieri. Hoc Aristoteles negat, collum ei & iuba continuatæ
 spinæ potrigitur, flectique nisi citi eumactu totius corporis
 non potest. Humanum sermonem inter pastorum stabula
 assimulare dicitur, nomenque alicuius discere, quem foras
 euocatum dilaceret, vomitionem etiam hominis imitari
 ad sollicitandos canes, quos inuadit. Solet præterea id ani-
 mal sepulchra eruere, ut corpora inquiret: Hæc Siphonius;
 ob quæ rectè dicitur, *astuta Hyæna. Fido*] id est, confidi-
 to. *Non clypeo*] scilicet christallino ipsius Palladis, cuius mu-
 nimine protectus Perseus Medusam interemit, è cuius san-
 guine natus fingitur Pegasus equus alatus. Erat autem Me-
 Medusa.
 dusa vna trium Gorgonum, quæ vnum habuisse oculum,
 quo vicissim vterentur, dicuntur: hoc est vnioculum seu
 margaritam: erat autem pulcherrima, unde se inspicien-
 tes, in stuporem traxit, & ita in saxa vertere dicta est:

BAPTISTÆ MANTVANI:

Hanc enim visam Neptunus ardens amore, in templum vs-
q; Palladis insequutus, illic oppressit, vnde irata dea, ipsius
capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutauit,
deditq; vt omnes eam inspicientes in lapides verteretur.
Perseus autem dicitur Danaë Acrisij regis Argiuorum
filia, ab Ioue oppressa, filius. *Mostra peremerunt multos*] vt
Hercules, Theseus, Perseus. *Domuere gigantes*] vt dii in bel-
lo giganteo, & Hercules Antæum in Lybia, & Gerionem
in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Eugere vr-
bes*] vt Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in
Hispania, Græci Troiam, & alij alias. *Legem imposuere ma-
rinis fluctibus*] vt Cæsar, & Augustus Lucrino lacui. Xerxes,
qui pontem super mare extruxit, & cum dirutum videret,
flagellis cædi iussit. *Et montibus aspris*] vt idem Xerxes, qui
Athon montem æquauit solo, & pro parte nauigabilem
fecit. Iuuen. *Velificatus Asios.*] Dicitur autem aspris, per
syncopen pro asperis. *Sed qui cuncta subegerunt*] Iuuenal. 6.
*Nunc patimur longe pacis mala secutor armis, Luxuria incubuit
& victum vlciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] Dauid, funda
qui Goliath strauit. *Spolioque leonis*] quem se adhuc pasto-
rem interimisse dicit. *Inclutus & natus*] id est, filius eius Sa-
lomon, *qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana. Nam
Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Re-
gum & de Sampson lib. Iud. dicitur. *Romphea*] framea,
qua Angelus à Paradiso terruit Adam & Euam, Plebeij ac-
triuales sunt versiculi: Adam, Sampsonem, Loth, Dauidē
Salomonem, Fœmina decipit: Quis modò tutus erit? *From-
tem ligat auro*] quod crinale vocant, aut reticulo aureo, seu
aurato *Purpurat*] id est, purpureas facit: hoc est, rubicun-
das *Arte* scilicet fucatoria. *Lumina*] id est, oculos. *Currit,
vt in latebras tendens perducas amantem.* Vnde poeta. *Malo me
Gaiathea petis lasciuia puella, Et fugit ad salices, & se cupis an-
te videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prou. 7. mirum in mo-
dum graphicè loquitur Salomon: omitto verba, quia in ma-
nibus sunt. *Vult dare*] scilicet stuprum & copiam sui: *sed vult
super omnia vinci,* vt vim sibi illatā dicat. *Caciaco vento*] Cæ-
cias enim trahit ad se nubes, quas alij venti propellunt.

Quis.

*Quisquis es, (expertus moneo) tentare reuſa
 Dum licet, hac fragili quos habet faſidia ſexus.
 Immundum natura animal, ſed quaritur arte
 Mundities, id luce opus eſt, ea ſomnia nocte.
 Deſlabrat, atque lauat, pingit, ſtriat, ungit & ornat:
 Tota dolus, tota ars, tota hiſtorio, tota venenum.
 Conſilio ſpeculi gerit omnia, labra mouere
 Diſcit, & inſpecto vultum componere viro.
 Diſcit blandiri, diſcit videre, iocari.
 Incedens humeros diſcit vibrare, natesque.
 Quid ſibi vult nudum peſtus? quid aperta ſupernè
 Rimula, quæ biſidam deducit in vbera valem?
 Nempe nihil niſi quò virus penetrabile ſenſum
 Plus premat, & ſtygie rapians præcordia flammæ.
 Hi inueniunt ſcopuli, ſyrtes, Scyllæ atque Charybides.
 Hæ immundæ Phinei volucres, quæ venire ſoluto,
 Prolunæ ſorda thalamos, cœnacula, menſas,
 Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
 Inceſtare ſolent: hæ ſunt Phœcinides ore
 Monſtrifico, extremis Lybia quæ in finibus olim
 Aſpectu mutare homines in ſaxa ſolebant.*

*Quisquis es (expertus moneo) pare. the ſis eſt: Tentare] id eſt,
 attentare & periculum facere. Reuſa] Ouid. Dum licet, in-
 digno ſubtrahere colla iugo. Et iterum; Principij: obſta, ſero me-
 dicina paratur, Dum mala per longas conſualuere moras. Faſti-
 dia] id eſt, ſuperbos contemptus. Immundum natura animal]
 ſi an mo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam ſi natura
 immundæ & cura, ac arte mundæ ſunt, in hoc venient lau-
 dandæ, quòd arte naturæ corrigunt: verùm animo dehor-
 tandi ab earũ illecebris & fucata venuſtate, id dicit. Id lu-
 ce opus eſt] id eſt, nihil aliud faciunt noctes & dies, ſive no-
 ctu & interdum. Deſlabrat] id eſt, leuem & glabram facit
 cutem, rugis & pilis amotis. Striat] in tricis colligit capil-
 los. Tota] ſcilicet ens aut exiſtens dolus. Tota hiſtorio] ludicra
 & ſcurrilis. Tota Venenum] quia vritur, videndo famina. & ta-
 ſtu inſiſcit. Vnde quidam: Eſt taſtu vſcus mulier, viſu baſiſus-
 cu. Hameros diſcit vibrare] id nimium petulantes faciunt
 quæ*

BAPTISTÆ MANTVANI.

quæ humeros agitant sicut in amplexu, nam honestæ matres student esse dimissis humeris, *Natesque* id est, clunes, Satyricus: *Tremulo descendunt clune puellæ. Rimula* id est, fissura vestium in sinu inter mamillas. *Quæ Bisfidam* id est, in binas partes diuisam. *Virus* id est venenum, quo visa inficit. *Flamma Stygiæ* id est infernales potius dixissem Phlogeton tæ. *Præcordia* sunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, siue passionum sedes. *Hi iuuenum scopuli, sypres* id est, breuia, vada, arenosa, in quæ qui inciderit, difficulter euadit. Allegoricè ergo summa pericula intelligit, sicut sunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundi Phinei volucres* id est Harpyæ, de quibus Æneid. 3. Excipiunt Strophades, Graio stant nomine distæ Insule in Ionio magno quas dira Celeno, Harpyæque colunt aliæ, Phineia postquam Clausa domus, mensasque metu liquere priores. Tristius haud illis monstrum, nec sauior ulla Pestis & ira Deum Stygijs sese exulit undis, virgineus volucrum vultus, fadissima ventris Proluuiæ unaque manus & pallida semper Ora fame. Phineus autem rex Arcadiæ liberis nouercam subinduxit, eosque vt illi complacere, excæcauit, ob quam rem irati dii ei oculos sustulerunt, & miserunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent, quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hospitio susceperat, miserunt ad eum Zetû, & Calaini, Boreæ regis ac veni Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios iuuenes alatos, qui eas ad Strophades, vsque pepulerunt. *Cenacula* altiora domus, aut pro locis in quibus cenatur. *Incestare* id est, polluere, & non castum reddere. Æneid 6 *Et totam incestat funere classem. Hæ sunt Phorcynides* id est, Gorgones. Ouid. *Finibus extremis Libyas, ubi fœnida tellus, Accipit Oceanus demisso sole calentem, Squallebant lætæ Phorcynidos arua Medusæ.*

Bisfida.
Virus.

Præcordia.

Harpyæ.

Cenacula.
Incestare

*Carmina doctiloqui cursim recitanimus Umbri,
Quæ si visa sibi nimium prolixa, memento
Ipsius id rei vitium, non carminis esse.
Non longum est carmen, mulierum amentia longa est.
O memorande senex, quo se vetus Vmbria tantum
Lactat & ipse suæ Tyberis conterminus urbi.*

Mar.

Car
pan
que
I
rz d
ced
Poff
carn
funt
aur
uius
gine
vt c
fimu
mo
ria.
stipu
Lati
nym
Gra
priu
hoc
dicit
subli
Olym
pus
cis p

Martia non abs te tantum te Roma vocabat.

Ipsa tuas artes, & non triuialia norat

Carmina : te vita functum fleuere Latine

Naiades & Graia, tua molliter ossa quiescant

Semper, & in summo mens aurea uiuat Olympo:

Carmina do Xiloqui] Hunc, vt dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemuis ea tempestate doctum.

Ipsius id rei] contra artem producit syllabam. Nam quinque declinationis nomina non producunt è ante i, nisi præcedat i, & ita rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripit. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carmina, illud. Non longum est carmen*] Vnde Martialis: *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis. Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Martem auctorem habens, vnde Liuius in præfatione: *Si cui populo licere oportet consecrare origines suas, & ad Deos referre auctores, ea belli gloria est P. R. vetum suum, conditorisque sui parentem Martem potissimum ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo quàm imperium patiuntur. Et non triuialia*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in triujs indocte solebas, Stridenti miserum stipula disperdere carmen? Te vita functum*] id est, defunctum. *Latine Naiades*] id est, fluuiorum & fontium Italicorum Naiades, nymphæ, propter sermonem Latinum. *Et Graia*] id est, Graia. Græcæ propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] vnde prius, vbi de sepulchro leui loquuti sumus, disseruimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam verius Mar. dicit: *Facilis iactura sepulchri. Et Sen. Quid refert, humi an sublimi putrescam? Mens aurea*] id est, pulcherrima. *Viuat Olympo*] id est, cælo: hoc catholico viro dignum est. Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cælo à Græcis potissimum poni solet.

ECLOGA QVINTA DE CONSV-
TVDINE DIVITVM ERGA POE-

t. 15, inscripta, Candidus.

Ioannis Murnelij Argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abiectos queritur nunc esse poetas.

SYLVANVS, ET CANDIDVS.

*Candide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere & his gelidis salamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palestra.
Nunc autem quasi pastores & rura perosus,
Pascula sopito fugis, & trahis otia cantu.*

Cand. Vos quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccae
Plena ferunt, quibus alba greges multatralia complent,
Cymbia lacte niuent, & pingua prandia sumant,
Carmina laudatis, si quid concinnius exit,
Plauditis ac leti placidas extenditis aureis,
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis, interea pastor sitit, esurit, alget.

Sylu. Nonne potes curare greges, & dicere versus
Cum vacat, & positus vitam traducere curis?

Cand. Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,
Fre, redire, lupos arcere, mapalia sepe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quarere, nil superest otii, laudabile carmen
Omne operam, totumque caput, Syluane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar:
Quum cecini, sitio, sitienti pocula nemo
Porrigit, irident alij: tibi penula dicunt
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Iam sylvae implumes, hyems in montibus albet,
Iraſcor, doleo, indignor, fert omnia victus,
Lanitium, foetusque mares, non vendimus agnas;
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: & vera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum huius Eclogæ est

detec-

detestatio tenacitatis diuitem in poëtas, quorum ingratitudine, & auaritia, aurea vena in poëtis extinguitur. Per Candidum, autem mihi verisimile sit, poëtam posse intelligi, per Syluanum quemuis diuitem auarum. Inducit ramen utrumque pastorem, vnde dicit: *sub his umbris* quasi dicat, sub quibus sumus, nec quicquam aptius Syluano, quam esse in Syluis. Est autem fere eadem farrago quæ in Iuuen. Sat. 7. *Et miscere sales* id est, lepôres sermonis. *Sopito* i. oppresso, & neglecto cantu, quæ res doluit Syluano. Nam diuites auari, licet nihil conferant in poëtas bonos, admirantur ramen eos, & oblectantur eorum carminibus, vnde Iuuenalis in dicta satyra. *Spes nulla ulterior, didicit nam diues auarus, Tantum admirari, tantum laudare disertos, Ut pueri Iunonis auem*, i. pauonem admirantur, & laudant, quia laudato nihil portigunt, sed si possunt plumas auferunt. *Plena ferunt* Maro significanti *discenta* dixit. *Alba mulctralia* id est, mulctras, hoc est, vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia* id est, vasa in curua in morem cymbarum facta. *Carmina laudatus* sicut iam Iuuenalis dicit. *Si quid concinnus* id est, modulatus, & vt Persius: *Si quid tamen aptius exit. Plauditis* id est, applauditis. *Vanas laudes* quia nihil commodi afferentes. Nam probitas laudatur & alget. *Alget* quia nudus, & ita algore conficitur. Iuuenalis: *Tædiâ tunc subeunt animos, tunc seque suamque Terpsichorem odit facunda, & nuda senectus*. Et post, neque enim cantare sub antro Pierio Thyrsumue potest contingere, sana paupertas, atque eris inops, quo nocte dieque Corpus eget; satur est quum dicit Horatius Obe, &c. *Omniem operam gregibus* Iuuen. *Pectora nostra duas non admittentia curas: Magnæ mentis opus, &c. Mapalia* id est, casas, & ruguria. *Sepe* [sepi-mento] Est ablatius à nominatiuo sepes. Nil superest *otij* pro otij, enumerat autem ne otia pastoralia, volens à consimili etiam alia intelligi. *Tibi penula* id est vestis exterior attrita. *Syluæ implumes* i. folijs spoliatae. *Fert omnia victus* i. auferit. Sicut Maro: *Omnia fert atas animum quoque. Victus autem* i. necessitas edendi vt viuas:

Malctra.
Cymbia.
Concin-
nius.

Penula.

ant

BAPTISTÆ MANTVANI.

aut victus] i. cibus quo viuas. *Fert*] i. absomit. *Lanitiūm*] i. lanam. *Fatu[que] mares,*] i. arietes, & hœdos aquleatos reliquos. *Non vendimus agnās*] quia ad futuram propagationē recipiunt eas. *Lac pascunt*] id est sugunt & absument dum pascuntur. *Premitur nihil*] i. non fit cæscus mollis. Maro : *Et pressi copia lactis. Vbera ficcant*] ex Marone est, vt alia multa.

*Pœnitet ingenij, si quid mihi, pœnit et artis,
Pœnit et vite, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, vt nosli, gratis cantauimus, etas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senij, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit et extinctus lucri spem viribus aufert.
Mox erit vtendum partis, modo querere tempus,
En formica brevis, sed prouida bestia, condit
In brumam noua farra canis æstate latebris;
Neue renascantur fruges secat ore sepultas.*

Sylua. Scire genetliacos fatalia sydera dicunt.

*Hi sub Mercurio vates, et sub Ioue reges
Magnatesq; locant, istis dat Iupiter aurum
Atq; magistratus, dat Maia filius illis
Ingenium, linguam, cytharas, et carminis artem.
Hec tua sors, quid queris opes? Deus omnia in omnes
Diuidit, vt melius nobis vidit esse futurum,
Sorte tua contentus abi, sine cætera nobis.*

Cand. Sunt tibi diuitiæ, mihi carmina, quid petis ergo
Carmen, et inuadis partem Syluanæ alienas,

Sylua. Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma,
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.

Cand. Si gaudere meis igitur concentibus optas,
Nos gaudere tuis opibus, Syluanæ, decorum est.

Sylu. Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit
Inuidus, atque animo bona fert aliena molesto,

Cand. Sic quoque tu nostris absens gaudere carmenis
Sat potes, hæc artis sat sint tibi gaudia, nostræ.
Carmina sunt aures conuiuia, cæsus oris.

Si cupis audire, fac nos gaudere palato.

Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus, omnia non das

Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indignantque

Alter ope alterius, qua res coniungit in unum

Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Paritet ingenij.] Prosequitur Candidus querelas suas.

Paritet ingenij] id est, habere ingenium ad carmen aptum.

Si quid mihi] scilicet est ingenij. *Multa secundant]* id est,

prospera sunt, ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, &

à tergo veniens nauigantibus. *Quot sunt]* id est, apparent:

Non enim plura sunt; *gratis.]* i. Sine mercede. *Sed etas]* sci-

licet iuuenilis, *Indiga]* i. indigens paucorū, non enim sub-

iecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigo-

ra. Quod scilicet senium. *nunc subis]* id est surripit, non ani-

maduertentibus nobis. *Omniū egenos reddit.]* Vide Inuena-

lem. *Extinctis lucris spem viribus aufert.* Mox erit vsendum par-

ti] id est, acquisitis in iuuenta. *Nunc querere,* pro quaeren-

di, id est, acquirendi, *Tempus subaudi est.* En *Formica]* Salo-

mon Prouerb. sexto. *Vade ad formicam o piger, & considera*

vias eius, & discite sapientiam, qua quum non habeat ducem, nec

preceptorem, nec principem, parat in aestate cibum sibi, & congre-

gat in messe quod comedat Et 30. *Formica populus infirmus,*

qui preparat in messe cibum suum. Horatius primo Sermo-

num. *Sicut paruula.* (Nam exemplo est) *magis formica labo-*

ris, Ole trahis, quodcunque potest, atque addit acerno : Quem

fruits, haud ignara, ac non incauta futuri. In *brumam]* id est,

ad breuissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo est,

Condit.] i. abscondit. *Æstate]* id est, per ætatem cauis late-

bris farra noua. *Neue]* pro neque, & ne *Renascantur]* id est,

germinent. *Secat ore]* i. germen auferendo, dirumpit. *Fru-*

ges sepultas] id est, absconditas in terris. *Genethliacos]* id est,

de genesi & natiuitate iudicantes, qui inspecto natiuitatis

horoscopo, futuram vitam prædicunt. *Hi]* scilicet, geneth-

liaci, & mathematici, *locant sub Mercurio]* id est, hora nas-

cendi, qua Mercurius dominatur. *Vates]* id est prophetas,

& poëtas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et sub*

lous reges magnatesque.] Vnde secundum Homerum in

Iliade.

Indiga

Formica.

Bruma.

Neue.
Condit.

BAPTISTÆ MANTVANI.

Iliade. Honor autem ab Ioue est. Maia filius] id est, Mercurius. *Dat illis]* scilicet vobis sub se patis ingenium, & ita vult eos contentos esse debere sua sorte, dicens, *Sorte tua contentus abis. Sine]* id est, derelinque. *Cætera]* id est, diuitias & opes *Nobis]* id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petis ergo carmen]* subtilis obiectio. Non tibi surripio carmen. Callida quoque responsio. *Nec Apollinis arma]* cytharam scilicet, cuius est inuentor, ac cætera instrumenta musica, quia in medio residens complectitur omnia *Phæbus]* est enim princeps musicorum. Horatius. *Lyra solers & cantor Apollo.* Vnde secundum Plinium Heroicum carmen oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecrauit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur, de qua Persius 1. *Ad sacra vatium carmen affero nostrum,* & Iuuen. *Musarum & Apollinis ade relicta, &c.* Si gaudere] Rursus acris obiectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima tursus reiectio. *Carmina sunt auris conuicia, casusq; oris]* Pulchrum & prouerbiale, id est. *Quæ res coniungit in vnum]* Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia sunt inter varias nationes commercia. *Iberos]* id est, Hispanos.

*Sydera iungamus, facito mihi Iupiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia saxo,
Pileolum, virgam, cytharas, no dum Hercules, alas.*

Syl. *Vana superuacuis inculcas plurima verbis.*
Cand. *Vana inquis, quæ damna tuis inferre videntur
Diuitijs, si vis nostras audire camænas,
Ætue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hitares animos tranquillaque pectora carmen.
Torpeo ut esuriam patiens & frigora milui.
Iamdudum squarroso cutis, sis occupat æra.
Nec pecus in stabulis, nec in agro sarra, nec aurum
In loculis, & vis possis me viuere curis?
Non facti ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, lege, pascere, graui succurre senectæ.
Inuenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigat, cellaria plena,
Plena penus, plonique cadi, plenaque lagene.*

Horrea

Horrea plena, greges lati, grauis are crumena.
Tunc inuat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos inarare bacillo,
Torrere, & tepidis tostas operire fauillis
Gastaneas, plenoque stum restringere vitro,
Fabellasque inter nentes ridere puellas.
Tylinus (vt fama est) sub Mecenate vetusto.
Rura, boues, & agros, & Martia bella canebat
Altius, & magno pulsabat sidera cantu.
Eloquium fortuna dabat, nos debile vulgus,
Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
Aoniae fugiunt Muse, contemnit Apollo.

Sidera iungamus] id est, Iouem cum Mercurio, id est, communica mihi dona Iouis, & communicabo tecum dona Mercurij. *Faxo*] i. faciam. *vt Mercurius noster*] i. poë- Faxo.
 tarum pater, & ingenij largitor, *det tibi pileolum*] id est, Pileo.
 galcum, qui Mercurio assignatur; quod semper ferè radijs lum.
 solaribus quasi galero tectus sit. *Virgam*] id est, caduceam.
 Vnde Maro *Æneid.* 4. *Tum virgam capit, hac animas ille eno-*
cat orco Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit: Dat somnos,
adimitq; & lumina morte resignat. Illa fretus agit ventos, &
turbida tranat Nubila. Id autem ex vltimo *Iliados* sumptum
 videtur, qui locus sic versus est *Tum virgam capit, hac oculos*
Deus excitat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudit.
 Macrob. lib. 1. *Satur.* dicit caduceum duobus draconibus
 ornatum fuisse, mare & femina in nodum obligatis inui-
 cem parte media voluminis sui. Vnde Mart. lib. 7. *Cyllenes*
cœliq; decus, facunde minister, Aurea cui torto virga dracone vi-
ret. Citharas] quia retrachordum inuenit, id est, quatuor Cithara.
 chordarum, quum Apollo septem chordarum, inuenisset.
 Vnde Horat. Lib. 1. *Carminum.* *Curue hyæque parentem.*
Nodum Herculis] id est, inextricabilem, qualem Hercu. Nodus.
 les inuenit, qui nec principium nec exitum habere vide-
 batur, qui tamen dissoluerit, diues erat. Hunc in caduceo Hercu.
 iam ex draconibus confertum diximus. Alij Herculanum les.
 nodum dicunt, non ab Hercule inuentū, sed à Mercurio:
 verū ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi,
 quod,

BARTISTÆ MANTVANL

quod, & Alexandrum Magnum fecisse dicunt. Vtū que ta-
men, & Mercurius mercium, ac mercatorum Deus, & Her-
cules, diuitias quibus fauent conferre dicuntur. Vnde Ho-
ratus, *Diues amico Hercule*. Et Persius. *O se sub vastro crepet
argenti mihi seria dextro Hercule*. Antiquitas enim (vt scri-
bit Diodorus) Fabulata est Herculem dixisse, postquam ad
deos translatus erat, qui sibi decimam bonorum dicarent,
vitam fœlicem ducturos, quod Lucullus ditissimus, & alij
Romanorum plurimi fecerunt, vsque adeo vt ex decimis
illi templum egregium trans Tyberim ædificarent. Per no-
dum ergo intelligam difficultatem acquirendarum diui-
tiarum quas vterque confert: Mercurius quidem, vasa
mente & ingenio cauto: Hercules, vi, qua aurea mala abstu-
lit. *Alas*] quibus à dijs ornatus mititur. vt *Æne. 4.* *Hic pri-
mum paribus nitens Cyllenius alis Constitit, &c. vult hilares a-
nimos.*] Vnde Ouid. *Carmina proueniunt animo deducta fore-*
no. Squarrosa cutis] Squarrosi dicuntur quorum cutis exur-
git ob assiduam illuicem. Lucilius: *Verorum ac rapidū squar-
rosa incondita rostra. Promptum versu*] i. ad versum. Videri
potest datius antiquus. *Plena domus*] scilicet diuitia-
rum. *Curus abigit*] quod tamen multis contra euenit,
Nam vt dicit Ioue. *Crescit amor nummi quantum ipsa pecu-
nia crescit. Horrea plena*] Legam melius, hordea plena.
Greges læti] id est, pingues, qui lætitiā afferunt dominis
aut bene curati, & ita reuera læti. *Gravis ære crumena*] id
est, marsupium, vt quidam dicunt. *ære*] pecunia, quia ærea
primum fuit. Vnde ærarium quem fiscum nunc appellant.
Ludos inarare] id securi faciunt rustici, diuinare facientes
quem sulcum tetigerint. *Bacillo*] paruo baculo & dicitur in
nominatiuo hoc bacillum, *Tityrus*] id est, Virgilius. *Farra-
gine*] pulmentario ex farre facto. *Aonia*] quæ in Phocidis
montibus, quos Aones olim habitauerunt, frequentes
sunt.

Lucullus

Squarro-
sa.

Crume-
na.
Ærariū.

Bacillum
Farago.
Aonia.

Syl. Si sperata mihi dederit fortuna quod opto,
Candide, præsentite sollicitudine soluiam.

Can. O utinam, syluane, foret tibi tanta voluntas
Quanta est hac etiam tibi tempestate facultas.

Non

Non ego diuitias Cosmi, non Serica posco
 Pallia, non Tyrias chlamides, non prandia regum,
 Non patinam Æsopi fameo. clypeumque Minerue,
 Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
 Tradidit, aut si mens non fallitur, aenea barba.
 Hæc me iam pridem memini didicisse sub Vmbro.
 Postulo vestitum, peto victum sub lare paruo,
 Certior illud opis toti non desore vite,
 Sint mihi Pythagoræ mensæ, Codrique supellex,
 Sæpe alios, qui spem dederint, inuenimus ore
 Magnificos, sed re medicos, tibi fidimus uni.
 Tu mihi si fueris mendax præciditur omnis
 Spes, vt solstitio fiam Philomela reuerso,
 Mutus & elinguis: suspendere postibus arma
 Tempus erit, clausoque abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphicè ostendit quod Ouidius dicit,
 quia pollicitis diues quilibet esse potest. Nō ego diuitias Cosmi]
 Alij Cosmæ legūt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi
 multi fuerunt diuites, congruumque est diuitibus nomen.
 Nam κόσμη & dicitur ornamentū & mundus, κοσμία, idē est
 quod orno. Vnde, & Latini mundum pro ornamento acci-
 piunt, dicentes mundum muliebrem, quæcunque ad muli-
 eris ornatum faciunt. Non serica posco pallia] Seres populi
 sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine
 vermibus, quarum frondium canitiem depestant, qua per-
 fusa, ex quo vellere vestimēta conficiuntur, quæ serica ap-
 pellantur, vt auctor est Plinius. Vnde, & Maro. Velleraq; &
 solijs depestant tenuia Seres. Errat autē Seruius qui Serica à
 bombycibus confici vult, quum bombyces non apud Se-
 res, sed in Arabia, & insula Coe peculiariter proueniunt.
 Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telasq; aranearum
 modo texunt, ad vestem luxumque scæminarum, quæ bom-
 bycina appellantur. Iuue, Quaru delicias pannus bombycinus
 vrit, Non Tyrias chlamides]i. vestes ex purpura dibapha, id
 est, binstincta, vt apud Tyrum fiebat, & idcirco in magno
 erat pretio. Non prandia regum]i. prædiuitum. Persius, In
 luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi]i. qualem pro-
 curauit

Seres.
 Serica.

Bombyces.

Bomby-
 cina.
 Dibapha

BAPTISTÆ MANTVANI

Æsopi
patina.

Pyrrhus.

Æno-
barbu.

curauit Æsopus, nō fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filius ex quaestu histriionico ducenties sestertiiū reliquit, quas opes filii absumperunt. Vnde Horatius secūdo Sermonum. *Filius Æsopi, detraſtam ex aure Metelle, Scilicet vt decies solidum exorberet aceto Diluit insignem baccam. i. margaritam seu vnionem pretio decies sestertium, aceto liquefecit & abſoipſit. Et ita filius hic notaretur, qui etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Vnde & Beſoaldus: Jam patina Æsopi cedat, iam luxus Apici & Ptolemaeorum prodiga luxuries. Clypeumque Mineruæ] id eſt, quanti æſtimata eſt ægis in pectore Mineruæ, quæ prudentiam denotat, qua pectora ſapientum muniuntur. Nilopus eſt regis laribus] id eſt, domibus aut ædibus. Cui ferrea, &c.] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (vt Seruius tradit) quum à patre vocaretur Neoptolemus, poſtea dictus eſt Pyrrhus à colore pilorum, quia ſubruſus erat. Ego autē intelligo de Nerone, aut maioribus eius, qui æneam dicti ſunt habere barbam, atque Ænobarbi vocati. De qua re ſic dicit Sipontinus. *Ænobarbus, hoc eſt, rutilam quaſi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Authorem autem originis pariterque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam reuertenti iuuenes gemini auguſtiori forma apparuerunt, iuſſeruntque nunciari ſenatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat, atque in fidem maiestatis adeo permulſiſſe malas, vt è nigro rutilum ærique aſſimilem capillum redderent, quod inſignemianſit, & in poſteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Vnde C. Domitium Neronis atavum, qui in tribunatu ſuo pontificibus offeſſior fuerat, quod alium quàm ſe in patris ſui locum coopraſſent, ius ſacerdotum ſurrogandorum a collegiis ad populum tranſtulerat, ac in conſulatu Allobrogibus Aluerniſque ſuperatis, elephantō vectus fuerat, turba militum quaſi inter ſolennia ſacrificii proſequentē. Lucius Craſſus orator dixit non eſſe mirandum, quod æneam barbam haberet. cui os ferreum, cor plumbeum eſſet. Hæc ille. Quia ergo Neronem conſtat**

constat palatium sumptuosissimum extruxisse, estque de
 Ænobarborum familia, de illo intelligendum, putem. Vnde dicit Suetonius in eius vita, quod nō in alia re damno-
 sior, quam in ædificando fuit. Nam domum à palatio Ex-
 quillas usque fecit. quam primo transitoriam, mox incen-
 dio absumptam, restitutamque auream nominavit. De
 cuius spatio, atque cultu sufficeret hoc retulisse: Vestibu-
 lum eius fuit, in quo Colossus ducentorum viginti pedum
 staret ipsius effigiei: tāta laxitas, vt porticus triplices milia-
 rias haberet. item stagnū maris instar, circumscriptum ædifi-
 cijs ad vrbium speciem. Et reliqua quæ prosequitur Tran-
 quillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen
 dederit, vel quod ferreus. i. durissimus esset, vel quod os fer-
 reum dictus est habuisse Domitius, vel quod rustico con-
 gruit de nominis causa dubitare, sicut ille, *In medio duo sig-
 na, Conon, & quis fuit alter? Descripsit radio totum qui gentibus
 orbem, hæc me iam pridem memini didicisse*] Valla diceret non
 esse dicendum, iam pridem didicisse, quia persistentem acti-
 onem, & præsens tempus efflagitant iam pridem, iam dudum,
 iam olim, aut olim iam. Verū licet durius posset dici. *Iam-
 pridem memini*: At Agretius negabit recte dictum *Memini*
 dixisse. Vult enim memini cum præsentī construendū, sed
 Valla contrā sentit, in Raudē. Vnde & Persius. *Nec in bici-
 piti somniasse Parnasso memini. Sub Umbra*] de quo prius di-
 ctum est. Id autem addit, ne contra decorum peritior ha-
 beretur pastor, aut vt præceptorī suo non ingratus sit quē
 nescio an Sipontinum dicam, à quo plurima sumpsisse vi-
 detur. *Sint mihi Pythagoræ mensæ*] qui carnibus abstinuit, & Pytha-
 ventri indulgit non omne legumen, quia etiam fabis absti- goras.
 nuit, sed herbis vescebatur crescentibus in hortis: vnde epu-
 lum possis centum dare Pythagoræis: *Codrique supellex*] pau-
 peris Poëtæ ac Philosophi, de quo Iuu. Sat. 3. *Leſtus erat Co-* Codrus,
dro Procula minor, urceoli sex, ornamentum abaci, nec non
& paruulus infra Cantharus, & recubans sub eodem marmore
*Cyiron. Iamque vetus Græcos seruabat cista libellos, Et diui-
 ni opici rodebant carmina mures. Nil habuit Codrus, Quis*
enim negat? & tamen illud perdidit infelix totum nil.

BAPTISTÆ MANTVANI

nil. Hæc ille. Ore] i. pollicitationibus Magnificos : *Sed re]* id est, exhibitione pollicitorum modicos. *Tibi fidimus]* id est confidimus. *Ego siam philomela reuerso solstitio, quia mutus, & elinguis]* id est, nihil canam, sicut nec Philomela, quæ in vere præcipuè canit, *Suspendere postibus arma tempus erit : Arma]* i. fistulam & plectra, & cætera instrumenta musicalia : alludit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis figebant arma sua, quando essent emeriti, aut amplius exercere nollent, sicut, & cæterorum officiorum dijs sua, quicunq; amplius vti nollent, suspendebant arma, *Et tempus erit abigi spectacula]* id est, spectatores. *Circus]* id est, theatro clauso.

Arma,

Circus.

Syl. *Candide, vidisti Romam, sanctique senatus Pontifices; ubi tot vates, ubi copia rerum Tantarum ? facile est illis ditescere campis.*
Cand. *Deciperis, me velle putans ditescere, vesi Et lupus omne animal crudis existimat escis. Tuque putas alios, quo tu pede claudere passum. Non ego ditari cupio, sed viuere parno : Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum, Hoc contentus eam. Romana palatia vidi. Sed quid Roma putas mihi proderit, ô Syluane ! Occidit Augustus, nunquam rediturus ab Orco. Si quid Roma dabit, nugas dabit, accipit aurum, Verba dat : heu Roma nunc sola pecunia regnat. Exilium virtus patitur, sperare iubemur. Vndique & in toto vates spe pascitur orbe.*

Syl. *Dic pugnas dic gesta virum, dic praelia regum. Vertere ad hos qui sceptrâ tenent, qui regna gubernant, Iuuenies, qui te de sordibus eruat istis.*

Cand. *Inueniam qui me derideat & subsannet, Tempestate ista reuerentia tanta pœsi, Quanta lupanari, quid me, Syluane, laceffis ?*

Syl. *Non decet obscænis vatem prorumpere verbis.*

Cand. *Non possum non vera loqui, si vera taceri Forte velis, lenibus me parce laceffere dictis,*

Syl. *Utile consilium præstare, laceffere non est.*

Candide

Candide vidisti Romam?] Disertè describit morem auarorum, qui ne iuuent, aliò mittunt opem implorantes. *Sanctiq; Senatus p̄sides*] id est, Cardinales, sicut canitur clares senatus apostolorum, quem Cardinales representare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] vbi scilicet tot diuites sunt. *Deciperis, me velle putans ditescere.* Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum quibus contentus quis sit. *Vesci*] *O*ido est: *Es lupus existimas*] i. censet & iudicat omne animal *vesci crudis*] i. incoctis *Esci*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. *Tuquē*] i. & tu putas alios claudere passum] id est, ingredi eo pede, *quo tu*] i. moueri ea affectione, qua tu. Per pedes enim sæpe intelliguntur affectiones, hoc est, quia tu cupis ditescere, censēs omnes id cupere. *Tenuem sine sollicitudine victum.*] Non ergo affluentiam petit, sed securitatem, quam tamen Saluator sine sollicitudine à se sperandam docet, vetans, *ne solliciti simus, quid bibamus & comedamus.* *O Syluane*] Spondæicus versus non ineptus, quia & langorem animi loquentis, & pondus rerum habet. *Augustus*] id est, beneficus in poëtas, Virgilium, Horatium, Tuccam, Varum, cæterosque principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horatius. *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ouid. *Dar census honores, Census amicitias, pauper ubique iacet.* Iuuenalis *Quantum quisq; sua nummorum seruat in arca, Tantum habet & fidei.* Et rursus Horatius. *Hos solos aiunt sapere & bene viuere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Iuuen. de Romanis loquens. *Quandoquidem inter nos sanctissima diuitiarum Maestas, est funesta pecunia templo, Nondum habitas, nullas nummorum creximus aras, Vacillat iax atque fides, &c. Exilium virtus patitur.*] Idem Iuue. *Ande aliquid breuibus Gyari & carcere dignum, Si vis esse aliquid; probitas laudatur, & alget. Criminibus debetur honor, &c. Vates spe pascimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta virum.*] Aliud subterfugium auari. *Vertere*] imperatiue à *verto*] id est, sis conuersus, & *verte te ad hos*] id est, ad eos qui reuerti scopera] id est, ad reges. *Et subsumes*] Iterum spon-

Augustus
Nuga.
Pecunia

BAPTISTÆ MANTVANI

diacus versus consimiliratione compositus. *Quanta lupanaria* id est, prostibulo, aut prostitutis: Lupas vocabant olim prostitutas: vnde & prostibula lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet* per alium se castigat. *Leuibus dictis* non paruis, aut modicis, sed vanis, aut contumeliosis, sicut mulieres leues, quibus prostituta est pudicitia: dicuntur & mores leues qui inconstantes. *Me parce lacescere. Parce* i. abstine vt Æneidos primo. *Parce mori Cytheræa.*

Cand. Consilij locuples ego, sed pauperrimus auri.
Qui pugnas, qui gesta virum, qui prelia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit
Aptius incidi, fieriq; foramina culter?
Aspice, vt excussis laxata manubria clauis,
Vt dentata acies, veterique similima ferre.
Hoc leue, sed mense, graue & intolerabile damnum
Vtile consilium firmat, sed inutile mentem
Frangit & extenuat vires, animumque retundit.
Magnates dare paua pudet, dare magna recusant.
Adde quod & nostri curant ita carmina reges,
Vt frondeis aquilo, mare lybs, vineta pruinâ,
Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,
Quod celebrant, laudari optant, hinc carmina manant
Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
De ganea, de segnitie, de infamibus actis,
Que castum capitale nefas, celebrare peētam.

Consilij locuples ego, sed pauperrimus auri Hor. etiam genituo construxit, dicens. *Horum semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.* *Qui* i. quomodo aut *quo* i. quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec* sc. est culter, quo fistula possit aptius incidi & sc. quo foramina possint fieri. *Aspice vt manubria* sc. cultro rum. i. capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus. *sint laxata* i. laxa & dissoluta. *Clauis* i. clauiculis quibus compinguntur. *Excussis* hoc dicens ostendit cultrum suum. *Et aspice, vt* i. qualiter, *Acies* scilicet cultri i. acuta eius pars. *Sis dentata* i. in modum serræ, in dentes efficta. Vnde addit: *veterique similima ferre*

Manubria.
Laxata.

ferra] quam Dedalum inuenisse quidam volunt, ad similitudinem maxillæ serpentinæ. *Hoc damnum*] scil. de iuramentis, & vestitu. *Est leue*] i. tolerabile. *Sed mensæ*] i. victus, est *Serræ* graue & intolerabile. *Magnates dare parua pudet*] quia vt inuentio. dicit Horatius: *Magnos magna decet*. Sed hoc vafra mente scimus nonnullos vsos, dicentes, petentibus magna, indignos esse, qui magna recipiant, & exiguum quiddam orantibus, se non decere tam exigua munera conferre, vt *frondes aquilo*] qui eas nihili facit, vt *lybs*] ventus lybicus, *Curat mare*] in quod sæpe sæuit. *Et vt pruina*] i. ros congelatus, aut gelu matutinum: *Curant vinea*] i. vites, quod etiã nihil est, quia etiam congelantur. *Ipsi ad uelutias*] Ordo est, *ipfi reges*] i. p.æpotentes, *uersi ad delicias*] i. delectationes & illecebras carnis. *Et od otia*] i. desidia. Optant laudari quod celebrant] i. oblectamenta sua. *Sindio Veneris*] i. amoribus impudicis. *De scurrillitate*] i. inhonesta dicacitate. *De ganea*] id est, caupona, & gulositate. *De segnitie*] i. desidia, dicuntur enim segnes scorsum ab igne (qui actiuissimus est) tepidi & ignaui. *De infamibus actis*] i. priuatis, quum gesta fere sint publica. Melius autem (auctore Valla) acta, quam actus in hac significatione dicimus. *Quæ castum capitale nefas, celebrare pœsam*] idem sanctè & catholicè sentit in opusculo contra impudicè scribètes, vnde explodenda est Catulliana sententia. Nam castum esse decet pium poetam ipsum: *versiculos nihil necesse est: qui tum denique habent salem & leporem, si sunt molliculi ac parum pudici*. Cui tamen multi gentilium subscripserunt. Vnde ad Voconiam pœtam Adrianus Imp. *Lasciuus versu, mente pudicus eras*. Et Ouid. de se, *Crede mihi, mores distant à carmine nostro: Vita reuerenda est, musa iocosa mihi*. Et Mart. *Lasciua est nobis pagina, vita proba*.

*At qui dura manu gesserunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro non molliter auro,
Dilexere graues musas: heroica facta
Qui faciunt, reges heroica carmina laudant,
Ut cessere viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altoqui nihil inuenere poetæ.*

BAPTISTÆ MANTVANI

Occidis ingenium vatum, ruis alta pœsis,
 At si forse aliquis regum gerat aspera bella,
 Et decus armorum studijs belloque parauit,
 Nil genus externum, venturaque sacula curas,
 Laude sua gentis satur, & presentibus annis
 Barbarus est, neq; carmen amat, vel avarus in auro
 Mergitur, atq; Mida curis flagrantibus ardet,
 Est & apud reges rudis, inuida, rustica turba,
 Mimis, a iulator, leno, assentator, adulter,
 Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: pœtas
 Mille modis abigunt, vti quando cadavera corni
 Inuenere, fugans alias volucresque ferâsque.

At qui dura, &c.] At particula aduersariua, locum habet vbi
 contraria nectimus iam dictis, vt dictum de Æneia in fine
 tertij. *Factos hic sine quieuit*, subdit de Didone in principio
 quarti: *At regina graui iam dudum saucia cura*. Pulchrè ornat
 carmen epithetis, quæ sic construuntur. *At qui gesserunt po-*
tentiam manu dura bella forisiter, &c. *Diluxere graueis Musas* re-
 ges, qui faciunt heroica facta laudant heroica carmina, *Vi*
i. postquam. Viri fortes cessere] i. è medio sublati sunt, quia
 fortes cedere nesciunt. *Et mascula*] i. virilis: *At si forse*] be-
 ne occurrit Argumento, quod iam cuius in promptu est.
 Nam si heroica gerentes, heroicis gaudent carminibus,
 quæras cur ad illos non abeat illosque canat Candidus,
 ad quod respondeo raros quidem esse qui heroice viuunt,
 & si qui sint, eos non habere curam de æterno nomine.
Mida curis] i. auaritia, qua ductus petijt à dijs vt quicquid
 contingeret aurum fieret, quo impetrato, inedia absump-
 tus est: Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud*
reges, &c.] Alia causa cur apud reges non sit bonis pœ-
 tis locus. quia illic sunt literarum & probitatis hostes, vt
 pote rudis & rustica turba, cum pœtæ sint pauci, urbani &
 eruditi. *Mimis*] i. gestu corporis morum imitator, cū pœta
 grauis rem more philosophorum seuerè narret. *Adulator*] cum
 pœta sit seuerus. *Leno*] cū verus pœta sit turpitudi-
 nis omnis hostis, & expulsor. *Assentator*] cum pœta sit
 virtutis laudator. *Adulter*] cum nihil musis sit magis con-
 trarium,

erarium, quam adulterium. Nam quæcunque poëtis optantur casta sunt, vt Pierides, Minerua, Daphne, fontes. *Histrion*] cum poëtæ suæ dignitati consulant. *Quisquis*] scilicet, omnibus virtus est odiosa. Poetas mille modis abigunt] quasi à præda inuenta, vt quando cadauera corui inuenire. Aptior esset similitudo, si honesti à rebus honestis abigantur per inhonestos, vt apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci:

Qui sine lege aliti, sine præceptoribus, audent

Quicquid amant reges, & amant infamia solùm,

Scribere : Nam vates etiam dementia vexat.

Hi se nescio qua mentis leuitate poetas

Esse volunt, postquam triuialibus ora cicutis

Applicuere, sibi applaudunt, sua carmina iactant,

Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.

Qui solet his vacuas præbere ambagibus aures,

Id vitium commune putat, doctisque resistit

Vatibus, à verò indoctus discernere falsum.

Sylu. *Candide, per superos, per Olympica numina iuro.*

Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)

Laturum auxilium. Meliora in tempora viue :

Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.

Cand. *Si mihi sic optas, tibi sit, Syluane, quod optas.*

Sylu. *Opto equidem, dictumque fides non sera sequetur.*

Cand. *Vade malis auibus, nunquam rediturus, auare,*

Et facias subito quicquid tractaueris aurum,

Moue Mida, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus, qui est, quia multi versiculorum ineptorum factores & turpis vitæ homunciones sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpant, quod ægerime patitur Horat. dicens in arte. *Descriptas seruare vices operumq, colores* Cur ego si nequeo, ignoroq, poeta salutor? *Petulci*] i. petulantes, audentes quæ non possunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non equidem graues, sed leues & futiles. *Triuialibus ora cicutis.*] Cicutæ est herba fistulosa qua pastores canere solebant, Maro : *Est mihi disparibus*

BAPTISTÆ MANTVANI.

Septem compacta cicutis Fistula. Idem: Non tute in triuijs indo-
cte solebas, Stridenti miserum stipula disperdere carmen? quod
in compitis, & triuijs ab indocta rusticorum pube in com-
pitalibus, & ambarualibus cantari solebat. Sibi applaudunt]
sibi placentes. Sua carmina iactant] existentes insulsi, id est,
sine salibus sermonis. Illepidi] i. sine lepore ac venustate
sermonis. Indociles] quia discere nolunt, & ita incorrigibi-
les. Improvidi] quia nō videntes se ad interitum tendere, &
alios ducere. Inepti] i. amusi & ab omni apitudine tum
verborum, tum factorum abhorrentes. Ambagibus] i. verbo-
rum inculcationibus, cū artem veram non habeant. Id
vitium commune putat] & ita reiicit bonos propter malos. *A*
vero indoctus] id est, nesciens discernere falsum. *Candide per su-*
peros] Videns Syllanus Candidum virtutis amatorem ve-
rumque poetam, pollicetur operam cum iuramento, nihil
amen confert in eum. Per Olympica] i. per cœlestia, *si venti]*
prouerbiale. i. si res prosperè mihi succedant, & eueniant
mihi quæ opto. Meliora in tempora viue.] Virg. *Æneid. i.*
Durate & vosmet rebus seruate secundis. Paulisper] per paulu-
lum temporis. Fides non sera] i. nō tarde faciens quod dixi.
Nam fides videtur, auctore Cicerone, dicta, eo quod fiat di-
ctum, siue quod dictum & conuentum est. Candidus autem
non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem
omnia mala, dicens, Vade malis auibus] i. malo auspicio:
quasi dicat in rem malam. Nunquam rediturus Auare] hoc
autem videtur dicere in absentem quasi obmurmurando,
postquam se nihil recepturum, sperauit. Et facias subito
quicquid tractaueris aurum, More Mide] de quo iam dixi-
mus. Quando] i. quandoquidem, *virtus tibi vltior auro]* sci-
licet est, cū tamen Horatius in epistolis contrā dicat. Vir-
tus argentum est auro, virtutibus aurum.

Olympi-
ca.
Eides.

Ecloga

Ful.

Cor.

Ful.

Ningit
partes

ECLOGA SEXTA DE CIVIVM ET
rusticorum disceptatione, inscripta Cornix.

Joannis Murnelij Argumenaum.

Cornix enarrat discrimina ruris, & urbis.
Et pergit varios stultorum carpere mores.

CORNIX ET FVLICA

Ingit hyems, mugit boreas, a culmine pendet
stiria, depositis bobus requiescit arator :

Dormit humus, clauso pastor tunicatus ouili

Cessat iners, sedet ante focum fumosa Neera,

Atque polenta coquit. Prius intolerabilis aestas,

Nunc laudatur hyems aestu laudata molesto

Displicet, optatum damnat presentia frigus.

Ful. Omne bonum praesens minus est, sperata videntur

Magna, velut maius reddit distantia lumen.

Cor. Delicias habet omne suas & gaudia tempus,

Aspice ut impexi, tritaque in veste ligati,

Cede suum pueri exultant, inflatur in virem

Immissis vesica fabis, sonat, & micat, aesta

Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obuia pugno,

Si cadit, attollunt, cursu labor atque recursu

Brumam abigit, glaciale gelu pila rustica vincit.

Nos tamen hic melius tepido sub stramine foci

Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.

Ful. Pauperiem declarat hyems, impronida certe

Turba sumus iuvenes, securi aestate vagamur

Immemores hyemis : nostrum es tibicinis omne est,

Ut redit è Scythia Boreas, nidusque volucrum

Frondebùs ostendit nudata cadentibus arbor,

Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas,

Stultitiam declarat hyems, sapientius urbe

Congeriem nummum accumulans, & ad ilia vulpes

Melotasque trahunt, maculosaeque tegora lincis

Ingit hyems] Contentio est inter Cornicem pastorem qui

partes rusticorum agit, Et Fulicam, qui urbanorum, de

praestantia

BAPTISTÆ MANTIVANI.

præstantia fortunæ utrorumque occasione, cuius multa quasi satyricè dicuntur in mores potius civium, quàm rusticorum. Videntur autem tam Cornix quàm Fulica pastorum nomina. Vterque enim se rusticum proficitur & masculino genere nominatur. *Hyems*] id est, tempestas pluuiosa, & niuosa. *Boreas*] ventus frigidus à septentrionali plaga, quæ frigida est, flans. *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Stiria*] id est, glacies concreta, *A culmine*] à recto. *Dormit humus*] sepitur niue, & non exercetur. *Pastor tunicatus*] quia otiosus, unde dictum est à poeta. *Nudus ara, sere nudus, hyems ignavia colonis.* *Neera*] coniux rustica. *Fumosa*] quia ferè ligna viridia aut male sicca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovidius: *Quod coxerat ante polenta.* Reperitur tamen & fœmineum, cum hoc solum inter Latina primæ declinationis reperitur neutrum. *Omne bonum præsens minus est*] id est, minoris æstimatur, quia nemo contentus sua sorte, unde Horat: in principio Ser. *Qui sit Mæcenas, ut nemo, quæ sibi sortem, Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa Contentus uiuat, laudet diuersa sequentes?* Veruntamen id contra usum venit, ubi minimè opus, quia bona terrena eò quòd præsentia sunt, plus nos delectant, quàm celestia quæ futura sperantur. *Aspice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, sed animorum esse discrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur varijs, ut *Cæde suum*] id est, porcorum, ut vesicam habeant, cuius agitatione brumale frigus superent, & rustici pilam magnam vento inflatam manibus pedibusque agitant glaciæ gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id est, paupertatem: Est tamen interdum damnum, ut si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. *Nos iuuenes sumus, turba improvida*] qui securi ætate vagantur. *Nostrum es*] id est, pecunia nostra. *Est tibi cinis*] scilicet canentis ad choream instituendam. *Congeriem nummum*] id est, nummorum per syncopen, & *ad ilia*] scilicet fauenda, & cooperienda, *trahunt*] id est, contrahunt. *Vulpes*] id est, pelles vulpinas, & *melotes*] id est, pelles ouinas, græcum est, cætera nota sunt.

Neera.
Polenta.

Melotes.

Cor.

- Cor. Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,
Immo ipsos vexat grauior dementia cines.
Verum illis mater, nobis fortuna nouerca,
Nos premis infelix sors, est dementia, fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in vrbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populusq; patresque,
Ful. O Cornix, Cornix, non est fortuna, sed ipse
Quo sapiunt homines animus, fortuna potentem
Non facit, immò Deus: causam recitabas Amyntas,
Cor. Est fortuna Deus, sed quid recitauit Amyntas,
Dic precor, in causis eras ingeniosus, & acer.
Ante tamen paulum pecus, & praesepia wise.
Vade, redi, calor est post frigora dulcior, ito.
Ful. Attingis nix alta genu, vix tecta resistunt
Tanto oneri, sublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metaque assurgit acuta.
Cor. Da pecori cordum, stipulisque foramina claude,
Si paries hiat, & rediens letamine muni
Livina, nulla gregi grauior, quam frigora, pestis.
Iamne ades? oh quanam hac solito properantia maiori?
Ful. Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.
Maxima strenuitas fœno recubare calenti:
Abscondique cawo accubitu post frigora, dulce est.

Cor. Incipe & enarra discrimina ruris & urbis.
Desipiunt omnes] id graphicè docet Horat. 2. Serm. nec mi-
rum, quia stultorum infinitus est numerus. Nos] scilicet rustici,
vnde se rusticos asserunt. Verum illis mater] Id lepidè, quod
Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magna,
& sœua mercede. Ita vt non sit facile existimare, parens ne
melior, an sœuior nouerca fuerit. Infelix sors est paupertas,
& tenuis fortuna est dementia, id est, reputatur demens
quicunque pauper, vnde Horatius in Epistolis. Hos solos
aiunt sapere & bene viuere, quorum conspicitur nitidis funda-
ta pecunia villis. Assurgens] id est, reuerentiam, & hono-
rem assurgentes impendent. Vulgus adorabit] i. corporis

Demens
quis.

gestu

BAPTISTÆ MANTVANI.

gestu honorabit. Nam adoramus etiam principes & dominos sed oramus tantum rationem habentes, & sensum. cōsulet]. id est, consilium poscet. *Non est fortuna*] id verè Iuuenalis: *Sed nos te facimus fortuna deam. Est fortuna Deus*] id est, falsa opinione, & rusticè. Nam cum deam neget nostra fides, etiam fortunam Deum dicit. At id facit poeta, quod numina putabantur vtriusque sexus. Vnde de Venere Æneidos. 2. *Descendo, ac ducente Deo.* Et de Aleto, aut Iuno. 8. *Nec dextra Deus erranti affuit,* vnde in Cypro erat barbara Veneris simulacrum. Vnde dictum est: *Pollessemque Deum Venerem.* Videtur autem Cornix dominus, aut saltem maior quàm Fulica, quem mittit ad caulas, qui abiturus dicit. *Attingit nix alta genu. In vertice furni*] vbi minimè consistere posse videtur propter ignem, quod panis in eo coqui solet. *Pyramidem*] id est, cumulum niuis in Pyramidis formam. Est autem Pyramis structura ex lapidibus in morem ignis ascendentis, cuius vertex acutius est extructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuisse, de quibus Martialis in principio: *Barbara Pyramidum silas miracula Memphis.* Addit autem Cornix: *Da pecori cordum*] id autem dicitur foēti quod autumno secatur, sicut corda frumenta vocantur, quæ serō maturescunt. *Lætamine muni*] id est, fimo. *Iam ne ades*] intelligendum est aliquantulum moræ interfuisse, & interea tacuisse Cornicem. Omnia autem facilia sunt quàm vt expositione egeant.

*Hoc igitur tantum ruris discrimen, & urbis
Taliter exortum noster recitabat Amyntas:
Principio rerum, primaque ab origine mundi,
Cum muliere marem sociali fœdere iungens
Cœli opifex (sic namq; Deum appellabat Amyntas,
Nomen adhuc teneo) natos producere iussit,
Atque modum docuit fieri, quo gignere possent:
Accinxera operi, mandata fideliter implent,
Sicque (cuiam de pomi esu seruata fuissent)
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio simili facienda quotannis
Auxit in immensum generis primordia nostri.*

Post tria lustra Deus, redijt, dum pignora peffit
 Fœmina, proficiens venientem à limine vidit.
 Adam aberat, securus oves pascbat, adulter
 Nullus adhuc suspectus erat, sed multiplicatæ
 Connubijs, fraudata fides, sine cornibus birç
 Facti, & Zelotypo conix suspecta marito:
 Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
 Erubuit mater, nimieque libidinis ingens
 Indiciũ rata tot natos, abscondere quosdam
 Accelerat, sœno sepclit, paleisque recondit.
 Iamque lares deus ingressus, saluere penates
 Iussit, & huc dixit, mulier tua pignora profer.
 Fœmina maiores natu producere mandat,
 His deus arrisit, velut arridere solemus
 Exigujs animum pullis, parvisque catellis.
 Et primo letatus (ait) cape regia sceptra,
 Rex eris: at ferrum, & belli dedit arma secundo,
 Et dux, inquit, eris: fasces, populique secures
 Protulit, & vites, & pila insignia Rome.
 Iamque magistratus celebres partitus in omnem
 Progeniem, humanos tacitus voluebat honores.
 Interea mater rebus gaudia secundis,
 Euolat ad caulæ, & quos absconderat, ultro
 Protulit, hæc dicens, nostri quoque pignora ventris,
 Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
 Cetusum albebat paleas caput, hæserat armis
 Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
 Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore.
 Vos sænum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
 Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
 Vester erit vomer, iuga vestra, agrestia vestra
 Omnia, aratores eritis, pecorumque magistri,
 Fœniseæ, soli fossores, nautæ, atque bubulci.
 Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
 Qui sint fartores, lani, lixæ, artocopique,
 Et genus hoc alij soliti sordescere, semper
 Sudare, & toto seruire prioribus auro.

Talisor

BAPTISTÆ MANTVANI

*Taliter omnipotens fatus repetiuit olympum,
Sic factum seruire genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimen, ait Mantōus Amyntas.*

Hoc igitur] Apollogo rusticano discrimē vrbānorum & rusticorum commemorat à deo factum, sicut & mercedum nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam quum mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquisissent, assignassetq; sutoribus, crepidarijs, & pluribus alijs quotidiana mercede cōducendis denarios binos, latemīs autem & fabris lignarijs, ac carpentarijs senos, disquisierunt priores quantū possessionis ex tantula mercede compararent, respondit quantū satis esset ipsis & liberis quotannis iugerum. At reliquis quantum compararent petentibus, respondit, quotidie tantum terræ posse comparare, quantum per crura retrorsum bipenni proijcerēt. Conati autem præ auaritia in longū proicere, in podicem proiecērunt, in quem ferè magnæ mercedes nunc quoque proijciuntur. Præterea dicunt ranas & simias sic affectas, cum muliercula, scilicet Eua, aut alia nimis sæcunda vereretur venienti Deo omnes liberos prædere, occuluit quosdam in furno, quosdam sub vase elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, iussit Deus qui in furno essent in simias cōuerti, qui sub vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem hic prosequitur auctor. *Modum docuit*] dicens: Crescite & multiplicamini, per coitum scilicet. *Accinxere operi*] id est, operam dederūt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] iucunda narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum plus æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim annos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam putet à poeta narrari. *Hirci sine cornibus*] id est, fædi adulteri. *Nam que quisque*] &c. Prouerbialiter, & disertius quam illud. *Qui fuit in furno, socium sibi querit in illo. Saluere penates*] id est, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id est natos. Nam pignora natorum dicuntur, pignora rerum. *Hus Deus arripit*] id est, annuit, & blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] id est, canis scæui. &c.

Pignora.

primo]

primo] scilicet omnium. Vnde ad primæ genituræ iura al-
 ludit. *Fasces*] qui erant ex virgis, in quibus securis erat col- *Fasces.*
 ligata, ferebantur autem à lictoribus post eos magistratus,
 qui in corpus, & sanguinem animaduertere poterant. *Secu-* *Securis.*
ru] à secando dicta, quod interfecat, vt collum nocentium.
Et vites] quibus centuriones & cæteri duces milites cæde. *Vites.*
 bant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, ne se-
 uiores haberentur, saltem in conciuēs. Nam alios virgis
 cædere licebat. Iuuen. *Satyræ octaua* *Nodosam post hæc fran-*
gebat vertice vitem, Si lentus pigra muniret castra dolabra. Et
pila] quæ sunt Romanorum tela. *Lucanus*: *Signa, pares a-* *Pila.*
quilas, & pila minantia pilis. Hæserat armis] id est, hume-
 ris: *Stimulus*] quo boues instigantur. *Ligo*] instrumentum
 rusticorum vt pæstinum, quod bifurcum est ferramentum,
 quo pæstinatio, & repæstinatio vinearum fit. *Fœnifeca*] id
 est, secantes fœnum. *Perfius*: *Fœnifeca pingui vitiarunt un-*
guine pulres. Solifossores] fodientes terram. Est autem vna
 pars, Nam si duæ essent *soli* secundam produceret, quam
 composita corripunt in medijs syllabis, duminodo etiam
 in nominatiuo, habent, vt *fœnifeca, solifossor*: quod dico,
 quia *quanticunque* à nominatiuo *quantu*scunque aut *quantu-*
cunque producitur, vt *qualicunque* à *quali*scunque. *Fartores*]
 qui farcimen faciunt. *Lani]* id est, carnifices. *Lixæ]* aquam
 ferentes. *Artocopi]* panifices, aut panem incidentes *Et ge-*
nus hoc alij] sicut dicimus, id genus, pro eius generis; sic po-
 nit hoc genus, pro huius generis. *Mantōus]* id est, Mantuanus,
 sed *Mantōus* dicitur a *Manto* Nympha, matre Oeni, qui
 Mantuā à matre denominauit. De quo Maro, *Fatidicæ Mā-*
tus & Thufci filius amnis.] Amyntas autem is est de quo in
 Amynta visum est.

Stimulus
Ligo.
Pæstinū.
Fœnifeca.

Solifos-
fores.

Corn. *Mirabar si quid recti dixisset Amyntas.*
Cuius erat, semper nobis urbana iuuentus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negoti
Ludit, in agrestes semper ioculatur: & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas,

Jste

BAPTISTÆ MANTVANI

*Iste iocus manifesta gerit conuitia secum,
 Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaso,
 Ut neque perpendas isto te scommate carpi?
 Nos quoque paulisper mentem extendamus ad urbis
 Stultitiam, ne fortè putes sapientius illos
 Viuere, qui splendent auro, qui murice fulgent,
 His oculis vidi tunicis plerosque superbis
 Vestiri, atque foro regali incedere gressu,
 Quos secreta fames premit, atque domestica egestas.
 Stultius his certè nihil est: opulentia ficta,
 Paupertas, & segnities, & inertia vite
 Vera, quid est aliud quàm desipientia vera?
 Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam)
 Dum segnes dormire volunt, & viuere laute,
 Prostituisse suas vulgò cum coniuge natas.
 Quid peius, quid perfidius, quid stultius unquam?
 Ful. Quid si vitam alio nequeant traducere pacto?
 Cor. Cum totidem, quot nos, habeant animasque manusque
 Dic cur vitam alio nequeant traducere pacto?*

*Mirabar, si quid rectè dixisset Amyntas] Quasi dicat, iuuenis
 ille insanus amore, & rusticos odio habens. Cui nihil nego-
 ti] pro negotij, i. otiosa, iuuentus] id est, multitudo inuenum
 urbanorum. Conuitia] contumelias. Omaso] id est, intestino
 pingui, tarditatem in ingenio afferenti, vt Horat. & Persius
 attestantur. Istoscommate] id est, irrisorio dicerio. Te] qui
 rusticus es. Carpi] id est, reprehendi, Nos quoque] id est, vi-
 cissim. Qui murice] id est, purpura. Prostituisse] id est, ad
 turpem quæstum in lupanaribus & prostibulis statuisse,
 quasi pro foribus, vbi luxuria perditos expectant. Quid]
 scilicet dicas, aut quid faciant, & est inanior desidiosorum
 purgatio, quàm vt refellatur. Vnde dicit Cornix. Habent
 cines urbani manus & pedes, vt nos: cur non querunt sibi vi-
 tum laboribus & parsimonia vt nos.*

*Est etiam, cuius vecors industria vanas
 Querat opes, vbi nullus opes inuenit ab euo.
 Aes lauat herbarum succis, & vertere in aurum
 Aestimât, at nigra semper fuligine pallet.*

*Est, qui dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studijs, & tempora perdit.
Quid lenius, quid futilius, quid inanius unquam
Omnia ne veniant ad opus telluris, & agri,
Omnia pertentant, ut agant nihil, omnia versant,
Semper agunt, nunquam peragunt, ex sænore victum
Infamem extorquent: vi, fraude, dolisque laborant:
Mille vijs opibus, mille insidiantur honori.*

*Nos capras, & oves, armenta que pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, cercopithecos.
Rusticus est ouium pastor, volucrumque canumque
Cuius, utrum melius, te iudice, nobilisque?
O Fulica, utilitas unde, & opulencia maior?*

*Ful. Si venit ex nostris operis opulencia maior,
Cuius unde igitur tantarum copia rerum?
Corn. Ex vi, fraude, dolis: vi, fraude, dolisque laborant.
Nonne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt astu, nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, pinumque,
Huc aures oculosque adigunt, huc ora manusque.*

Est etiam] adfert alia urbanorum vitia, & ferè opposita seg-
nitiei, dicens: est etiam] scilicet cuius, cuius vecors] id est, per-
uersi cordis industria, quarit opes vanas] id est, ultra quam
satis sit, & non iusta ratione, ut qui per artem ut (dicunt)
Alchimie, id est, adiuvaminis, adiuvando naturam, spe-
rant æs aut argentum vertere in aurum: qua via nullus, in-
quit, hæcenus inuenit opes, certum est multos inuenisse
pauperiem, dicunt tamen eius rei studiosi, inuentos, qui ad
intentum peruenerunt. Fuligine nigra] quia vapore fumeo:
sed quomodo pallet? Nisi hoc ad anxietatem referamus,
non constat: Est qui, &c.] Alius error eorum qui magicis
artibus, & characteribus, nescio quibus sperant posse inue-
niri thesauros absconditos. Omnia, ne veniant ad opus tellu-
ris & agri, omnia, inquit, pertentant] id est, experiuntur, ne fi-
ant agricolæ, quo nihil honestius nec iustius. Semper agunt
nunquam peragunt] id est, perficiunt nihil eorum quæ incep-
tant. Ex sænore] id est, usura. Accipitres] id est, aues ad præ-

Vecors
Alchi-
mia.

BAPTISTÆ MANTVANI

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut a-
uibis, aut canibus. *Cercopithecus*] id est, caudatas Simias.
Nam *καρκ* & dicitur cauda, *σιμ* & simius aut simia. Sunt
ergo quos catos marinos quidam vocant, capite, vt dicit
Plinius, subnigro, & pilo asinino, quibus deformitas deco-
ri est, suntque ob cautum ingenium diuitibus in delitiis.
Civis] est pastor volucrum, & canum quia eos pascit. *Quo*
astu] i. qua calliditate ab *astu*, id est, ab vrbe vbi astutiores
sunt. *Irretire*] i. in laqueos & retia illigare, hoc est circūueni-
re & decipere verbis putant *Sacrum* offerre] i. arbitrantur se
obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] id
est, ad hanc operā vt nos decipiant. *Adigunt*] i. applicant.
Ora] i. omnia quæ dicunt. *Et manus*] i. omnia quæ faciunt.

Ful. Vnde urbanarum tibi tanta peritia rerum?

Cor. Hec didici quondam, ductus in mœnia capris,
Quum lac vociferans, ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum, sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem,
Ipse, vt erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nibile esse nocentius vrbe,
Se quoque furari didicisse aiebat ab vrbe:
Sunt etiam qui parta ab auis patrimonia fundunt
In meretricum usus, quid scdus, improbiusque?
Dic vbi mœchandi ars, homicidia, seditiones?
Nonne inter ciues, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera querunt,
In mortemque suos adigunt? quid pectora miles
Obiciens telis, per mille pericula vadens?
Pro stipe dat vitam, nulla est insania maior.
Gloria præfertur vitæ, quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? voces, & opinio vulgi?
Omnia longa dies abolet; quum vivere cessas.
Omnia sic aberunt vt lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cum viuere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis.
Stultus diuitie qui sunt & negligi uti.
Stultus, qui vt natis cumulet patrimonia, partis

CORNIX ECLOGA. VI.

49

*Abstinet, & genium fraudat, stultissimus & qui
Quæ facere i se potest, natis facienda relinquit.*

[Vnde urbanarum] Bona interrogatio, vt decorum seruetur,
& verisimilis narratio, *Artocopus*] vt videtur, accipit pro
panifice, (seu (vt dicitur) pistore, qui Græcè dicitur *ἀρτοποιος*]
i. *artopæus*, quia *ἀρτ* & dicitur panis, & *ποίη* facio. Sed
artocopus, dicitur quasi labor panis, nam *νόη* & labor di-
citur, sed accipitur pro laborante. Iuuenalis autem vide-
tur accipere pro pane, dicēs Satura quinta. *Salua sis artoco-
pi reuerentia*. Vbi tamen pro pistore accipi potest, vt sic ma-
neat discretio panis, qualem *artocopus* fecerit, & ita ob-
seruando eius iussum sit ei reuerentia. Sed ad Poetam no-
strum. *Ipse vt erat mores vrbis doctissimus*] Hoc exemplo con-
uincere possumus participia comparari. Nam si nomen
sit doctissimus, non regeret accusatiuū. Quocirca ego qui-
dem morum potius dicerem, hic tamen versus *mores* potius
docet legendum. Neque tamen omnino inaudirum, si su-
perlatiua à participiis accusatiuum regentibus deducta,
accusatiuum regunt, quum aduerbia à præpositionibus
orta id faciant: vt *proximè Hispaniam Mauri* sunt, inquit Sa-
lustius, *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum stultitiam, qui
patrimonia ab auis parata cum meretricibus absumunt. *Qui
reges*] docet & reges & cæteros bella pro dominio aut ina-
ni gloria gerentes, vrbes ferè incolere: stipendiarios autem
qui inuocati nomina sua dant, etiam urbanos esse, & maxi-
mè insanire quum pro modica stipe periculum vitæ sube-
unt, quod rustici non nisi coacti faciunt pro libertate pa-
trix & coniuge ac liberis. *Qui mare* sollicitant] Rursus aliud
genus stultitiæ (quod Persius quoque prosequitur) eorum,
qui quum satis habet, nauigant tamen cum periculo vitæ.
Item stultus est, *diuitie cui sunt & negligit* uti] vt avarus:
Nam vt dicit Seneca: *tam deest avaro quod habet, quam quod
non habet*. Vnde de sene avaro. Horatius: *Quærit & in-
ueni miser abstinet, & timet vitæ*. Et primo Sermo. *Conge-
ssit undique sacculi indormis inhians, & tanquam parcere sa-
cris Cogere, aut pueris tanquam gaudere tabellis*. Stultus qui
vi natis cumulet, &c.] Quia sæpe malè absumunt. Vnde

BAPTISTÆ MANTVANI

Perfius: *Et tuum ista nepos. olim satur anseris exitis, &c.* Vide Saryram ultimam ubi totum hoc est argumentum. *Et genium* id est, naturam. Est enim *genius* Deus naturæ & loci natiui, quem qui alimentum naturæ debitum subtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium.* Quæ facere ipse potest, quod per tabellam, seu apologum de cassita pulchrè recitat Gellius.

*Qui numeras stellas & se comprehendere fata
 Posse putant stulti: verum dementior istis
 Naturam quicunque Dei scrutatur, & audet
 Figere in immensam lucem tam debile lumen.
 Nostra fides melior: cuius ratione coactus
 Difficile assentit, nudis nos omnia verbis
 Credimus, & plures saculas accendimus aris,
 Ciuibus est infida fides: inquirere nunquam
 Mente sinunt arcana dei, si numina cire
 Esset opus, poterant nobis se ostendere: verum
 Quando lasere volunt, quid vestigare necesse est
 Quæ nos scire negant ipsi qui cuncta gubernant?
 Nostra etiam pietas pietate potentior urbis.
 Namq; viri, qui sacra canunt templisq; ministrant,
 Quanta legunt ruri parvis alimenta diebus?
 Vidi ego quasitas ex rure, in mœnia plenis
 Puppibus inferri (pietas ea rustica) fruges.
 Stultorum est aliud genus immedicabile quoddam,
 Causidici larratores, rabuleque forenses;
 Nummorum aucupium docti, legumque tyranni,
 Aere patrocinium vendunt, producere causas,
 Et liter perdere diu, vindemia quædam est,
 Sunt & equestre genus medici, qui tangere venas
 Nonnunquam illâcicæ audient, & ponere quædam
 Non intellectû temeraria nomina morbi.
 His, etsi tenebras palpant, est facta preestas
 Excruciandi agros, hominesque impune necandi.
 Qui vero populus præsumt, hominesque gubernans,
 Quo plus iuris habent, quantoque licentia maior,
 Insanire solent tanto amplius, & ubi sancti*

Rectores, & iustitia, & pietatis amici,
Quos patres serò ante focum memorare solebant;
Omnia nunc abeunt pectus; spoliata querruntur
Templa, gemunt inopes, viduè lachrymatur, & huius
Quanam causa mali? quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] vt astronomi. & se comprehendere sa-
ta] vt Astrologi, Genethliaci, & Mathematici. Naturam
quicunque Dei scrutatur] vnde ille: Mitte arcana Dei. Et al-
lius: Aliora te ne quaesieris; & utroque maior: Noli nimis sa-
pere. Sed ad sobrietatem docens: Nostra] id est, rusticorum.
Civis ratione coactus] id est, rationibus innitens. Plures fa-
culas] id est, tædas, & careos torrens. Men: esinunt] id est, de-
sinunt. Poterant nobis se ostendere] Argumentum quo verifi-
mile sit, Deum non velle à nobis potius, quam se non præ-
beat noscendum. Quid vestigare] id est, inquirere necesse
est ea, quæ ipsi qui gubernant cuncta] colligit supèri, negant] id
est prohibent nos scire: Quasi dicat nobis; Quando] id est,
quandoquidem Nostra etiam pietas] id est, charitatis, v: di-
cunt, exhibitio in eleemosynis erogandis. Legunt] id est,
colligunt. Simulrum est aliud] in pragmaticos, & causidicos
invehitur quasi Satyricè. Vnde aptè personam Cornicis
assumpsit. Rabuleque forenses] id est, forum iudiciale, seu
causas sectantes. Rabula, secundum Festum, dicitur multis
intentus negotijs, paratusque ad radendum quid, aut au-
ferendum, v: quia est in negotijs agendis acrior, quasi ra-
biosus. Secundum Marcellum autem, rabula à rabie dictus
est quem nunc aduocatū vel causatū patrum dicimus.
Cicero, Non enim declamatorem aliquem de iudo, aut
rabulam de foro, sed doctissimum, atque perfectissimum queri-
mus. Sunt ergo rabula (vt iterum Nonius attestatur) litigi-
osus Aucupium] id est, captionem, ab quibus capiendis. Co-
micus Hoc nomen est aucupium. Legimusque tyranni] quia sum-
mum ius, summa malicia est. Et patrum vendunt; &
Enumerat causidicorum vitia. Vindemia quedam] id est, lu-
crum, vt vindemia quæ est vini collectio, vt mellis frugum.
Sunt & equestre genus medici] Et hoc quoque Satyricè.
Equestres sunt, quia mulis ferè vehuntur medici. Venas
illicitas]

Rabula.

Aucupium.

Vinde-
mia.

BAPTISTÆ MANTVANI

illicitas] ad scemora mulierum. *Nomina temperaria*] i. rebus
non convenientia, quæ fingunt, ne ignari deprehendantur.
Et si tenebras palpant] i. cæci & ignari sunt. *Est scilicet po-
restas*] a legibus quæ medicis permittunt interficere, ut cu-
rent. *Qui vero populus præsumit*] in primores & optimates, ac
magistratus inuehitur: *Insanire solent tanto amplius*] quum
tamen vel leue in alijs scelus, in illis maximum sit. Vnde
Iuuenalis: *Omne animi vitium tanto conspectius in se crimen ha-
bet, quanto qui peccat maior habetur. Abeunt pessum*] i. pessiun-
dantur, & percunt. *Spoliata queruntur*] i. comburantur
templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excalescentia: fines
Transit honestatis, scelus omnibus obijcis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.*

Cor. *Non habitant colubri quedam Balearibus arua
Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeria, sonipes, nec vir bonus urbem.*

Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucasq; per urbes,
Et per rura locos habet, est rarissima virtus.*

Cor. *Insanis, Fulica, insanis, tot in urbibus hostes
Sunt tibi, quot cines, hi nos sondentque, pilantque
Non habita nostri capitis ratione: coarctant
Nos ad furti ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur si quid nostris sese vnguibus offert
Radere, & insidys, ac nostri indagine capiti.
Deplamare leui factu sensum & pede pressum.
Si vider exculsa, si sunt secreta, negato*

*Furti: quod occultum est, non est iniuria, furtum,
Quicquid habent, noster labor est, industria nostra est.*

Ista tua, O Cornix, excalescentia] id est, vehemens ira: *Fines*
id est, limites transit honestatis. *Balearis*] insulae sunt in Hi-
pania, Græcis dictæ, a fundarum iactu. Nam *Balearis* signifi-
cat, iaceo, tollitur autem nunc I. Balearicos autem contra
glicres a senatu auxilium petisse constat, quum in quibosda
aruis vicinis, non possent viuere serpentes: ea autem arua sunt
in Ebofo, quæ est insula inter Ophiussam, & Pythiusam. E-
bofi enim terra serpentes fugat, omni omnium venenoso-

rum animalium experts, eadem cuniculos gignit populantes messes Balearium. Dicit autem se *nominis immemorem*, ut decorum seruetur. Nam non congruit iustico longinquarum insularum nomina scire, sicut Maronianus rusticus oblitus erat nominis Geometrae, dicens: *In medio duo signa, Canon & quis fuit alter, descripsit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] sc. habitat, cuius nomen non ignorat quia sub Venerorum ditio est. Noctua autem quae in Creta negatur, plurima Athenis est, usque adeo ut in proverbio sit *πλάττει τις αἰθνας*, i. noctuas Athenas, aut in *Athenas*, scilicet, *fert is qui merces*, eo ubi abundant inutiliter transehit, ac si aquas in mare vehat. *Egeria autem nemus*, est, Vbi Numa Pompilius secundus Romanorum rex colloquium cum Egeria nympha vxore sua de rebus religiosis habuit, ubi *sonipes* negatur viuere. Est autem equus à sono pedum sic dictus *Aeneid* 4. *Stat sonipes ac fræna ferox spumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] sc. habitat, sicut nec Albionem, seu Britanniam maiorem lupus. *Vir bonus est animal rarum*] Maro: *Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit ullum, Milibus è cunctis hominum consultus Apollo, Iudex ipse sui*] Iuuenalis: *Rari quippe boni, &c. Habet*] i. habitat, residet. *Sunt tibi*] sc. rustico. *pilantque*] Horatius compilo secunda longa posuit, ne me *Crispini Scrinia lippi Compilasse putes, verbum non amplius addam*. Est autem notum Gallis vocabulum: quod si tractum est à pilis, natura primam corripit. Inde autem tractum volunt per Apologum Aetopi, quo qui duas vxores habuit, alteram iuenculam, quae canos decerpserat radicitus, alteram grandem natu, quae ut sibi conformem haberet maritum, nigros capillos sustulit, caluus & depilatus mansit, atque ita nudatus & priuatus intelligitur suis: quod efficere, pilare est. *Coarctant*] id est, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod sine furto nos habere non posse sciunt, & *mutunt mox ad suspensum*] Potuit nosse Candidus, quem alij ex agro Parmensi, alij ex Mantuano oriundum dicunt. *Nostri vnguibus*] Argutè, quia cornices, & fulicae vnguibus diripiunt. *Sensim*] i. imperceptibiliter, hoc est, paulatim, & *pede pressim*] i. quasi presso

BAPTISTÆ MANTVANI

presso pede sine strepitu. Deplumare] quia aues id auibus faciunt. Si videt] scilicet quispiam furta, excusa, dicens videlicet te iocari voluisse. Si sint secreta, negato] Furtum quod occultum est non est iniuria. Quia quicquid habent] scilicet ciues, est noster labor, & industria nostra. Hæc autem Cornici potius quàm bono pastori cōueniunt dicere, quia furta nulli licita sunt: nec sua sibi vindicare sine superioris auctoritate permissum. Vnde dicit Fulica.

Ful. Iam longè egredieris metam rationis, & equi.

Cor. O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem,
Vnde tot in terras veniunt, æstate procellæ,
Fulmina, venti, amnes, grando? Vidisse recorder,
Tellurem tremere, ac postes, & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur auene
Vua in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? mala parturit omnia nobis
Hæc ciuile nefas: pariet quoque plura deinceps:
Vnde venit furor armorum, bellicque tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? omnibus urbs est
Fons & origo mali. Descendit ab urbe Lycaon,
Deucalion Pyrrha cum coniuge rusticus: ille
Intulit illi viem terris, hic abstulit; ille
Abstulit humanum terris genus, intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis abolebitur unquam,
Istud grande nefas vlla descendet ab urbe.

Ful. O Cornix, iam pone modum sermonibus istis,
Audio iam dudum pueros de pulle loquentes,
Cætera si quidquam superest, post prandia dices,
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis,

Iam longè egredieris metam rationis, & equi] quia vbanos deplumare, si clam fore speretur, consulis. Coinquinat] contaminat, polluit. Orbem] id est, vniuersum mundum. Vnde tot in terras] dicit omnem tempestatem importunam omnemque calamitatem propter vbanorum scelera à Deo demitti. Cui segeti] Virg. Grandia sæpè quibus mandauimus hordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur auene.

Hst autem Solium, de quo Saluator: Nonne bonum semex se-
 minasti? Vnde ergo habet rixantia, inimicus homo supersemi-
 nauit. *Vua in capreolas*] i. acidas quasi chordulas, quibus se-
 se vites palis & ramis alligant, quibus etiam velci solent
 diuites. *Caligine*] i. aëre nebuloso & obscuro, atque ita in-
 fectis. *Parturit*] pro parit. i. prouocat, *Ciuile nefas*] i. nefan-
 dum ciuium scelus. *Descendit ab vrbe Lyacon*] quem ob per-
 fidiam Iupiter in lycon. i. lupum transformauit, & occasi-
 one huius sceleris diluuium secundum Ouidium super in-
 duxit. *Deucalion Pyrrha cum coniuge*] id est, vxore, rusti-
 cus] sc. fuit, qui in montibus Thessaliæ habitauit, vbi in-
 ter saxa degens ad sese profugientes tempore particularis
 diluuij benignè recepit: quo circa humanum genus ia-
 ctis post terga lapidibus seruasse fingitur. *Ile*] scilicet Ly-
 caon hoc est scelus eius, *Intulit illuuiem*] id est, inundatio-
 nem aquarum, hoc est, diluuium. *Terris*] id est, in terras. *Ut*
inferretque deos Latio. *Hic*] scilicet Deucalion cum Pyrrha.
Abstulit] scilicet illuuiem. *Ile*] sc. Lyacon *abstulit*] ge-
 nus humanum terris. *Iste*] id est, Deucalion, *intulit*] sc. in
 terras genus humanum, quod secundum fabulas perierat,
 aut secundum historiam illic periisset, si non seruasset. *Si*
terra, ut perhibent] id dubitat rusticus aut ex ethnicis sump-
 tum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis
 quoque literis habeantur. Nos autem credimus ignem
 conflagrationis, diem iudicij præcessurum. Sed & Ouidius
 aliquando mundum igne periturum asserit Metamorph. 1:
 Esse quoque in fatiis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quo
 tellus, correptaque regia cæli Ardeat, & mundi moles operosa
 laboret, &c. *istud grande nefas*] scilicet propter quod mun-
 dus ardebit. *Descendit ab vlla*] id est, à quauis vna vrbe, &
 non ab agro. *O Cornix, iam pone modum*] id est, finem. *Sermo-*
nibus istis] scilicet, tuis improbis, & contumeliosis. *Audio*
iamdudum pueros] id est, minores famulos, aut liberos, *lar-*
quentes de pulite] id est, instare horam prandij. *Si quicquam*
superest] id est, reliquum est. Gellius docet superesse supra id
 quod satis est esse, *Hora*] scilicet prandendi. *Monet indulgē-*
dum] i. operam dandam esse, aut inuigilandum, *Pulti*] id
 est,

BAPTISTÆ MANTVANI

est, cibo illi rustico, quo Romani dum vixerunt. *Vrbibus* id est, contumelijs de vrbibus relictis.

ECLOGA SEPTIMA, DE CONVERSIONE IUVENVM

ad religionem quum iam author ad
religionem aspiraret, inscripta Pollux.

Ioannis Murelij Argumentum.

*Galbula pastores ad sydera laudibus effert
Et canit ut viso versis sit numine Pollux,*

ALPHVS ET GALBULA.

Galbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen, subito quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales.
Bardocucullatus caput, ut campestris Alauda.
Quatuor ante dies in religiosa recessit
Claustrasterunt illum pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum
Cetera non memini: sed tu quid, Galbula, sentis?
Galbulā Si friuolum non sit, dicam non sine ratione
in hac septima Ecloga agi de conuersione iuuenum. Nam
septenarium numerū, qui ex primo impari, & proximè illū
subsequente pari conficitur, constat habere nescio quid my-
sterij non solum in sanctis literis, sed etiam apud poetas,
vnde est illud. O terque quaterque beati, &c. Nam te iam sep-
tima portat omnibus errantem terris ac fluctibus aestas. Dicunt
praeterea, septimo quoque anno immutari nobis aetatem,
vt primis septem annis simus infantes, proximis pueri, ter-
tius adolescenti, quartis iuuenes; qua aetate constituendū
est nobis genus vitae, quos & quales nos esse velimus, & in
quo genere vitae. Bene ergo (vt de ceteris aetatibus, quae
pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima Ecloga

agitur

agitur de iuuenum ad religionem conuersione, vnde ha-
 ſtenus. *Adoleſcentiam ſuam* (ſic enim inſcripſit opus) poëta
 ceciniffe putatur, deinceps canturus iuuentam, & virilem
 ætatem, in duobus videlicet vltimis carminibus, quæ in
 religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutioribus.
 Per *Pollucem* hoc loco intelligo poëtam. *Fiftulicem* i. canens
 fiſtula, vt noſtra ætate: ſicut *ſibicen*, canens tibia gruis, vt
 olim factitabant, & nunc quoq; nonnunquã, *Quodam quaſi*
numine tactus quia ſpiritus vbi vult ſpirat, *Bardocucullatus*
caput i. habens Bardocucullum capiti tegendo aptum:
Bardocucullus, veſtis eſt gallica groſſioris villi, facta compo-
 ſitione ex bardis qui poëtæ erant Gallicani, & cucullus:
 Cucullus enim veſtis eſt groſſior capiti tegendo apta. Bar-
 di item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, vt poſſis acci-
 pere Bardocucullum veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, &
 viliũ hominum. Vnde Martialis in diſtichis. *Gallia San-*
tonico, viſita eſt Bardocucullo, Cercopithecorũ penula nuper
 erat. Bardus ad hoc, auctore Feſto, ſtultus à tarditate in-
 genij appellatur. Græcè autem bardos dicitur. Prætereà
 vt idem inquit, bardus Gallicè cantor appellatur, qui vi-
 rorum fortium laudes canit, à gente bardorũ. De quibus
 Lucanus. *Plurima ſecuri ſudiffis carmina Bardæ*, Nonius au-
 tem dicit bardum eſſe propria vi & ingenio tardum, Nam
 Græci bardos tardos dicebant Plaut. in Perſa. *Nimis equi-*
dem pro barda & ruſtica reor habitam eſſe. Ex his & alijs mul-
 tis, vt de alpiſus patet Gallicam quoq; linguam immuta-
 tam eſſe. Nam multa nunc aliter, quàm olim dicebantur, à
 Gallis dicuntur. *Vt campeſtru* i. in campis, verſari ſolita.
Alauda i. auis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effi-*
giem quandam vidiffe deorum vt in proceſſu patebit. Vide-
 tur autem diuam Virginem intelligere, aut quæ Herculi
 occuriſſe à Cicerone memoratur, de qua ſuo loco dicam.
Cetera non memini id enim & ruſtico conuenit, vt iam ſæpe
 diximus. & œconomix, atque argumento huius Eclogæ.
 Nam intendit narrando duo facere; colligere videlicet lau-
 des paſtorum, & perfectionem religionis; poſſimum Car-
 molitanæ, quæ prima eſt.

Fiftulicæ.
 Tibicen.
 Bardocuculla.
 tus.

Bardi.

Bardus.

Bardus.
 Alauda.

Gal.

BAPTISTÆ MANTIVANI

Gal. *Ve dixero patres, faciens primordia rerum*
(Magna canamus, nobis quæ quondam tradidit Vmber)
Instituit domi agricolæ, pecorisque magistros.
Primus agros, vudis, immansueti, & asper,
Qualis humilis segnis, lapidosa, tebellis aratro.
At omnium primus pastor, mississima proles,
Instar ouis, quæ bilo caret, quæ lacte redundat,
Musu erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege saepe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc oue, nunc pingui vitula sacrebat, & agno
Sapius, & magno diuini ambibat honore,
Sic profecit apud superos, sic numina flexi,
Ve suæ primò mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cælo pecori præstissima cura,
Assiduos quosdam (sed nescio nomina) curæ
Diminuunt animam, deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea iurice, & auro
Conspicui, gentes bello domuere superbas.
Quum Patris Iliacæ tria numina vides in Ida,
Aut Paris, aut alius, puerum qui obruncat ad aram
Pastor erat: quando caelesti ex ætæris igne,
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moyses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Græcos, Amphrysia pastor Apollo
Rura peragrans posito delatæ honore,
Cælestes animi Christo ad præsepia nato,
In cautiis tecum deum pastoribus ortum.
Et non diuini partus miracula docti
Pastores, primi natum videre sonant, m,
Et sua pastores infans regnator Olympi
Ante magos, regesque dedit cunctabula scire.
Se quoque pastorem deus appellauit, ouesque
Milibus ingens homines, & mentibus equis.
Et ne vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, sic te perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pascua, pariter sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto

Monte venit, radigat auro diademata diuinum.

Et suspensa tenent uaga lumina prateruentum.

Non igitur mirum, nosse si numina Pollux

Vidit, amanti villas & oueis, & ouilia diui.

Simplicibus præsens deus est, offenditur astu.

Vt dixere patres] vt probet verisimile esse pastori esse numen visum, altius orditur laudes pastorum, docetque quod verum est: Abelem primum iustum fuisse pastorem, multosque reges, vt Abraham, Dauid, & similes fuisse pastores. Christum ad hoc se appellasse pastorem dicentem. *Ego sum pastor bonus*: & recens natum primò à pastoribus agnitum atque visum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *Vt dixere patres*] Virgilius, *Arunci meminere senes*. Rustici enim non ex libris, sed ex maiorum relatu historias discunt. *Deus faciens primordia rerum*] id est, in prima hominum genesi inspicit agricolas, vt Adam, & primogenitum Cain. *Pecorisque magistros*] vt Abelem: quia autem dicendo primordia rerum visus est altius ordiri, bonam facie parenthesim, dicens *magua canam*, nobis quæ quondam tradidit *Vmber*, cui totam doctrinam suam vbique acceptam fert. *Primus agricultor*] scilicet Cain, *ae ouium primus pastor*] id est, Abel. *Instar*] id est, in statum & morem, ac similitudinem, quod Valla negat *Que bile*] id est, cholera amaritiæ animo adferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Historia patet in principio Genesios *Vitulo faciebat*] scilicet rem sacram, *Sed facie, & operor per se posita*, de rebus sacris intelliguntur. Nec dices. *Faciam vitulam*] quia id tauri est: sed *vitula*, aut *vitulo* subaudiendo rem diuinā, vt in Buc Maro: *Quum faciam vitula pro frugibus, ipse venito. Diuos ambibat*] id est, ambientium more venerabundus adorabat. Sic] id est, vsque adeo numina flexit, vt cura pecoris fuerit à primo ortu mundi nascentis scilicet vsque ad hoc, id est, nostrum tempus, *gratissima*] id est, acceptissima. *Cælo*] id est, cœlestibus. *Assyrios*] vt Abraham, Loth, Iacob, & ceteros Patriarchas. *Quum Paris*] Alexander, quia & Paris, pastor fuit. Nam cum Hecuba ipsa grauida visa esset gestasse catellum faciem gestantem, qua tota Troia incendebatur, idq;

BAPTISTÆ MANTVANI

idq; ad Priamum retulisset, & ille ad somniorum & phantasmatum interpretes, responsum accepit filium gestare, qui Troiæ cremandæ occasionem daret, quocirca pater quicquid pareret interherci iussit. Mater autem non interfecit sed exponendum feris dedit, ubi à pastoribus iuuentus ab illis quoque educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus est, iudiciumq; inter tres Deas dedisse fertur. Quum verò optimus esset athleta, & cum Hecitore congressus eum vicisset, ab eo interemptus fuisset, nisi frater agnitus, tandem pro Helena promissa in Græciam profectus fatalem attulit prædā. Vnde Statius in Achilleide: *Soluerat Oebalio pastor de littore classē Dardanus*: Paris ergo aut alius, quia de nomine, ut rusticus dubitat, *cum vidit tria numina*] scilicet Iunonem, Palladem & Venerem de præstantia formæ concertantes. In *Ida*]i. sylva sic dicta, *Iliaca*] i. Troiana. Quod additur, ad discretionem *Idæ Cretensis*. Erat pastor, *puerum qui obtruncat ad aram*] scilicet Abraham, qui id facere voluit, erat pastor. *Pastor erat Moses quando cælesti exterritus igne*] scilicet in rubo, qui non comburebatur. *Venit ad ostentum*] i. miraculum aliud portendens, ut virginitatem diuæ genetricis Christi. *Pedibus nudis*] quia iussus est calceamenta exuere. *Moses inquam, à flumine tractus*] sc. à filia Pharaonis regis Ægypti, quum esset in fiscella super aquas natans, unde nomen accepit. Apollo spoliatus diuinitate pavit Admeti regis armenta nouem annis, unde *Nomius*, i. pastoralis est dictus: pavit autem apud Amphrysium fluuium Thessaliez, spoliatus dico diuinitate propter interfectos Cyclopas, unde in principio 4. Geor. dicit Virg. *Et te memoranda canemus Pastor ab Amphryso*. Ideo hæc secundū Macrobi. lib. 1. Satur. finguntur, quia Apollo ipse est sol, qui omnia pacificat, *Deitatus*] Latinius diceretur diuinitatis, sed carmen id non accipit. *Cælestes animi*] i. spiritus unde; *Qui fecit angelos suos spiritus, In caulis*] i. septis pastorum, ubi faciebant vigiliis super gregem suum, ut Lucas præclare memorat. *Ante magos*] i. sapientes Persarum, & Indorum, qui eadem nocte qua natus est, quum ipsis ad minimum, decimo ter-

Iliaca.

Moses.

Nomius.

In cau-
lis.

rio
uer
de
Th
Eg
cog
flo
fue
per
tori
poet
tud
tatu
aur
vera
spen
cog
spen
diui
core
Alp

Gal.

tio die primum visus sit. Dico ad minimum quia controve-
rſia eſt, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesque*] Vn-
de magos pro regibus accipimus propter illud. *Reges*
Tharſis, &c. Se quoque paſtorem deus appellauit dicens.
Ego ſum paſtor bonus. Ouesque] Addens. *Agnoui oues &*
cognoſcunt me mea id eſt, miti ingenio præditi homines. *Pi-*
ſto perlegi hæc omnia tēplo] i. in parietibus fani. vbi picta hæc
fuerunt & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. qui protinus omnem
perlegeret. Magna enim eſt conuenientia Pictoris & ſcrip-
toris. Vnde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atque*
poetis, Quidlibet audiendi ſemper fuit æqua poteſtas. Sunt pe-
cudes] ſcilicet paſtorum, qui Chriſtum viſerunt. *Ingens equi-*
tatus] ſcilicet trium regum. *Diademata diuini*] aut regum,
aut angelorum Chriſti, & parentum eius, hoc eſt, matris
veræ, & patris legalis, ac nutricii, & non naturalis. *Et ſu-*
ſpenſa tenent vaga lumina] i. oculos prætereuntium, hoc eſt
cogunt prætereire volentes immorari donec picturam per-
ſpexerint. *Amant villas*] i. domos ruſticas & oues, & ouilia
diui. *Simplicibus præſens deus eſt*] Id ſanctè, & moraliter, ſi
cordis ſimplicitatem intelligit.

Alph. Vera reſers, pecori ſi ſint innoxia noſtro
Pœſcua, vidi aſinum, vidi præſepe, bonemque
Iam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica iam videor regum ſua dona ferentum.
Vnum oro, quenam Polluci occurrit imago?
Gabula, ſi noſti, ne ſit labor omnia ſari,
Et noui & memorare libet, res digna relatu,
Res digna auditu, pia, ſancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque ſuperba nouerca,
Pollucem grauiore iugo preſſere iuuentæ
Tempore, quum dulces animos noua ſuggerit ætas,
Et quum iam inualidæ longo ſub pondere vires
Deſicerent, nullaque odium manſueſceret arte,
Conſtituit tentare fugam, res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor iuuenilibus annis.
Res eſt fortis amor, violentia fortior, iuit.

Et

BAPTISTÆ MANTVANI

Et tales abiens (mibi namque solebat amores
Enarrare suos) mæsto dedit ore querelas :
O virgo, lachrymane tuis soluentur ocellis,
Quum te tam charo cernas ab amante relictam ?
Vilane decessu duces suspiria nostro ?
Tunc mei crudelis eris forte immemor unquam ?
Vtque adæone tuum poterit frigescere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet
Tunc trahes crebros gemitus, & pallida sies ?
Cerno oculos, cerno lachrymas, cerno anxia corda
Virginis, heu tantum qua dissimulare dolorem
Fas erit arte : dolor duplex mea pectora torquet,
Illius atque meus : sed fas mihi flere, quod illi
Non licet : occultus longe magis æstuat ignis.
Incolumem mihi vos diui seruabitis illam,
Vt quando exilio repetam mea rura peractio,
Fiat amor felix saltem, semel ante senectam.

Vera refers) approbat Alphus, vidi asinum & bouem &
præsepe) scilicet domini. qui in eo ante asinum, & bouem
est positus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. Iam memi-
ni turbae venientis, & ego videor mihi nunc videre ora
Indica) id est, Indorum regum, ab India venientium, &
videor videre ora regum. ferentum) i. offrentium dona,
scilicet aurum, thus, & myrrham. Et noui & memorare li-
bet, quia res est digna relatu) i. vt referatur, & recenseatur, &
factum, scilicet Pollucis, est imitabile. Durus & immitis
Pater) est mihi namque domi pater, est iniusta nouerca. Vide-
tur autem hæc vera vitæ ipsius poetæ descriptio. Grauiore
iugo.) quia nimis rigidi, & seueri erant, vt in prima ecloga
docuimus. Et quum inualidæ) Est enim ea ætas imbecillis,
& inops consilij. Nullaque odium) scilicet parentum. Ar-
te) scilicet filij. Constituit tentare fugam) i. discedere clam à
parentibus tam duris. Error enim communis vnde prius,
Semel insanimus omnes. Res est fortis amor, violentia fortior)
scilicet est. O Virgo.) Querulosa discessio ab amica. Crude-
lu) quæ amantem non redamas, Maro, Ah crudelis Alexi
nihil mea carmina curas, &c. Quod lumina) Legendum vi-
deretur

tot, ut sit, pectus inquam, quod implet toties lumina tot fle-
tibus. Dolor duplex illius, atque meus; illius, scilicet vir-
ginis, quam occulto æstuantem putat amore, & se qui ma-
nifesto absumentur igne. Exilio peracto] quia in exilium vo-
luntarium, ut patris sæuitiam, & nouercaie odium deuiter,
abscedere destinauit. Fiat amor salix] ut potiatum amica
salcem semel, id amatoriæ & modestæ.

Talia pergebat memorans, voluitque reuerti:

Tantus amor iuuenem, vis tanta furoris agebat.

Sed iam iacta fuga cunctis erat alea nota:

Fronde sub Herculeæ fessus mœnore sedebat.

Ecce puellari virgo stipata coronâ,

Ora, manus, oculos habitumque similima Nymphæ

Et tali affata est puerum sermone dolentem:

Chare puer, quo tendis iter? vestigia verte.

Nescis, heu nescis quo te via ducat, & audes

Ignotis errare locis, nihil insidiarum

Per campos ratus herbosus, nihil esse pericli?

Omnia tuta putas, & quod placet, velle credis,

More iuuentutis stolidæ, collectus in orbem

Sape latet molli coluber sub graminis umbra.

Est facile incautos offendere, parvulus infans

Imocuos rutilum digitos extendit in ignem,

Nec nisi iam læsus vires intelligit ignis.

Hæc regio intrantes aditu consuevit ameno

Fallere, delicias offert, & gaudia: verum

Ingressis, quum triste nihil superesse putatur,

Mille parat laqueos, & mille pericula proferit.

Trames hic, ut collem gressu superaueris illum,

Ducit in umbrosam syluam, crudele ferarum

Hospitium, loca tetra sita & calligine opaca,

Quisquis eo deceptus abijt, remeare vetatur,

Et piceis primum velatur lumina vittis.

Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,

Transit in effugiem monstri, dum voluero linguam

Atque loqui tentat, mugit, dum attolere sese

Credit, humi gradiunt quidâ rupes, neque suspensâ strâ.

Immo superest illic, obducuntque

Immo superest illic, obducuntque

BAPTISTÆ MANTVANI

*Ima, tenebrose vallis, lacus æquore nigro
Occupat, & nigris mous plurimus imminet undis.
Huc tracti Stygios latices, altumque barathrum
Præcipites dantur, rapidaque voragine merfi,
In Styga & æternas Erebi rapiuntur in umbras,
Heu quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periera suis, ego sedula semper
Monstro iter, hic ad opem uigilo indefessa ferendam.*

Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo visa sit Polluci quum iam fugam facere decreuerat. Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, et virginum coronam secum duxit, non ineptè putaueris diuam virginem Mariam, cuius protectione, & numine insignitur nunc Carmelitana religio, quam auctor nolter professus est. Quin adeo Eclog. 8. id manifestè docet. Alludit tamen ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur, ynde dicit apparuisse iacenti Fronde sub Hercule: respexit quoque ad biuium Pythagoricæ litteræ, de quo in opusculo Maroniano abunde diximus. Vt vero sciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. officiorum ita differentem. In primis constituendum est, quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vita, quæ deliberatio est omnium difficilima: Ineunte enim adolescentia, cui inest maxima imbecillitas consilij, tunc id sibi quisq; genus ætatis degendæ constituit quod maximè adamauit. Itaq; ante implicatur aliquo certo genere cursuque viuendi, quam potuit quod optimum esset iudicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cum primum pubesceret, quod tempus à natura ad diligendum, quam quisque viam viuendi sit ingressurus, datum est, exisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multumque dubitasse: quum duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Hoc Herculi Ionis satù edito, potuit fortasse contingere, nobis non itidem, &c. Hæc Cicero. Aium autem inter dubitandum duas accessisse matronas. Virtutem & Voluptatem, quarum Voluptas prior ingressa, accuratissime erat ornata, & omnes delicias possidebat trahens aliquando, cum fastuque omnia ostendit.

ostentans, & multa etiam plura pollicens, secum trahete
 Herculem tentauit. *At Virtus aspera, & dura seueraque in-*
tuens contrà. Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem,
 aut quietem, sed laborem, pericula, sudores infinitos, ter-
 ra marique tolerandos, sed horum præmium erit te De-
 um fieri. Quod audiens Hercules grauibus verbis *Vo-*
luptatem repellens, Virtutem sequutus est. Cuius ut in-
 quit, Maro, primus ingressus difficilis videtur. *Nam via*
virtutis dextrum petit ardua callem, difficilemque aditum pri-
imum spectantibus offert: Sed requiem præbet fessis in vertice
summo. Sed ad auctorem, *Voluitque reuerti*] scilicet, ad
 virginem quam constituuerat deserere, quia nihil incon-
 stantius amante. *Sed alea erat iacta*] i. iam perfricuerat
 frontem, hoc est, periculum infamiae non amplius timu-
 erat, & ita erat extra aleam, per quam significatur omnis
 incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c.
Erat autem iacta fuga] i. per fugam quam parauerat, *nota*
cautis] i. omnes sciebant quod fugere constituerat, &
 hoc animo sedebat *fessus mærore*] amore languens & mæ-
 rore confectus, *sub fronde Herculeae*] i. sub populo, quæ plu-
 rima crescit in ripis Padi. Vnde Ouid. *Populiferque Pa-*
daus, &c. Ea autem arbor dicatur Herculi, vnde in Buc.
Populus Alcide gratissima; qui eius fronde coronatus, ad in-
 feros descendit, ac rediit. Significat autem *virtutem, que*
intrinsecus viret, & extrinsecus pallet, ut ipsa frons populea.
Ora manus, &c.] Synecdoche est, ut Æn. 4. *Omnia Mercu-*
rio similis vocemque coloremque, &c. *Per campos herbosos*] i.
 virides, & ita adolescentiam notat. *Sæpe later*] Maro. *Fri-*
gidus & pueri, fugite hinc latet anguis in herba, Paruulus in-
fans] Alludit ad Moysen qui relicto auro, carbonem ar-
 dentem in os suum intulit, quo se innocentem adhuc de-
 clarauit, *Aditu*] id est, introitu; *amæno*] delectabili, & vo-
 luptuoso. *Trames hic*] scilicet tam amœnus. Pronomen
 hic, anceps est, vnde hoc loco corripitur, aduerbium au-
 tem semper produci vult. *Crudele hospitium*] appositorie, si-
 cut Æn. 6. *Itur in antiquam syluam, stabula alta ferarum:* Si-
 milid est, mucore & lanugine immunda; *Remare vetatur*]

BAPTISTÆ MANTVANI

Vitta.

Stygius.
Bara-
thrum.

Maro. *facilis descensus Avernus: Noctes atque dies patet atri ianua Ditis. Sed revocare gradum, superasq; evadere ad auras. Hoc opus, hic labor est, pauci, quos equum amavit Iupiter, aut ardens uenit ad aethera Virtus, Dijs geniti potuero. Piceis vitta]* i. caligine ignorantiae & desperationis: *velata lumina]* i. habet oculos velatos. Est. n. Græca locutio: *vitta]* i. falsis quibus ligari solent decollandorum oculi. *Trans]* i. transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphoses poetarum sibi volunt, quibus Ulyssis socij in feras, & pecudes, versi finguntur, quia homo voluptati deditus, fit bestialis. Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. *Vnde neq; suspicit]* i. sursum inspicit astra. *Ima occupat]* i. semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus]* i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices stygios]* i. obscenas aquas tristitiæ infernalis. *Altumque]* i. profundum. *Barathrum]* i. voraginem. *In Styga]* i. lacum infernalem; à tristitia dictum. Declinatur autem, hæc styx, huius stygos: vnde hanc Styga acculatiuus. Erubus ferè a doctis sine h, scribitur, diciturque lacus obscurus. Nam Epimæ obscurus dicitur. *Ego]* i. c. virtus aut bona inspiratio. *Indefessa]* i. indefatigabilis. Multa prætere, quia nota sunt etiam pueris.

*Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinque
Atria, secreti iutam pete litoris oram,
Quæ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aëra, Carmelus viridi caput arbore cinctum
Primus hic antiquis patribus spelæa domosque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex vno multi genitore nepotes.
Illius in hylæ, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi picea sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum.
Mox tua mutatis ætas renouabitur annis
In loca te tollam meliora virentia semper,
Immortalis eris, diudum comas ire per astra.*

*Inter Hamadriades, & Oreades atque Napæas,
Flore coronatus caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac super, & subter cognoscere cælos.*

Tolle moras] Prosequitur verba virginis quæ Polluci apparuit. Blanda atria mortis propinquæ] quia ducunt in bonis dies suos, & in puncto descendunt ad inferna. Et alibi, stulte, hac nocte rapiant animam tuam. Tutam oram] i. montis Carmeli, qui contra fœdalius fluctus] i. Cyprum protenditur, mihi] aut diuæ virginis, aut sanctæ inspirationi. Nam omnis religiosa professio Heliam & Helisæum cæterosque filios prophetarum habet auctores; etiam Hieronymo censore. Hic] sc. Carmelus præbuit primus, antiquis patribus] sc. iam dictis, & pelear] i. speluncas. Domos arboreas] i. sub arboribus, intra nemus densum ilice] i. in nemore ilicibus pleno. Vnde dixit. caput eius cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine] i. ex hoc vertice Carmeli. In vestros montes] qui sc. in Europam sunt. Nam duce diuo Ludouico primum in Galliam translati sunt. Sicut flumina] sc. deducuntur, de fonte perenni] i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. filius in syluis] Ordo est, Postquam egeris feliciter æuum innocuum in syluis illius] sc. Carmeli, ubi] i. in quibus surgit plurima abies, & liber] i. cortex interior, piceæ] sc. arboris pinguis, qui picem exudat. Et liber terebinthi sudat] sc. resinam & picem. Allegorici dñs vult illic tranquillam, & sine periculis esse vitam, quia qui omnia derelinquant, Christum sequentes, centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt. Mutatis annis] sc. in æternitatem qui erant transitorij. Ire per astra inter Hamadriades] i. Nymphas arborum, & Oreades] i. Nymphas montium, atq; Napæas] i. Nymphas florum i. inter cœtus virginum. Fas erit] quia & ipsa virgo. Hi sunt qui sequuntur agnum quocunque ierit, &c. At super & subter] quia in medio erit.

Sic effrita leues virgo discessit in auras,

Tum sua iuravit Pollux mutata repente

Pectora, & extemplo victum expirasse furorem.

Non aliter quam flamma cadit si ardentibus agris

BAPTISTÆ MANTVANI

*Effluat, & totas præcepit Padus euomat undas :
Sic abijs crudelis Amor, qui sepe pharetram,
In iuuenem, dum principijs obstaret amandi,
Dum tepes ac timide insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in Clausura silentia venit.*

*Alph. Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,
Sunt quibus insens sine causa, & crimine dñ sunt.*

*Galb. Quod nos in pecudes, in nos id iuria habent dñ.
Hoc rus scire sat est, sapiens sublimis vrbes,
Sic docuit rediens aliquando ex vrbe sacerdos
Ianus, & in magno dixit sibi codice lectum.*

*Alph. Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangis :
Nos quoque iam sero cum sole recedere tempus,
Galbula, sarcinulas ne sis sibi ferre molestum,
Pera leuis, leuis est & cantharus, omnia parvus
Ferre labor sero, graue mane sed vile pondus.
Ipse pecus ducam, mihi pars erit iste laborus.*

Sic effata] Bene effata quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut virtus, aut diua virgo, discit fit in *leues auras*] id est, euanuit. *Tum sua iurauit Pollux*] ideo iurauit, quia difficile creditu. Simile Do. Thomæ Aquinati contigisse fabulauer qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorem non sensit. *Et ex templo*] i. illico, è vestigio, tractum ab auguribus volunt, qui designato templo, dicebant ex templo, quo dicto subito abscesserāt. *Furorem*] i. amores. *Nō aliter*] scilicet vt aqua extinguit ignem. Qui cōsumpserat in iuvene omnem pharetram. i. omnes vires suas, dum principijs obstaret, id est, obstare vellet aut deberet: iuxta illud: *Principijs obsta &c.* *Dum tepes*] i. dum animus in dubio est, facili momento huc aut illuc impellitur. *Ac timide insanit*] i. adhuc timore & pudore afficitur, & nondū consentit in illecebras. *Sic etiam Pollux in claustra silentia venit*] vbi impeditam habet veniam, ne liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia spiritus vbi vult spirat. *Sunt quibus insens sine causa & crimine dñ sunt*] Id impiè, nisi rusticè: quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem iniusta. Videntur autem dñ insens bonis & insensibus, quādo maximè amici sunt, hoc est,

est, quando eis tribulationem, vt meliores euadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur*. Quia ergo rustici id non animaduertunt, videntes, bonos affligi, dicunt Deum eis infensum cum minimè sit: Veruntamen si sit, non tamen iniustus est, quia non habet præscriptam legem. Vnde dicit Galbula. *Quod nos in pecudes*] Ordo est, dii habent id iuris in nos, quod nos, sc. habemus in pecudes. *Hoc rus scire sat est*] sc. rusticos. *Sapient sublimius vrbes*] id est, urbani. *Sic docuit rediens*] i. veniens, cum illic habitant ferè prædicatores, & *Ianus dixit sibi lectum in magno codice*] scilicet decretorum, aut bibliorum: *Sol cadit*] Pro more suo finem parat Eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula sarcinulas*] Ordo est. O Galbula, *ne sit tibi molestum*] i. graue. *Ferre*] i. auferre & colligere, *sarcinulas*] i. paruas rerum pastoralium sarcinas. *Pera*] sc. nostra in qua panis, & cætera edulia ferri solent, *est leuis*] Vnde dicunt Æsopum, cum alijs accinctum ad iter libener subijisse reticulum panis, licet ponderosius esset, quia nouit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] i. poculum quo Silenus vt dicitur in Buc. Virgilij: *Et grauis attrita pendebat cantharus ansa*. Cantharus ergo *leuis* quia: exhaustus, *Paruus labor est ferre omnia*] sc. cibi & potus repositoria, *Serò*] i. vesperi, & graue pondus, sed vtile est ea omnia ferre mane. *Ipsè*] sc. ego, *ducam pecus*] i. gregem nostrum.

ECLOGA OCTAVA, DE RELIGIONE rusticorum inscripta Religio.

Ioannis Murnelij Argumentum.

*Ille canit montes, rura hic campestria, nympha
Polluci visa, landes & festa canuntur.*

CANDIDVS ET ALPHVS,

Horrida solstitio tellus sitit, *Alphe reuerso
Ad solitos montes, ubi ros in gramine & aëtas
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.*

H 4

Alph.

BAPTISTÆ MANTVANI

Alph. *Aërios montes, & summa cacumina longè
Prospicio, quid sint montes (tibi vera fatebor)
Nescio, semper enim campestris rura, lacusque
Incolui, montanus ager qua fruge redundat?
Cand. *O rinde & illepidum ingenium, propè flumina semper
Vexatus, fulcra in morem limosa per arua,
Halat ubi cimeter stygie excrementa lacuna:
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum, cimumq;
Lustra inter salices, vluas, viridesque papyros,
Fridere audes, & nauci pendere montes?
Vnde fluant amnes, templis ubi tanta locandis
Marmoræ caduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Quæ parit antennaas tellus? medicamen ab herbis,
Dic quibus est nisi montanis? de vertice Baldi
Sæpe melampodion legi, medicina capellis
Nulla magis præsens, quondam Valsasinus Aegon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret, & agnos,
Tradidit, & dixit solus medicamen habeto,
Dic ubi castaneæ plures? ubi copia maior
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes, illic robusta inuentus,
Lata pedes, callosa humeros, nervosa lacertos,
Hispidæ, dura manus, moli indefessa ferendæ.**

*Horrida [solstitio tellus] sitit:] In hac Ecloga quæ inscribi-
tur de Religione pastorum, habentur primo laudes mon-
tium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitia-
li, quo vrgente montes petere suadet, accumulât, non
immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incolere iam
animo constituerat, & cuius laudes prosequi intendit. Sol-
stitio] scilicet æstivali, non brumali. Est enim duplex. Al-
terum quo sol stare dicitur, quod a tius assurgere in epi-
cyclo suo nequit: alterum, quia profundius descendere
non potest, ut in bruma. Ad solitos] scilicet Candido, &
gregicius, Nam Alphus montes ignorat. Ordo est, Tempus
monti deducere dicere, perducere aut producere. Nam de-
ducere in altu, inusitatu est. Hæc armeta ad montes solitos*

Solstitia
dno.
At Sol
non ha-
bet epi-
cyclo
Dedu-
cere.

vbi

ubi ros est in gramine, & æstas mitior] id est, temperantior,
 quia in summis montibus tempore æstiuo frigus opacum
 est. *Montanus ager qua fruge redundat?*] Ex hac questione
 nascitur occasio montium describendorum. *O rude ingenium, versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vo-
 cem, sicut apud Comicum; *Scelus qui me perdidit, Pulicum*] Cimex.
 primam, communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices
 sunt vermes foetidi, parietibus, & lectis inhærentes, & ubi-
 cunque vapor est aquarum, frequentes, & culices, pulices,
 muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potius ferarum sunt,
Inter salices] quæ in locis humidis nascuntur. *Vluas*] id est, Lustra.
 herbas palustres, & papyros] id est, arundines, quæ in Æ- Vlua.
 gypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodijs faciant Papyrus;
 naviculas. Habet autem membranam tenuem in qua olim
 scriptitabant. Vnde nunc abutuntur vocabulo, *papyrus*] Nauci,
 pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris fa-
 cere, quàm nauci, quod aut putamen est nucis, ut Priscia-
 nus, & Tortellius sentiunt: aut granum fabæ quum se ape-
 rit, ut Servius vult: aut ut nonnulli, mucor nucis priusquàm
 condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re
 minimi pretij, & valoris. *Vnde fluunt amnes*] quia ferè in
 montibus ortum habent. Vbi tanta marmora cæduntur,
locandis] id est, constituendis templis, id est, ad constitu-
 enda templa. *Antennas*] id est, malos transversus. *Sæpe me-* Antenna
lampodion] *Melampodion* genus nigri hellebori à Melam- Melam-
 pode quodam, qui eo yti in diuinationibus solebat. Dictum podion.
 autem à pastore eiusdem nominis, qui primus hanc her-
 bam inuenisse dicitur, dum capras eo purgari animaduer-
 tit, datoque eorum lacte furentes Proetidas sanari. Vnde
 Maro dicit Georg. 3. *Inuentæque nocent artes, cessere magistri*
Phyllirides Chiron, Amythaoniusque Melampus. Interpretatur
 autem Melampus nigri pedis. Vocant enim Græcè Μέλαι-
 πος, & ὀδὸν dicitur pes. Fuit & alius. *Mantes*] i. vates in-
 signis. *Medicina capellis nulla magis præsens*] id est, præsen-
 tius & citius sanās. *Quondam Valsasinus Aegon*] Ne contra
 decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Æ-
 gone, quæ valsasinum à loco nominat. *Dic ubi castanea plures*] Melam-
pus.
Mantes.
 videlicet,

BAPTISTÆ MANTVANI.

videlicet, quàm in montibus, q. d. nusquam. *Artocreas*] id est, panem cui caro includitur, *Pastillū* vulgò vocant & *Artocreas* enim dicitur panis, & *upias* caro. *Lata pedes*] id est, habens latos pedes: *callosa humeros*] id est habens humeros callosos ex labore, aut pulposos: *Nervosa lacertos*] id est, habens lacertos nervosos. *Hispida*] id est, pilosa. *Moli ferende*] id est, ad molem ferendam] id est, quoduis onus portandum, *indefessa*] id est, indefatigabilis.

Artocrea.
as.
Pastillū.
Artos.

*Vallibus ex illis, onera vt naualia curet,
Confluit huc: nullum est hominum genus aptius vrbi.
Sive velis castrare pecus seu scindere fagos,
Sive finum ferri è stabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viamque aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos descendere in altos.
Fingeno callent, & duro robore pollent,
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne, popinis
Inseruire, focos lignis cumulare, veruque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, bouum ventres ad flumina ferre,
Verrere humum immundam scopis, doctissima gens est:
Quodque magis miror, semper sub pondere currunt,
Cotibus in duris oriuntur, & ardua viuunt
Per iuga, cum capreis habitant spelea ferarum.
Adde quod in cælum breuius est è montibus altis
Transitus, erectum caput vsque ad nubila tollunt:
Nubila transcendunt aliqui, puto sydera tangunt.
Esse locum memorant, ubi surgit ab equore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam.
Et vixisse illic hominem, sed postea abactum
Improbitate gule, quod scilicet omnia poma
Manderet & magno seruaret nulla Tonanti.
Hinc diui, sanctique patres in montibus altis
Delegere domos tacitas. Carthusia testis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Lauerna,
Et Sina, & Soracis apex, umbrosaue vallis,
Et iuga Nurcini fato senis inclita, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula sanctum:
Cetera prætereo: Nec enim sermonibus istis*

Omnia

*Omnia completi statuo, montana frequentans
Culmina calicula, (et anas, et mergus, et anser,
Ibis, onocrotalus, milui, fulicaque paluder.*

Vallibus ex illis] i. inter montes titis, aut loquitur de planitie quæ est in montibus. Enumerat autem sordida ministeria, ad quæ ferè aptiores sunt in montibus orti, sicut ad omnem laborem. Vnde Iuuenal. Satyr. 2. *Et illud audires possis montanum vulgus aratriis.* Posset tamen videri loqui de in planitie, & conuallibus natis. Vt illis det honesta ministeria, his sordidiora. Sed de his qui in montibus nascuntur totus est sermo, quia dicit: *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas. & fumaria, idque quasi Satyrico morsu, vt nescias an laudet, an verius irrideat eos, nisi quia rustico dat partes laudandi, cui etiam vile ministerium dum strenue sit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ sunt sub vertice montium, inter montes tamen. *Constitit hic*] id est, ad hæc plana loca, subauditur, ex superioribus robusta iuuentus, vt cures opera naualia] id est, nauticum expleat munus. *Castigare*] id est, emasculare aut excolare, *seu scindere*] id est, incidere. & amputare, *fagos*] arbores glandiferas; à *φαγν*, id est, comedendo, dictas. Non autem intelligo vt torculara faciant aut celaturas, ad quas fagus apta, vnde est. *Tibi pocula ponam Fagina, calatum diuini opus Alcimedonius.* Cloacæ sunt cryptæ subterraneæ, per quas sordes in fluuium demittuntur. *Sordibus coactis*] id est, congregatis & compactis vt aquæ ductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratia. *Popinis*] id est, culinibus. *Dare libera fumo spiramenta*] id est purgare fumaria, vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut sordes aluorum, aut intestina pecorum mactatorum. *Semper sub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit & multo minus quod sequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] id est, inter cautes, & saxa aspera. *Spelæa*] id est, speluncas, sed Græcum est. *Adde quod in cœlum*] id scemmate non caret, aut rustica simplicitate, quasi verò animi spatio ferantur in cœlum. *Nubila transcendunt aliqui*] Athos enim est ultra mediam regionem aëris, vsque adeo

Cloacæ

Popinis.

Spelæa.

BAPTISTÆ MANTVANI

adeo, vt in eo neq; nubes, neque venti sunt, sed cineres ex sacrificijs derelicti, reperiatur anno peracto indispersi. *Esse lacum memorant*] scilicet paradisum terrestrem, quem quidam sub lunari globo ponunt. *Quod scilicet omnia possit*] id quoque pastoralis loco non caret. *Hinc diui sanctique patres*] Hoc videtur principaliter intendisse, vt tandem Carmelum laudet. *Carthusia*] nō longē à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthusianorum, virorum profectō celestium, quibus vt solitis tibicinibus Christiana fulcitur religio. Carmelus antiquitate omnes excellens, & obseruatione candidæ religionis, cæteris nō inferior. *Garganus*] diuo Michaeli mons insignis. *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo est Portitæ religione insignis, quia cineres in aris derelicti, illic disturbari negantur. *Laureta*] vbi diua virgo habet ædem excellentissimam, & miraculis ac donarijs clarissimam. *Lauerna*] dea quæ à Furibus colebatur, cui ædes erat iuxta Lauernalem portam, quæ in Christianum conuersa est vsum. *Et Syon*] mons est vt dicitur Galat. 4. in Arabia, sepulchro diuæ Catharinæ religiosus, & præceptis Moysei datis olim iam illustris. *Apex Soractis*] Apollinis obseruatione olim præclarus. Virgil, *Summe deum, sancti custos Soractis Apollo*. Nunc quoque quod illic sub Constantino nondum conuerso, delituit Syluester Romanorum pōtifex insignis, & vallis dicitur umbrosa, in qua ille delituit. *Et iugum Nursi*] *fato senis incluta*] à Nursi oppido in montibus posito. *Æneidos septimo*. *Et te montose misere in prælia Nurse Vses, insignem fama, & felicibus armis*. *Et Camaldula turrata caput sanctum*] id est, habens sanctum caput *Turritum*] id est, quasi turribus insignitum. *Abietibus*] quæ arbores in montibus nascuntur, suntque quos sapinos vocant. Est autem non longē à Florentia, *Cælicola*] vt Michael, & cæteri angeli in Syna auditi. *Anas*] auis immunditia aquarum gaudens, & *mergus*] ad limum tendens, & *anser*] etiam illuc aquarum pastus, & *Ibis*] vt Ciconia cui similis est, serpenti- bus nurrica. *Oncrotalus etiam*] obscenitatem amans, ea ab omni quo d est, iniquo, deduci videtur. *Milui*] aues ra-

Milui.

paces

paces & obscenis viuentes. *Fulica*] aues circa littora turpem victum queritantes. *Frequentant*] scilicet paludes.

Alph. Inter montana tanto regionis honores,
Cur de messe nihil, nihil est, de palmitis dictum ē
Hæc tamen humana duo sustentacula vitæ
Maxima, monticole veniunt è rupibus ad nos
Hordeæ mercatum, torui, fuligine tincti,
Setosi & matie affecti, laceri, ac sissimæ.
Indigenæ ostendunt, quæ sit natura locorum.
Sed quod montani de religionibus inquis.
Retulit in mentem, quæ de Polluce feruntur,
Quæ dea, si nosti, visa est, quæ Candide, nymphæ;
Dic age, nam captum cersamen iuuile nobis?
Usilior sermo de religione tenendus.

Can. Gæbula, qui solitus pecudes in pascua secum
Ducere, te satis hoc potius docuisse, quod optas.

Alph. Plura quidem Polluce super narrata, sed ipsam
Nec docui nympham, nec me quasisse recordor,
Nunc subijci mentem, cum religionis oborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum;

Can. Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas,
Venerat è caelo superum regina, tonantis
Mater, anhelanti pacem latrâ tuentæ.
Huic Teihys, huic alma Ceres famulantur, & ipse
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Desu, astorum flammæ super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeiam
Extulit, & sacram bisseuo hydere frontem
Cinxit, & adiecit subter vestigia Lunam.

Inter montana] Obijcit Alphus nullam esse mentionem famam de frugibus, quas vberiores in æquore, seu planitie nasci contendit. *De messe*] id est, de frugibus; *de palmite*] i. vitibus. *Mercatum*] supinum à mercor, id est, emptum, torui] quia immixti ferè sunt fronte, usque ad eò ut immixtes dicantur, in cotibus orti] Vnde Maro in Buc. Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum Ismarus, aut Rodope, aut cotremi Garamantes, nec nostri generis puerum, nec sanguinis

BAPTISTÆ MANTVANI

- Setosi.** *edunt. Fuligine*] id est, pingui fumo. *Setosi*] id est, hirsuti. Iuuen. *Hispida membra quidem, & dure per brachia sese. Pro-*
mittunt atrocem animum. Situosi] Valla docet *sitosum* esse in
 vsu. Licenter autem hic vsurpatur *situosi* quia per regulam
 fieret *sitosus*. **Indigenæ.** *Indigenæ*] inde geniti, hoc est, vt hic accipitur,
incole. Sed quod] tendit ad principale, quod est, declarare
 diuam virginem esse visam Polluci, hoc est, poetæ, eiusque
 laudes accumulare, & poetæ in religione vitam paucis fig-
 nificare. **Galbula.** *Galbula*] De quo in Polluce satis dictum est, vi-
 detur per diminutionem dici à Galba, de quo Iuuen. *Nec*
vilis Galba tulisset Polluce super] id est, de Polluce. Est enim
 anastrophe. *Super* autem accipitur cum ablatiuo pro *de*, vt
Æncidos primo. Multa super Priamo rogitan, super Hector
multa. Nunc subiit mentem] id est, venit in mentem. *Non e-*
rat illa Dryas] id est, Dea arborum, & præcipue quercuum,
 vt diximus: *Neque Libethris*] id est, vna Musarum, quæ Li-
 bethrum incolunt, *nec Oreas*] id est, dea montium. Nam
 ἐρεος mons dicitur. *Tonantis*] id est, veri Iouis, cuius est tona-
 re, hoc est, Iesu Christi filij Dei. *Mater*] scilicet Maria. *Inuen-*
ta anhelanti] id est, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*] id est,
 tranquillitatem mentis. *Tethys*] id est, magna dea maris,
 vxor Oceani, facitque Tethyos in genetiuo, & vtramque
 producere potest, vt in Georgicis. *Teque sibi generum Tethys*
emat omnibus vndis. Ceres] dea frugum dicta regina Siciliæ,
Ceres. *alma*] quia nos suo inuento alit. *Et ipse Æolus*] rex vento-
Æolus. rum dictus, quod illorum vsu mari fecit abscissa sylus,
 quæ impedimento erat. *In antris æquoreis*] id est, vicinis æ-
 quori: *Æncidos primo: Æoliam venit loca fœta furentibus*
austis, &c. Frœnat] ibidem. *Ille se iacet in aula Æolus, &*
clauso ventorum carcere regnet. Deus extulit hanc] scilicet di-
 uam virginem super flammæ astrorum. Vnde canitur. *O*
gloriosa domina, excelsa super sidera, quia assumpta es Maria
ad æthereum thalamum. Atque volantes] id est, pernice: e-
 quos solis] quos Ouid. in principio secundi Metamor. ponit
 vt alibi diximus. *Supra fulgentem Cassiopeiam*] quæ est in
 circulo arctico, effigies tamen corporis ad æstiuum circu-
 lum pertuenit, quam capite & dextra manu tangit, quam
 propè

**Cassio-
peia.**

Pro
phe
cum
scrip
pule
spici
terri
lier
Alph

Can

Prope mediam diuidit circulus lacteus, non longè à Cephæi circulo locatam, vbi occidit cum scorpione, exoritur cum sagittario. Hanc Euripides, & Sophocles, & alij multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quod Nereidas corporis pulchritudine superaret, propter quod in filiquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. Bisseno sydere] vt Apocalipsis duodecimo; *Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius.*

Alph. Candide mira canis, nullis pastoribus unquam cognita, quid Tethys? quid fulgens Cassiopeia? Æolus æquoreis ventos quis frenat in antris? Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenset.

Cand. Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca. Omnia quæ Pollux mihi cum narrasset, in ædem Duxit, & ista sacæ paries, ait, omnia monstrat. Pictus erat paries, signis & imagine multa. Omnia non memini, mens est mihi debilis, ista Vix tenui, dum sæpè animo voluo, atque reuoluo. Sæpè recordari, medicamine fortius omni. Ista potest nigro depellere nubila cælo, Ista potest siccis fluuios dare frugibus imbres, Quum volet, ista nouos duris immittere campos, Quum volet, emissos poterit restringere fontes, Qui modo sunt steriles, & nudi gramine campi, Si volet in pingues poterit conuvertere glebas. Frigida Saturni quum sydera suscipit atro Scorpius hospitio, non auferet hordea grando, Nec domus ardebit: Nam tunc hæc omnia cælum Dicitur iratis in terram effundere ab astris, Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo. Si fauit hæc nobis, complebunt horrea messes; Adicietque gregi semper sætura gemellos, Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera & agnos, Et curare greges omnemque auertere morbum. Nil opus est modo Pana sequi, neque cætera ruris Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi

BAPTISTÆ MANTVANI

*Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boues & oues, hic Iani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
Votum pro sauo Ianus breue reddidit hircu.*

Candide mira canis] Ne contra decorem maiora, quàm quæ pastoribus cõueniant, cecinisse putetur, castigat poeta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sũt partim*] vt Cassiopeia & iste sacer paries] scilicet qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi est, fortius omni medicamine, *Fluuios, imbres*] id est, effluentes & abundantes. Nouos fontes emittere, quod visu venisse varia loca prædicant. *Frigida Saturni*] id enim prognosticon est futuræ calamitatis] id est, culmorum per grandinem deiectionis. Vnde dicit Maro Georg. primo: *Hoc metuens cœli menses & sydera serua, Frigida Saturni sese quod stella receptet.* Quia vt auctor noster interpretatur, dum in Scorpionem venit, grandinem generat Saturni sydus: sed diua virgine intercedente, non aufert hordea grando, *nec domus ardebit*] id est, comburentur fulmine. *Fatura*] id est, fœcunda productio fœtus. Maro: *Si fatura gregem suppleuerit, aureus esto.* *Adyciet*] scilicet ad gregem, *gemellos*] id est geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est morbidum & miserabile fuerit: bene autem conuertit sermonem ad rem pastorem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum. De quo Maro. *Pan curat oues, ouiumque magistros.* *Cœtera numina*] vt Palem, Apollinem, Faunos, Syluanos, Ægipanas, Sartyros, Ceterem, Bacchum, & *Nymphæ*] i. diuæ virginis, æterni patris sponsæ. *Capellas*] id est, Capras cereas, *hircum Iani*] id est, quem Ianus putaret amissum, quum i puero in vepribus alligatus esset, vt prius vidimus. Est autem artificiose hoc dictum. Nam sic prius dictam veram historiam asserit. Erat autem hircus cereus; aut depictus, vt patet ex carmine. Moris est autem Italorum in tabellis votiuis, depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Vnde & Am-
sius poeta:

*Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.*

Pan.
Nym-
pha.
Capella.

Dum.

Dum
rem p

Dumque ea perlegerem, Pollux hec carmina supplex

Anse aram genibus posuit in marmore dixit:

O dea, quæ servas vrbes & iura, precamur

Ne Padus exundet, ne Stryx nocturna per umbras

Hauriat insanes, nec eant par compita larvæ.

Dina sane agricolæ, calpas occide, malignam

Aggeribus pestem, gelidæ sata læta pruinis,

Quando bruma venis, conspergere, dina memento,

Ne sineæ rodant anno frumenta sequenti.

A Borea flatu pingues defende mariscas,

A graviore sabas, & ab anseræ sarra palustri,

A serpente boues, à vulpe, & furo cohortem,

A bruchæ cruchas, à bruma & grandine vites,

A vi, & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,

A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,

A morum insidijs petasonem, à milie pernas,

A campe & pigris, pigris hæc cetera nescis

Mens obliæ sequi, numerus me in verba reduxit

Sapius ad numerum rediens, obliæ forsitan

Mente abigam, retro gradior, numerumq; recorro,

A murum insidijs petasonem, à milie pernas,

A campe & pigris, virides limacibus hortos,

Alpha viden' qua vis numeri iam cetera cerno.

A tonitru reboante cados, à frigore satas.

A grauib' visulos æstivæ, à gutture porcos

Anguinoso, operas pubes ne rustica perdas,

Adsis, ô Dea, nec ledant examina fuci,

Nen milium furentur aves, nen Vellera sentes

Saccida, nen lappas appendas lana sequentes.

Dina gubernatrix hominum, custodia vatam,

Dina laborantium requies, medicina dolentum,

Et tutela gregum, nostris precor annæ votis.

Talibus orabat Pollux, ego postibus hærens,

In baculum pede porrecto recitassæ notabam

Alius, ac memori condebam singula mente.

Dumq; ea perlegerem] Ostendit Pollucē in religione memo-
rem pastore, atq; orare pro rerum rusticarū cōservatione,

Vnde

BAPTISTÆ MANTVANI

Vnde carmen eius deprecatorium recenset. *Perlegerem*] scilicet oculis, non ore. Nam (vt dixi) picturæ sunt indoctorum libri, *ea*] scilicet quæ depicta dixit: *in marmore*] super marmor pavementitium. *Ne Padus exundet*] quia sæpè vt Maro dicit, fluuiorum rex Eridanus, camposq; per omnes Cum stabulis armëta trahit. *ne strix nocturna*] id ex rustico, rum superstitione, qui putant striges, & lamias noctu volare, quæ infantes auferant edendos: quod dictum est ad terrorem puerorum ne noctu vagentur. Auctor est Porphyrius ad illud Horatii in arte poetica.

*Ne quodcunque velit, poscat sibi fabula credi,
Neu prænse lamie viuum puerum extrahat aluo.*

Perottus autè dicit de strigibus sic Striges non a stringendis infantium corporibus, vt quidam falso existimant, sed à stridore nomen habent, fabulosumque est, quod eas tradunt vbera infantium labris immulgere, aues sunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.* Censat tamen & in maledictis iam esse, etiam apud vetustissimos fuisse, accipique pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora sanguinem sugendo exhauriunt. Hæc ille: *Hauriat igitur*] id est, exhauriat sanguinem sugendo: *nec larvæ*] id est, cacodæmones, ac lemures, hoc est, nequam spiritus, qui vagari putantur, & dum innocui sunt, lares dici: *talpas*] appositorie malignam pestem, *aggeribus*] id est, cumulis terræ. *Ne timeæ*] scilicet niuales, aut alij vermiculi, vt limaces, bruchi, tineæ, blattæ, *mariscas*] i. ficus. *Ansere palustris*] id est, indomito, in paludibus versari solito, *à serpente boues*] i. quia in aluum immitti solent, *cohortem*] id est, gregem, *a brucho*] id est vermiculo, caules, & erucas, quæ salaces sunt herbæ, depascere solito, *a bruma*] id est, brumali frigore: *à rubigine*] infesta pluuia quæ rubiginem inducit, *catulos*] id est, catellos, *villas*] id est, domos, in agro: *petasomem*] id est, anteriora crura suum: *a milite*] id est, stipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant *à campe*] id est, vermiculo illo, hortenses maximè herbæ & arborum frondes erodere solito, vnde Columella. *Nec solum teneras audent erodere*

Lamia.
Scilicet.

Larvæ.

Marisca.

Bruchus.

Bruma.

Petaso.

Campe.

de
te
ru
ua
fi
in
va
La
est
um
sur
ras
au
cit
Ex
men
dan
men
eur
ide
lapp
Alph
Can.
Alph
Cano
Alph
Can.

dere frondes, *implicatus concha limax, hirsutaq; campe.* Fingit autem rusticum, oblitum carminis, ut decorum seruet. *Qua* *rus* id est, virtus, *numeri* i. rhythmus & metri, quia metra iuvant animos] id est, memoriam. Vnde ille, *Numero memini, si verba tenerem.* à *tonitru* reboante *cados*] id est, vasa vinaria, Cadus in quibus per vehemens tonitru vina obverti solent, & in vappam murari. *Fatas*] id est, gravidas oves, *astris*] quos ^{Fata.} Latini asilos vocant. *Maro* *Geor.* 3. *Cui nomen asilo Romanum* ^{Oestrum} *est: astrum* *Gray* *vertère* *vocantes:* vitulos ardente sole nimium excruciant, & in fugam quasi furentes vertunt, à *gutsure anguinofo*, Is enim suis peculiaris est morbus, *operas*] id est, labores diurnos. *Fuci*] vesperæ sunt inutiles apes aut muscæ non mellificantes, sed mella furantes. Vnde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præcepibus arcent.* Examina autem sunt apum, seu apium foeturæ. *Iuue.* *Examenq; apium longa confederat vna.* *Milium*] legumén, ut quidam volunt à mille dictum, quod millesimum reddat, tamen primam corripit, ut *Georg.* 1. & milio venit annua cura: *vellera succida*] id est, cum lana nondum lota. *Sentes*] ^{Ser tes.} id est, spinæ & vepres hirsuti. *Lappas*] i. nodulos hirsutos in Lappa lappa herba crescères. *Memori mentis*] ut verò simile faciat.

- Alph.* Candide, Polluci pro sollicitudine tanta,
Pro precis officio, pro religione putasne
Dandum aliquid nobis pietate peculia crescunt.
Can. Quid ni aliquid dandum est? opus est persolvere crates,
Alph. Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.
Cand. Crates & grates paruo discrimine distant:
Dandum aliquid: neu bis detur sine pascha reuerti,
Quando sacerdotes commissa piacula solvunt.
Alph. Quid dabimus? vituli gravis est iactura: vel agnum,
Vel leporem, pietas etiam laudabilis anser.
Can. Dona docet tempus, lepores bymalia dona,
Quando niue hiberna currèndi crepta facultas.
Anser ad autumnii finem, nona sique Calendas
Pertinet æstatis, coryli nona poma racemi
Munera, lactantes hædi sunt veris & agni.
Tunc si de cordis aliquem conspexeris agrum,

BAPTISTÆ MANTVANI

*Ac tenuem, qui nec vendi nec vinere possit,
(Munus erit solenne satia) donabimus agnum.
Ipse mihi quum iam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nymphæ solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit si quando granabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.*

Peculia. *Candidæ, Polluci]* ostendit poeta hoc figmento pastorum animum ad gratitudinem, ut ad eam inuiter, non immemor professionis suæ: pietate] id est, eleemosynis piæ exhibitis: *peculia]* id est, possessiones. *Opus est persolvere crates]* ut ritum exciter, facit rusticum crates pro grates dicere. *Dandum aliquid, non bis detur sine]* id est, permitte paschare uerti. **Piacula.** *Piacula]* id est, peccata expiatione digna: *solvunt]* id est, absolunt. *lactura]* id est, amissio, etiam anser est: *pietas]* id est, eleemosyna laudabilis: *Dona docet tempus]* id est, pro tempore danda sunt dona, quia habent & obsonia sua tempora: Vnde lepores etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. Anser ad autumnum, & Kalendas Nouembris pertinet. **Coryli.** *Coryli]* id est auelanæ, & noua poma, & racemi sunt munera æstatis. *Hædi & agni lactantes]* id est, adhuc lac sugentes, *sunt munera verni]* id est, verni temporis. *De cordis]* id est, fœno autumnali, qui nec vendi, &c. Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. **Fasti.** *Carmina scilicet frequentia, de Nymphæ solennibus eruta fastis]* id est, fastorum libris.

*Quando Molorchæo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Astræ iam limina virginis intrat,
Virgine letetur pubes, & cana senectus,
Transit ad superos, & Olympica regna petiuit.
Ogdoas ut toto iam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum, natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert noua liba sacerdos,
Libra redit, noctes properans æquare diebus.
Exultat Picenus ager, uehit Adria puppes
Ithyricas, & (haonias: cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Læuætica templa*

*Quam domus turmasim adeunt, votisque solatis,
 In sublime iugum Leti ad commercia tendunt,
 Et cum Thessalicas cursu breuiores sagittas
 Sol subit, & frigent vrentibus arua pruinis:
 Clausa gynæcei sacris penetralibus, hausit
 Cordæ Deum toto, proprios oblita parentes.
 Et quum semiferi fugiens Chironis ab arcu
 Languet, ad hyberni glaciæ limina capri,
 Induas ornatas, & mas & famina vestes,
 Latitæque diem celebrent, quo semine sacro
 Coniugis annosus gravidam pater imbuat aluum,
 Illa dies etenim sanctæ primordia nymphæ
 Fecit, & in nostras vetinis descendere sordes.*

Quando Molorchæo] Docet quibus temporibus agantur so-
lennia festa diuæ virginis: vt festum Assumptionis in me-
dio Augusti, quando sol derelinquit Leonem, & ingreditur
virginem. Vnde idem in Parthenice Mariana: tærga fera Ti-
tan Nemeæ extrema tenebat, Fulgentem cratera inser claramq;
coronam. Sequitur autem in hac re opinionem Nigidij, qui
hunc Leonem tradidit à Luna iussu Iunonis in terra Arca-
dica, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium
Herculis dimissum, quæ Hercules iussu Euristhei claua quâ
à Molorchæo hospite acceperat, interfecit. Itaque postea
claua pro gladio, pelle pro scuto vsum Herculem fuisse. Le-
onem vero à Iunone inter sydera relatum, qui ad occasum
spectans, supra caput hydræ constitutus est. Quando igitur
Titan] id est, sol descendit pronus, ab astro Molorchæo] id est,
à leone claua Molorchæi interempto. Est autem longè pe-
titum epitherum, & intras iam limina Virginis Astræa] id est,
Iustitiæ virginis, quæ Astræa dicta cælum petijt, sed vt di-
cit Virg. Vltima cælestium terras Astræa reliquit. Tunc] scilicet
pubes] id est, iuuenes pubescentes, & senectus cana] id est se-
nes canescentes, letetur virgine] sc. Maria, quia sc. tunc tran-
sijt ad superos, & petiuit regna Olympica] i. cælestia. Ogdoas]
describit festi natiuitatis D. virginis, dicens. V. j. post quâ,
tertia Ogdoas] id est, octaua aut tertius octonarius numerus.
Est enim i. j. oas] id est, numerus octonarius quo ter replicato

BAPTISTÆ MANTVANI

post assumptionē, habetur natalis virginis, fluxerit iam toto
orbe] iterum scilicet, est festa dies quia natalia virginis, il-
 lustriant aras virginis, *ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos*
offert noua liba] id est, libamina, *Libra* scilicet signum re-
 dit, *properans*] id est, festinans: *aquare noctes diebus*] quia
 paulo post est æquinoctium autumnale. *Maro: Libra diei*
noctisq; paves ubi fecerat horas, ager Picenus exultat] scilicet,
 festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vebit pappes*
Illyricas & Chaonias] id est, Epiroticas, id est, vehentes Il-
 lyricos & Chaones, seu Epirotas Lauretū visentes. *Thufi*
adsunt cum mercibus] id est, rebus venalibus. *Vmbri, &c.*
 In sublime iugum, vbi ædes est diuæ virginis. *Et quā Thef-*
salicas] describit festum præsentationis eiusdem virginis,
 quod celebratur quā sol subit cursu breuiori, quia tunc
 bruma est. *Sagittas Theffalicas*] id est, sagittarium signum
 quod Chiron Theffalicus constituere dicitur: quia tunc
clausa sacris penetralibus,] scilicet templi. *gynæcei*] id est, se-
 creti virginum. Est enim *gynæceum* (id est gynæceum) locus
 vbi mulieres versantur, vbi clausa hāuit deum toto corde,
 oblita proprios parentes] quia soli contemplationi diuinæ
 vacabat, nil terrenum sapiens] Hoc autem festum celebra-
 tur vndecimo Kalendas Decembris. *Et quā semiferi fugi-*
ens Chironis] &c. Describit festum conceptionis eiusdem
 diuæ virginis, sequens ordinem Kalendarij, non rei gestæ.
 Quia prius concepta, quam præsentata fuit. *Et cum sol fir-*
giens ab arcu Chironis] scilicet sagittarij. *semiferi*] id est, cen-
 tauri. Centauri enim sunt populi Theffaliæ, qui primi e-
 quos illic ascenderūt, vnde procul visi, crediti sunt vmbili-
 co tenus equi. Vnde fabula orta, vt inferni equi, supernè
 homines dicantur. *Languet*] quia parum habit calorisi: *ad li-*
mina glaciālia] id est, ad ingressum frigidi capri] id est, ca-
 pricorni hyberni, id est, hybernalis signi, tum scilicet &
 mas, & *formina induat ornatas vestes*] id est, ornent se, & ce-
 lebrent letitia] scilicet cum latentur, *diem quo pater*] scili-
 cet Ioachim, vt potior est sententia, *annosus*] id est, vetulus,
imbuit semine sacro] id est, præuento ab originali macula.
Aluis coniugis] scilicet, Annæ grauidæ, Etenim illa dies festi

Gynæ-
ceum.

Centau-
ri.

pri-

primordia] id est, conceptum, [*sanc̃ta Nympha*] id est, sponsa altissimi patris, & vetuit descendere in nostras sordes] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Quum volat imbrifera lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, iam proxima veri,
Ite natus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focus, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum noua dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps aurato velle re fulgens,
Incipiet Zephiris aperire tepentibus annum,
Et mare maiores luci quam noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranympus in ædem:
Et noua miranti referat mandata puella,
Festa dies Thuscis populos de collibus omnes
Cogit & Arnicolæ vocat ad Florentia templa,
Tum quoque sed tenui virgo prius intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancrî testudine Phœbus
Voluitur, & reuehit vicina Canicula morbos.
Thure piam celebrate diem, redit hospita mater
In proprios à matre lares, altaria circum
Primitias Cereris, geminæ suspendite matri.
Ista dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serena,
Militiam cæli, sparsosque examinat ignes.
His quoque plura dedit, sed carmina plura referri
Non sinit extremum deponens vespæra solem.

Quum volat] Docet quando celebrandum est festum Purificationis, aut verius præsentationis, & apparitionis Christi, quo præsentatus est à diua virgine in templo. Ordo est. *Quum* lampas Phœbea] id est, sol, volat sub urna imbrifera] id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*] qui incipiunt in Martio iam proxima veri. *O natus*] id est, nuptæ omnes ite, date sacris altaribus ignes, date focus thura, date manibus vestris faculas, ducite pompam] id est, lætas supplicationes, seu processiones, quia virgo puerpera] id est,

BAPTISTÆ MANTVANI.

Para-
nym-
phus.
Aliger.
Arnico-
la.

quæ virgo permanens puerum pepererat: *attulit in templum noua dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de virgine natum, quæ duo maximè sunt noua, nec prius visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum Annuntiationis, & incarnationis dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis] id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus Gabriel Archangelus: *aliger*] quia alati pinguntur angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone eius, *Luca primo. Noua mandata*] quia; ecce concipies in utero, & paries filium: *Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cuius accolæ quidem Fluentinos volunt appellandos: vnde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Flurentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum arnicolæ, quasi arua colentes, quia illi vbique sunt, Arnicolæ in Tuscia tantum. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum, quia prius nupserrat. Nam quum esset desponsata, missus est angelus, &c. *Tenui*] id est, modico: *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus, & hæc lux] scilicet nuptiarum: *puellus teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancrî*] Disertè docet festum, quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Iulias, potius dicendû reuersionis, quia statim vt concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, vsque post natiuitatem diui Ioannis præcursoris domini. *Quando igitur Phæbus*] id est, sol *voluitur sub extrema testudine Cancrî*] id est, extrema parte quæ testudinata videtur, & canicula] scilicet cælestis.

Vicina] id est, mox oritura reuehit morbos, *celebrate diem pram*] id est, pij officij, thure, *quia mater*] i. prægnans virgo, quæ etiâ ab Elizabeth mater vocata est, quia dixit: *vade mihi hoc, vt mater domini mei, &c.* quod de ea potius quâ de alia pregnantè dicitur, quia per eum quæ gestabat, certa erat etiâ partu futura mater. *Hospita*] sc. Maria, *redit à matre*] sc. Anna, *in proprios lares*] i. suas ædes, *suspendite ergo circû altaria gemine matri*] i. Mariæ & Elizab. quia à quibusdâ vocatur festum Elizab. *Primitias Cerevis*] i. nouas fruges, qua

quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux, &c. dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum; *vespera*] id est, vespereus, aut vesper, aut hesperus, & vesperugo, stella illa vespertina, quæ mane Lucifer dicitur.

ECLOGA NONA, DE MORIBVS

curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptaque Falco.

Ioannis Murmelij Argumentum.

*Faustus expertus Romani frigida tractus
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.*

FAVSTVLVS ET CANDIDVS.

*Andide, quo casu patrijs procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ouilia tuta, nec umbra,
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus,*

*Cand. Faustule, me noster Corydon qui plurima quondam
His armenta locis habuit, magnamque peculi
Congeriem fecit, pecori me credere adegit,
Esse salutare istis in montibus herbas.*

*At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæque viae patriæque relicte.*

*Faust. Postquam te incolumem saltus intrare Latinos
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Iure sodalitiij: sunt hic mihi pauperis agri
Jugera pauca, mea vix sufficientia vita
Quicquid id est, commune puta: tibi forsitan vlla
Prospera sors aderit, fortuna similima vento est.
Caricæ succede case, dum præterit æstus,
Dum grex in ge'ida procumbens ruminat umbra.
Pone pedum, discumbe parum, recreabere potu.
Potu opus est, potu iste grauis compescitur æstus.*

Pocula

BAPTISTÆ MANTIVANI.

Pocula prende, sicut melius post pocula sermo.

Cand. *Pocula quis tanta demens æstate recuset?*

Fau. *Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant,
Vina ut amicitias, vireis ita corporis augent.*

Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*

Fau. *Funde iterum, potare semel gustare; secundus
Colluit os potus; calefacta refrigerit ora
Tertius; arma siti bellumque indicere quartus
Aggreditur; quintus pugnat; victoria sexti est,
Septimus (Oenophili senis hæc doctrina) triumphat.*

Candide] inscribitur hæc Falco, quod composita est in gratiam Falconis Simbaldi patritij Romani, protonotarij apostolicij; fisci custodis, de quo in epigrammatis mentio frequens, estq; de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem Candidus persuasus à Corydone cum pecore Romam proficisci, relictis patrijs pascuis, cuius incepti eū serò pœnitet. Occasione cuius multa dicuntur in detestationem auaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in rura*] i. Romana, Præteribo enim quæ nota sunt. *Iure antiqui sodalitijs*] i. sodalitatis, & hospitalitatis. *Fortuna simillima vento est*] id est, maxime incerta, & inconstans. *Caricæ casæ*] id est, rectæ caricæ, quæ est herba acuta, Maro: *Et caricæ pastus acuta. Ponere*] reponere, aut deponere, vt quiescas.

Pedum] id est, virgam pastorem, qua pedes ouium capiunt, & dirigunt, Inuitat autem ad porandum, nec abnuat Candidus: vt si qua perulantius in curiam Romanam dicta sint, à potis dicta ceseantur. *Animiq; doloribus obstant*] Vnde Bacchus, Lyæus, quod curas soluat, & Liber quod ab eis liberet, dictus est. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur, magna familiaritas. *Comicus*, quia compotrix eius est. Salomon, & Cicero comparant vina, & amicitias in hoc, quod ytraq; quò veteriora, eo meliora putentur. *Hæc ora*] id est, regio, parit bonos racemos. *si hæc vina sint patria*] i. in hac patria nata. Vnde Faustulus, potui magis quàm verbis intentus, inquit: *funde iterum*] quia potare semel est *gustare*] i. pitissare duntaxat. *Secundus potus*] id est, haustus *colluit*] i. irrigat penitus os. *Tertius refrigerit ora calefacta. Quartus*

rus aggreditur indicere sui adhuc prædominanti bellum:
 Quintus pugnat. *Victoria est sexti*] scilicet haustus. *Septimus triumphat*] scilicet de siti. hæc doctrina est senis, *Oenophili*] i. amatoris vini, ut prius docuimus.

Cand. Res est consilijs secunda fidelibus uti :

Vtile doctrinis præbere senilibus aures.

Victa sitis, mens agra manet, curaque supersunt.

Faust. Ut sedata sitis, sic mens sedabitur agra,

Funde merum, bibe, cardiaco medicina dolori hæc.

Utitur ad curas isto medicamine Roma.

Cand. Omne opus, atque labor vult interualla, quiescat

Obba parum, contra muscas impone tabellam.

Non madet imbre dies, nec habet nox humid rorem,

Crescere nec duris possunt in cotibus herbe,

Importuna fames, labor improbus, æris ardor

Consecere gregem macie, vix debile corpus

Spiritus ager agit, vacua cute porrigit ossa

(lunis, & exilis caua contrahit ilia venter.

Hic aries, qui fronte lupos cornuque petebat,

Nunc oue debiliior, pauidoque fugacior agno est.

Hæc mihi, sed nimium me ardentia vota ferebant,

Omnia diuino prædixerat omine cornix.

Vix egressus eram limen, cum tristia portans

Auguria, a dextra venit, tegetisque sinistra

Culmine confedit, pressoque minaciter ore

Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.

Heu pecus infelix, quod lacte, & prole solebas

Affluere, in nostris licuit dum pascere campis:

Gramina dum quæris, succi plus perdis cundo,

Quam re feras pastu: simul hic tabescimus ambo

Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consilijs] Graphicè docet quid curæ valeat, quia *victa sitis*] sc. est sed mens agra manet, curaque supersunt. Ad quod *Faustulus.* ut sedata sitis est, sic mens sedabitur agra. *Cardiaco medicina dolori hæc.*] Hæc medicina, scilicet frequens potus, est medicina dolori *cardiaco*] id est cordis, quem qui patiuntur, nimium siciunt, Vnde Iuuenalis: *Cardiaco nun-*

*Cardia-
cus.*

quam

BAPTISTÆ MANTVANI.

Obba

quanti cyathum missurus amico. Dicitur autem *Obba* & *explicat*, quod Græcè dicitur cor. *Quiescat obba* id est, *Lagena lato fundo*. Vnde à Persio dicitur *sessilis obba*. *Impono tabellam contra muscas*] tege ne à muscis inquinetur. *Importuna famel*] quæ importuna est de via fessis: *Labor improbus*] id est, assiduus, & ita improbandus. Maro: *Labor omnia vincit improbus. ærnis ardor Consecere gregem macie*] id est, emacerauerunt, sed plus est confici macie, quam immacerari, quia quod conficitur, deficit. *Venter exili*] quia vacuus. *Diuino omine*] i. à dijs portento, aut diuinandi vim habente. Maro: *Sepe malum hoc nobis, si mens non laeta fuisset, De caelo sacfas memini pradicere quercus: Sepe sinistra cana prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen lib 1. de diuin. scribit coruum à dextra, à sinistra cornicem facere rarum. Vnde hic potius videtur dicendum, à *lena*, verum addit, *segitisque sinistra Culmine confedit*] vbi scilicet visa est. Et quia sola, infausti est augurij, vt Plin. docet. *Teges* dicitur tugurium. *Vociferans*] est enim infœlicis garrulitatis aus. *Auspicio aperto*] i. manifeste. *Prohibebat iter*] id est, protectionem. *In nostris*] scilicet Mantuanis. *Quam referas pastu*] id est è pascendo, est enim nomen. *Simul hic tabescimus ambo, tu*] scilicet infœlix pecus, tabescis scilicet tenui victu, id est, penuria victus, & inedia: ego] scilicet tabesco, victus curis amaris.

Teges.

O nostre regionis opus, o florida prata:
O campi virides, o pascua læta feraxque
Et nunquam sine fruge solum, conuentia passim
Flumina per vllas, riuus per rura, per hortos.
Hinc pecus, hinc agri pingues, sub sydere cancri,
Cum tritura sonat passim, cum Iulius ardet,
Arua vivunt: sexta lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolentque ipsi in vepribus herbae,
O nemorum dulces umbræ, mollesq; susurri
Quos tecum memini gelidiu carpisse sub umbris!
Turturu ad gemitus, ad hirundinis, ac Philomela
Carmina, cum primis resonant arbusa cicadi.
Aura strepens solis nemorum veniebat ab Euro,

Et baccata super tendebat brachia cornus.
 Ipse solo recubans, pecudes gestire videbam,
 Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
 Post somnos, per gramen humi nunc ore supino,
 Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam,
 Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam,

Faust. Vinere tum felix poteras, dicique beatus,
 Sed bona, quod nondum fueras expertus acerbam,
 Vilis erat tibi, teq; ideo fortuna reliquit.
 Quando iterum veniet, (veniet si forsitan unquam)
 Sicut capreolis sursum nitentibus herent
 Stipitibus vites, stringuntque tenaciter ulmos.
 Sic illam tu prende manu, neu desere prensam,
 It, vedit, effigiem mutat, nec imagine constat,
 Par Lamijs, quas nocto ferunt errare per umbras,
 Mobilis ut facies, ita mens deludere gaudens
 Quod dederat, tollit: pensi nihil, omnia casu.
 Qui nimium metuunt sapiuntque, repellit, & odit.

O nostræ] Continua sunt verba Candidi. Nam Faustus
 se Latinum significavit, atque in sua patria esse. Omnia
 autem usque adeo facilia sunt, ut vel minima expositio vi-
 deatur inanis: nihil tamen est abiecius dictum quam hu-
 ic stylo congruat. *Arva virent*] Virgilius, *Ut quantum lon-
 gis carpent armenta diebus, Exiguus tantum gelida ros nocte re-
 ponat, Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, sed non
 raram Italiæ, ubi in vniis hortis, poma, vitem, fruges, &
 legumina non semel vno anno colligas. *Redolent ipsis in
 vepribus herbe*] id quoque verum est, quia rosæ nascun-
 tur. *Mollesque susurri*] scilicet fontium, & apum. Ma-
 ro: *sepe leni somnum suadebat inive susurro*. Est autem su-
 sursus, raurum, & lene murmur. *Gelidis sub umbris*] *Susurrus*.
 Idem: *Hic inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis
 opacum. Turturis ad gemitus*] quia eius cantus est gemitus.
 idem, *Nec gemere aëria cessabat turtur ab ulmo. Ad hiru-
 dinis ac Philomelæ carmina*: Hæ enim auiculæ dulci-
 ter canunt. Maro: *Hinc alta sub rupe canet frondator ad
 auras*: quod de Philomela intelligi posse docet Seruius.

BAPTISTÆ MANTVANI.

Cum primis) Idem : Sole sub ardenti resonant arbuta cicadii.
Ab Euro) id est, oriente. *Cornus baccata* aut *brachia bac-*
Baccatus *cata*) id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Idem. *Uitum*
infelicem baccas, lapidosaque corna dant rami. Et in eodem 3.
Æneid. *Baccatamque iugis Naxos. Solo recubans*) Idem.
Recubans sub termine sagi. Gestire) id est, gestu alacritate
 rem prodere, aut voce. Idem : *Nec calamus solum equiparas*
(sed voce magistrum. Rusilantia) quia matura) *Fraga legebam*)
 Idem. *Qui legis flores & humi nascentia fraga. Vivere*
tum salix poterat dicique beatus, sed bona fortuna erat ti-
 bi tum vilis, quod nondum fueras expertus, *acerbam*) Id
 vero verius est, unde dici solet. *Dulcia non meruit, qui non*
gustavit amara, & sic : Dulcia non sapinnt, cui non gustan-
tur amara. Et ideo quia despecta tibi fuit fortuna, reliquit
 te. Id quoque moraliter, quo suadet presenti vti fortu-
 na, quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras,*
nocuit semper differe paratis. Quando iterum venies) scili-
 cet fortuna. *Veniet si forsitan unquam*) bona parenthesis,
 qua incertitudinem fortunæ significat. Sicut *vires herens*
Capreo- *Æpitiibus*) id est, palis, hoc est ad palos, *capreolis*) id est, chor.
lus. *dulis quibusdam ad hoc natis. Niscentibus*) i. tendentibus
 sursum. *Sic prende manu*) illam, scilicet fortunam : *neu*)
 i. neue. *desere pren(am)* i. semel comprehensam. Fortuna
 it & redit, & mutat effigiem, *nec constat imagine*) i. nec ser-
Par. *uat semper eandem imaginem. Par*) id est, similis, *lamys*)
 id est, mulieribus, quæ se transfigurare dicuntur. *pen(s)*) id
 est, excogitari & deliberari, nihil scilicet, habens. *Omnia*
casu) sc. faciens : *repellis, & odis qui nimium metunt*) unde
 dictum à Marone, *Audaces fortuna iuvat, aut ut alij legunt*
audentes. Ve) pro *vel* : *qui nimium sapiunt*) quia ut Phi-
 losophus docet, quanto plus est sapientiæ, tanto minus for-
 tunæ : quia sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes
 priusquam eueniunt, & ita pauca eis a casu & fortuna ob-
 ueniunt.

Cand. *Delicias patrij quoties reminiscimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non possumus equo.
Sed quo mente feror, casu afflicti sumus acerbo?

Unde

Delitia

Unde magis cruciet, felicia tempora voluo;
 Maius adest, florent vites, humilesq; genista,
 Jam spicata seges, malus iam punica multo
 Flore rubet, redolent sepes albente sabuco
 In patria, per rura Padi, per pascua Minci,
 Hic vero nec dum incipiunt pubescere montes:
 Quod si vere solum torpet, quid frigora brumæ,
 Solstitiumque feret, gelidis quum terra pruinis
 Albitat, & rapido eum cælum incanduit æstu?
 Spnt tamen hic armenta, quibus cutis, unida, ceruix
 Non signata iugis, gemino frons ardua cornu,
 Luxuriansque toris pectus, nisi pabula capant,
 Non erit hac tanta humectum pinguedine corpus.

Fau. Hæc armenta quibus caput à tellure tenuatur
 Altius, & cui sunt longa internodia crurum.
 Cuncta vorant, herbas primum mox ore supino
 Arboreas frondes, summaeque cacumina sylvar.
 Hoc imbellè pecus, quod humi nascentia tantum
 Gramina decerpit vacuis ieiunat in aruis.
 Cand. Quid verbis opus est? cunctis animantibus una est
 Conditio, semper maiora minoribus obsunt,
 Agna lupo, mites aquilis sunt præda columbae,
 Innocuos delphin venatur in æquore pisces.
 Unde fit hoc? certè res prodigiosa videtur.
 Hæc loca si procul hinc videas è rupibus altis,
 Pingue solum, & multo vestitum gramine dicas:
 Quo magis accedas, tanto magis omnia sordent.

Fauft. Hoc est Roma viris, auihus quod noctua, trunco
 Insidet & tanquam volucrum regina, superbis
 Nutibus à longè plebem vocat, fuscia fraudis
 Turba coit, grandes oculos mirantur & aures,
 Turpe caput, rostrique minacis acumen aduncum,
 Dumque super virgulta agili leuitate feruntur
 Nunc huc, nunc illuc, alijs vestigia filum
 Illaqueat, retinent alias lita vimina visco:
 Prædaque sunt omnes verubus torrenda salignis.

Delitias patrij] Permanet querulus Candidus, vt tandem
 perueniat

BAPTISTÆ MANTVANI

perueniat ad mores curiæ Romanæ notandos *Vnde magis crucier* quia summum infelicitatis genus est, fuisse felicem *Maius* scilicet mensis floridus. *Iam spicata* id est, in spicas formata. *Malus punica* id est quæ aurea mala fert. *Albente sabuco* scilicet floribus, cum acinos nigerrimos habeat. *Per pasua Minci* pro Mincij, per apocopen aut syneresin *Probescere* i. frondescere. *Quod si vere* id est, verno tempore, de quo dictum est. *Nunc omnes parturit arbor. Torpet* constrictum frigore iacet, *quid frigora brumæ* scilicet ferent; *Quid solstitium* scilicet æstiuale feret: Bruma inquam, gelidus quum terra pruinis albicat: solstitium autem, rapido quum cælum incanduit æstu. *Cutis vuida* id est, glabra & nitida. *Horatius, Me pinguem & nitidum & bene curata cute vises. Cervix non signata iugis* id est, quæ nondum portauerat iugum. *Luxuriansq; toris pectus* quod indicium bonum indicat Virgilius Maro, *Allegoricôs autem vult diuites omnia ingurgitare, vt docet manifestè Faustulus, vnde addit Candidus. Semper maiora minoribus obsunt, agna est lupo præda: Mites columbæ sunt præda aquilis, delphin* qui Balænas & cete alere dicitur, qui intrat eorum ora, & egreditur, cum sequentes pisciculi in aluum Balenæ dimittantur. *Vnde quidam latronem appellant: uenatur* id est, insidijs capit, quia nihil est perniciosius eo. Multa autem per allegoriam dicuntur. *Hoc est Roma viris* id est, captrix. Ostentat enim se placidam & opulentam, & aduentantes inedia confici sinir. *Quod noctua auibus* quæ admirationi est eis, & ita circumuolâtes capiuntur aut visco, aut retibus. *Lita* id est, illita à lino: *Vimina* id est, virgulæ aut perticæ parvæ, sunt præda torrenda *viribus alij veribus* legunt. Sed & Maro *veribus* dixit, pars in frustra secant, *veribusq; tremantia figunt. Salignis autem* id est, ex salicibus, quia talibus videntur rustici.

Salignus.

Cand. O bellum hoc, poterit dici nihil aptius unquam, Sed procul en coluber tortos in pulvere gressus. Flectit, & exertis sitiens ferit aëra linguis.

Faufl. Candide, quæ moneo memori sub pectore serua. Quando inter sylvas graderis, defende galero

Lumina

Lumina. Namque rubi prædunt spicula longis
 Dentibus & curuus discerpit pascua multo.
 Nec depono pedum, multa, armare memento
 Cote sinum, ne te subito nouus opprimat hostis,
 Et perone pedem tegito, spineta colubris
 Plena, hominum uitæ morsu insidiantur amaro:
 Et nunc longa dies æstu facit acce venenum.
 Mille lupi, totidem vulpes in vallibus istis
 Lustra tenent, & quod dirum ac mirabile dictu est:
 Ipse homines (huius tanta est violentia cæli)
 Sæpe lupi effigiem moresque assumere videt,
 Inque suum seuire gregem, nullaque mædere
 Cæde sub pecoris, factum vicinia videt,
 Nec scelus exhorret, nec talibus obuiat ausis:
 Sæpe etiam miris apparent monstra figuris,
 Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
 Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipsos
 Vincant cæde lupos: & qui tutela fuerunt,
 Hostiles ineunt animos, & ouilia mactant.

O bellum hoc] Assentatorum more, vt Persius indicat, lau-
 dat dictum Faustuli quod tamen hic amicè fieri potest, ve-
 rum ostendit colubrum insidiari cantantibus. Exertis lin-
 guis] ab ex & fero, Maro, & linguis micat ore trifurcis. De-
 fende galero] i. largo pileo rustico. Curuus mucro] i. pugio
 spinarum. Nec depono pedum] id est, baculum pastoralem.
 Multa cote] id est, duris lapidibus Nouus hostis] i. improvi-
 sus, & inexpectatus serpens. Et perone] id est, calceamento
 rustico, crudo corio etura ambire solito. Spineta] i. loca spi-
 nis & verribus confecta. Maro. Nunc virides etiam occultant
 spineta lacertos. Sæpe lupi effigiem] Maro in pharmaceutria:
 His ego sæpe lupum fieri & se condere syluis Maro, &c. Id au-
 tem Arcadibus dictum est euenire solitum, sed sic intel-
 ligo lupos fieri, vt focij Vlyssis facti sunt & ursi, & leones,
 ac potci, quod eorum mores assumpserunt: vnde furaces,
 & rapaces significat, sed ad fabulam quoque respicit:
 nam effigiem dicit & mores: Augustinus docet in Italia
 visum esse quibusdam quod in asinos essent versi, & ita
 subiere

Galerus.
 Pedum.

Pero.
 Spineta.

BAPTISTÆ MANTVANI

subiere onera à coniugibus imposita, more asinorum. *Malis influxibus*] malis influentijs. Acri profecto aceto conspergit Romanos quasi verò cœlum id faciat. Canes ouilia mutant. Nota allegoria in prælatos, qui subditos spoliant.

Fama est Ægyptum coluisse animalia quædam:

Et pro numinis multis habuisse ferarum.

Ista superstitio minor est quam nostra, ferarum

Hic aras habet omne genus, contraria certe

Naturæ res atque deo, qui dicitur olim.

Præposuisse hominem cunctis animantibus unum:

Sæpe etiam morbosa æstas, & pestifer annus

Ingruit & passim languens pecus omne per arua

Sternitur, extinctæ dum balat ad vbera matris

Agnus obit: moritur duro sub pondere taurus.

Nec modus est morbo, non est medicina veneno:

Sed vicina domus vicino à limite mortem

Haurit, & assidue sumunt contagia vires,

Ista feras raro pestis rapit, utile semper

Feri pecus, extinctas causas epulantur atroci

Dente lupi, nostraque fera iactura opuliscunt.

Cand. Heu heu quam præceps miseram me insania traxit.

Credere fallaci grauis est dementia fame,

Romuleos colles, Tyberim, Romanaque tellus

Audieram, & studio mens est accensa videndi,

Ducendique bonis in tot præstantibus æuum.

Accessi cum parte gregis: tentoria demens,

Totum pene larem cum pastoralibus armis,

Trans iuga summa tuli, multralia, cymbia, abena,

Et cacabos, & quo formatur casens, orbem

Fagineum, impensam, atque operas amisimus omnes.

Fama est Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras suas Romæ. i. omne genus vitiosorum esse in honore & pretio. Quod Iuue. Satyr. i. graphicè docet, asserens, non nisi flagitiosos exilio & carcere dignos sublimari, & ideo inquit: Aude aliquid breuibus Gyris, aut carcere dignum. Si vis esse aliquid. *Fama est Ægyptum.* Idem docet Iuuen. Sat. 14. *Quis nescit Voluci Bythynice, qualia demens Ægyptus por-*
tenta

portenta colat : Crocodilon adorat Pars hæc, illa pauet saturam
 serpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id est multas feras,
 Ista] scilicet Ægyptiorum superstitio, Superstitiosorum &
 delirantium religio minor est ; quam nostra] i. Romana.
 Quia ferarum hic aras habet omne genus. Præposuisse] vt
 in paradiso, Gen. 1. Dominamini piscibus maris, & volatili-
 bus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram,
 Sæpe etiam morbosa æstas] hoc quoque verum : pecus omne]
 Id quia pastor dicit, sed & homines plurimi pestilentia
 absumi illic quotannis solent. Dum balat] id proprium
 est ouis, vt boare bouis, & mugire tauri, moritur duro
 sub pondere taurus] Hæc omnia nimis graphice habentur
 Georg. 3. Ecce autem duro sudans sub vomere taurus Concidit,
 &c. Nec modus] i. finis est morbo, non est medicina veneno]
 i. infectioni venenosæ. Ibidem. Quæ sitæque nocent artes, ces-
 sere magistri Philyrides, Chiron, Amythaoniusque Melampus.
 Ista feras raro pestis rapit] id quidem verum & tamen non
 ita multiplicantur, vt pecudes. Opulescunt] i. Opulentæ, &
 diuites fiunt, vt feras sit nomen] Nam si fere scribitur, refer-
 tur ad lupos. Credere fallaci grauis est dementia fama] Pro-
 uerbiale: sensus autem est, se tractum fama, quæ erat om-
 nes qui Romam accederent, ditari, illuc cum pecore com-
 migrasse, & cum armis pastoralibus, quæ graphice enu-
 merat. Multralia] vasa in quæ lac trahitur & mulgetur.
 Cymbia] vasa in morem cymbarum, in quæ transfunditur
 lac. Athena] id est, lebetes ex ære factos, & cacabos] aliud
 genus vasis, quidam caldaria vocant. Et quo formatur ca-
 scus, orbem] id est, vas rotundum quo imprimitur. Vnde à
 forma formaginem] vocat Apuleius. Vnde Gallicum voca-
 bulum. Hunc vt charum ostendat, fagineum] id est, ex fago,
 commemorat tornatum. Impensam] scilicet pecuniam. Atq[ue]
 operam amisimus omnes] quæ erat vox corui aliquando Ro-
 mæ venum expositi.

Quid faciam? quo me vertam? Sperata negantur
 Pabula, tot casus, tot ubique pericula: solor
 In veteres remeare casas, & capta fateri
 Consilijs egressa malis, iterumque per asius,

BAPTISTÆ MANTVANI

Et montana pass longos per saxa labores.
 Heu pecus infelix, o Leno sydere pastor
 Huc auecte: Fuit multa præstantius istud
 Ignorasse solum, patrioque in limine tutor
 Consumpsisse dies, gelidis senuisse sub antris,
 Atque Padi circum ripas, Athesise per agros,
 Aut ubi per virides campos, & pascua nosa
 Mincius it, vel qua vitreo natas Abdiu cursu,
 Confedisse, gregem panis salubribus herbis.
 Faust. Te tua credulitas & me mea fallit in horas.
 Vidi ego suprema qui prosperitatis habebant
 Culmina, dum laudata petunt, cecidisse, nec unquam
 Emergisse malis facit experientia cautos.
 Hi prius explorant & non laudata sequuntur.
 Omnia laude carent, quæ sunt meliora: fuerunt
 (Non nego) quæ samam retinent, ac nomina seruant,
 Cuncta sui pollent vicibus. Luna, Adria, Troia,
 Salvia, quæ nobis memorabas sæpius Umber,
 Nomine sunt solo, deleuit cætera tempus.
 Si minor est patriæ (forsan modo) gloria nostre,
 Restamen est melior: laudata gloria Roma
 Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe.
 Fama quidem manet, utilitas antiqua recessit,
 Illi, prisca quibus maduerunt pascua, fontes
 Nunc humore carent, venis aqua defuit haustus.
 Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros.
 Tempus aquæ ductus veteres contriuit, & arcus,
 Et castella ruunt, procul hinc, procul ire capella.
 Hic ieiuna fames, & languida regnas egestas.

Quid faciam] Desperantis vox. Et cæpta fateri: Consilij &
 Læus. gressu malis] quod summè dolendum innuit. Virgiliana
 luno. Æneid. 1. Mene inceptis desistere victam, O Leno] i. si-
 nistro, & inimico sydere, pastor huc auecte] potius quàm
 aduecte dicit, quia à bonis pascuis ad sterilia migrasse dolet.
 Athesis. Istud] scilicet, sterile & sceleratum. Patrioque in limine tutor
 Consumpsisse dies] repete, fuit multo tutius. Athesise per a-
 gros] fuit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit,
 &

& Veronam diuidit. *Mincius*] fluius Mantuanus, non Mincius, longè à Mantua, in Padum fluens sæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone Adua dicitur, fluius ex Verbanò lacu ortus, in Padum quoque incidit Verbanus autem, vt Larius, & Benacus, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Confedisse*] à confido. i. locum habitationis cepisse, vt Æneid. 1. *Vultis & his mecum pariter consistere regnis gregem pauisse*] repete, vt dixi, fuit multò salubrius. *De tua credulitas*] docet non faciliè credendum esse, *in horas*, & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, qui non ponitur nota incrementi, potius diceret *in horam*. *Vidi ego*] à, certitudine argumentatur, quia plus valet oculus testis vnus quàm auriti decem. Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] i. summitatem *suprema*] i. summæ prosperitatis, Alludit ad rotam fortunæ. *Cecidisse dum petunt laudatâ*] quia sæpe quæ bona & læta, vertuntur in peius. Vnde dici solet: *dij bene vertant. Nec vnquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] i. caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautus*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum, quia multam experientiam fraudis habent. *Hic*] scilicet cauti. *Explorant*] i. exquirunt & examinant prius, & non sequuntur omnia laudata, sed quæ competerint bona, quia sæpe laude carent quæ sunt meliora. sc. laudatis. *Non nego*] i. fateor, fuerunt, sc. multa quæ retinent famam ac seruant nomina] cum nihil habeant rei. *Sed cuncta pollent suis vicibus*.] i. vicissitudinibus. vnde Comicus, *Omniū rerum vicissitudo est. Luna, Adria, Trix*, *Salutâ*] hæ vrbes quas *Vmber*] scil. doctus ille, cuius sæpe meminit, memorabat nobis] hoc semper ne contra decorum plusquam, vt pistori competat, sapere dicatur. *Sunt*] scilicet nunc solo nomine, quia tempus deleuit cætera, quia omnia senescunt, & labescunt in tempore. Vnde *tempus edax rerum*, &c. *Luna*] ciuitas olim Hetruriæ, Ad Macram fluium, de qua, Lucanus. *Hoc propter placuit Thyrsos de more vetusto accirvates, quorum quæ maximus duo Arnus, incoluit deserta mania Luna*. Interijt enim nunc, sed regio adhuc Lunensis nominatur. *Adria*] quoque vrbs Italiæ

Abdua

Luna

BAPTISTÆ MANTVANI

fuit, quæ mari cui vicina est, nomen dedit, quod Adrianum seu Adriaticum dicitur, & interdum etiam Adria genere masculino, mare ipsum quod superum vocant, quia orientem versus, in qua ora Venetiæ sunt. *Troia* notior est, quam ut de ea quidquam dicendum sit. *Deleta est Salvia* ut alix multæ, ut Saguntus in Hispania, Carthago in Africa, Corinthus in Peloponneso, &c. Si minor est patria forsitan modò gloria nostræ] Ergo & Faustulus se Mantuanum indicat, quia ait, Res tamen est melior. *Ille prisca, &c.* Per fontes, beneficos in pœtas intelligit, ut Mœcœnatem, Augustum, Messalam, Pollionem & similes. *Aquæ ductus veteres* manifesta est allegoria. *Hic ieiuna fames & languida regnat egestas*] selecta & apta epitheta. Nam ideo fames, quia ieiuna, & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egestas. n. languorem parit, sicut & inedia, ut patet in apologo, quem Liuius recitat de membris, quæ in ventrem coniurauerant.

*Hic tamen, ut fama est & nos quoque vidimus ipsi,
Pastor adest, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris duces, ditissimus agri;
Cermine qui prisca vates, atque Orphea vincat,
Orphea qui traxis sylvas, & saxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Romanos
Exuperat, quantum Tyberim Padus, Abdnæ Macram,
Lenta salix iuncum, tribulos rosa, populus algam,
Credimus hunc illi similem, cui Tyrrus oïson
Bis senos fumare dies altaria fecit.
Hic onium custos, ipso vigilantior Argo,
Daphnide nec solum, sed eo, qui dicitur olim
Admesi pauisse greges per Thessala rura
Doctior: omne pecus Solymi curare magistri
Dignus, & antiquo dignus succedere patri.
Qui fuit Assyrii pecoris post retia pastor.
Iste potest seruare gregem, depellere morbos,
Hume clare solum, dare pascua, soluere fontes,
Conciliare Iouem, fures arcere, luposq;
Si fauet iste, mane: quod si negat iste fauorem,
Candide coge pecus, melioraque pascua quare.*

Hic

Hic tamen ut fama] Huc tendit principale institutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam inuitet, cuius gratia videtur tota Ecloga composita. *Ut fama est*] quæ sæpe mendax. Vnde Maro, *tam ficti prauis, quæ tenax quam nuntia veri*. Ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipsi. Pastor adest*] aut quia etiam imperatores vocant pastores, ut sermo pastoralis: aut quia datarius, & ut dicunt elemosynarius est, & ita multorum pastor. *Quadam ducens ex alite nomen*] Dicitur enim Falco, quod & quis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dices*, Maro in Bucolicis. *Quam diues niuei pecoris, quam lactis abundans, ditissimus agri*] Idem Æneidos primo. *Huic coniux Sycheus erat, ditissimus agri Phœnicum; Carmine qui præcos Vates atque Orpheus vincat*] More Maroniano principem ab exercitu separat, ut egregium significet. Nam Orpheus vnus Præcorum est varum: Orpheus sicut Æneidos primo. *Reliquias Danaum, atque immitis Achilli*, vbi Achilles non excluditur à Danais, sed excellere atque egregius esse significatur. *Orpheusque in medio posuit, sylvasque sequentes. Et saxa*] quod Amphioni ascribit Horatius dicens in arte poëtica. *Sylvestres homines sacer interpresque deorum, Cædibus, & victu fædo deterruit Orpheus. Dictus ob hoc lenire tygres rapidosque leones. Dictus & Amphion Thebæ conditor urbis, Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda ducere quo vellet, &c.* *Tyberim Padus*] est enim Padus longè maximus fluuiorum Italiæ, quinque ostijs in mare Adriaticum prorumpens. Vnde Georg. i. *Fluuiorum rex Eridanus, &c.* *Abdua*] fluuius latus, de quo iam dixi, *Macram*] fluuium exiguum, cuius meminit Lucanus dicens, *Nullasque vado qui Macra moratus Alnos*. Macri autem campi sunt in medio Bononiæ, & Rauennæ, & aliarum ciuitatum, per quas itur Romam. *Lenta salix iuncum*] scilicet exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam*] herbam, quam proijcit aqua, quæ ad Populū sæpe iacitur. Maro: *proiecta vilior alga. Credimus hunc illi*] scilicet Augusto Cæsari. *Cui Tytirus*] i. Maro: *Bis senos*] ut in prima Ecloga: *Hic illum vidi iuuenem Melibœe quotannis, Bis senos iuniora dies altaria fumant. ipso vigilantior Argo*] cui ta-

Falco.

Padus.

Abdua:

Macra.

Alga.

BAPTISTÆ MANTVANI

Argus.

men centum erant oculi, quorum bini duntaxat somnum acceperunt. Verum Falco quoq; peruigil est auis, Vnde in epigrammatis alludit de eo ad summum pontificem. Duce-
re sopitis pastor potes otia curis. Falco tuas Argi more gubernat oues. Daphnide] quem tamen Theocritus, & Miro doctissi-
 mum, & diuinandi peritum inducunt. *Nec solum]* scilicet Daphnide doctior, sed eo scilicet Apolline Nomio qui ob
 interfectos Cyclopas nouē annis spoliatus diuinitate, pa-
 uic armenta Admeti regis Thessaliæ iuxta Amphrysum, vt
 alibi diximus. *per xura ergo Thessala]* id est, per Amphrysum.
Omne pecus] i. totam ecclesiam catholicam: *magistri Solymi]*
 id est, Hierosolymitani, videlicet Petri, & dignus succedere
 patri] scilicet Petro Papæ, qui pater dicitur, qui scilicet pa-
 ter fuit. *Pastor pecoris Assyri]* id est, Iudaici, & totius Eccle-
 siæ, quæ prima fuit in Assyria. *Post retia]* i. relictis retibus
 factus est piscator hominum. *Concilia e Ionem]* aut Deum,
 aut summum Pontif. *Si fauet iste, mane]* Omnem ergo
 spem in Falcone collocandum censet, quod vt significet,
 hoc argumentum excogitauit.

ECLOGA DECIMA, DE FRATRVM

obseruantium, & non obseruantium contro-
 uersia, post religionis ingressum in-
 scripta Bembus.

Ioannis Murmelij Argumentum.
*Nunc Vera & falsa discrimina religionis
 Narrat, ouesq; pias Carmeli separat hædis.*

CANDIDVS, BEMBUS, BATRACHVS,
 ET MYRMIX.

Maxima pastores agitat discordia Bembe,
 Qui Solymos colles Galileæq; rura colebant.
 Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
 Iudice te, paucis, si non audire recusas,
 Et niste renocant maiora negotia, dicent.
 Tu pater es vatnm, tu scis componere lites,

Jurgiaque

*Iurgiaque & blandis convicia tollere uerbis.
Te quoque Pierios fama est potasse liquores,
Et uidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis & Eurota campos, ac Phocidæ arua,
Ipse ubi fronde sua sibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedis, cytharam, nervos & eburnea plectra:*

*Bem. Dicite quandoquidem tepidos admonit ad ignes
Nos hyberna dies, dum non sinit ire per agros,
Bruma gregem flatu Boeas dum seuit acuto.
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendes
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.*

Maxima pastore:] Hæc vltima Ecloga, quam ut superiorem in religione composuit, agitur Carmelitarum Fratrum Obseruantium, quorum partes Batrachus agit, & non Obseruantium, quos Myrmix defendit, controuersia, fictis non abs re contententium vocabulis. Nam ΒΑΤΡΑΧ & rana dicitur, cui ferè similem habet Carmelitæ de Observatione interiorem tunicam quia piceam, aut ut dicunt, griseum. Myrmix autem formica, quæ nigra est, ut non Obseruantium tunica: Maro: *Is nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut Obseruantes sub vno cõmuniter viuunt patre. Formicæ autè in vna quidem domo multos habent Magistratus, ut non obseruantes diuersas habent culinas. Litein proponit Candidus, per quem ferè auctorem intelligo. *Pastores]* id est, Carmelicolas, aut Fratres de Carmelo profectos, *Solyms]* id est Hierosolymitanos, Tu pater es vatum. Fortè Generalem Ordinis hoc nomine appellat, *qui pater est vatum,* quia Carmelitarum, qui filij olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere]* id est, finire: ut. *Ante diem clauso componet vesper olympo.* Et in Bucolicis: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Vnde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem fecisse dicunt. *Pierios liquores]* id est, haustus musicos quibus poeta euaserit. *Et uidisse deas]* id est, Musas, quibus visis, & ab eis ad Hippocrenen ductus Hesiodus poeta euasit. Vnde Ouidius:

BAPTISTÆ MANTIVANI.

uidius: *Ecce deus vidi, non quas præcipior arandi, Videras*
Ascreas cum sequeretur oner. Neutro autem modo dicit
 se Persius euasisse poetam, in principio sic: *Nec fonte*
labra prolixi caballino. Nec me in bicipiti somniasse Parnas-
so Memini, ut repensè sic poeta prodirem. Et Eurota cam-
pos] Eurotas fluuius est Laconiz laurifer. Vnde illic Phœ-
 bus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia qua*
Phæbo quondam meditante beatus Andijt Eurotas, iussuque e-
discere lauros, ille canit. Ac Phocidis arua] in quibus Parnas-
 sus est mons, totus musis consecratus, Ouidius: *Separat A-*
onios Aethiis Phocis ab aruis, Terra ferax, Et paulo post: Mons
ubi verticibus petis arduus astra duobus, Nomine Parnassus,
superasque cacamine nubes. Fronde sua] id est, lauro. Maro in
 Bucolicis, *Phæbo sua semper apud me, Munera sunt lauri. Do-*
na dedit] scilicet suam citharam, quam à se inuentam Or-
 pheo dedit. *Nervos]* id est, chordas, & *eburnea plectra]* id
 est, Lyram heptachordem, quam inuenit, cum tetrachor-
 dis Mercurij dicatur. Horatius in arte, *Ne forte pudor sit tibi*
Musa lyra solari, Et cantor Apollo. Dicite] Sic Palæmon Maro-
 nianus. *Dicite, quandoquidem in molli confedimus herba, Es*
nunc omnis ager nunc omnis paritur arbor. Quod hic ex indu-
stria mutat, quasi per legem omne bæi carminis contrarium
dicens. Tepidos admonuit] Persius: *Admonit iam bruma foco*
te Basse Sabino. Boreas] ventus septentrionalis, dictus rex
 Thraciz, quod illinc vbi regnat ad nos veniat: flatus est a-
 cutus, vnde Maro: *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Damri-*
ger] scilicet gelu. *Stiria]* gutta in longum congelata. *Tor-*
pens] stagnantium more. *Oia damnantur qua nulla negotia*
tractant. Vnde Cicero principio tertij Officiorum. *Publium*
Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minus otiosum
esse, quàm quum otiosus. nec minus solum, quàm quum solus esset.
 Magnifica verò vox & magno viro, ac sapiente digna. quæ
 declarat illum, & in otio de negotijs cogitare. & in solitu-
 dine secum loqui solitum. Vbi scies *otiosum* dici, qui mune-
 ribus publicis vacuus operam dat rei cognitioni, vnde
 poetica studia *otia* vocantur. Non ergo otiosus nihil agit,
 sicut cessator.

Myr.

Myr.

Bat.
 Pasto-
 eo qu
 ducur
 lestia
 sui sim
 pro vi
 ro in
 imber.
 quum
 gunt] A
 de Bat.

Myr. Pastores genus infelix astate vagamur
Pro grege solliciti, sed nos cum frigidus imber
Continet in stabulis, lites & iurgia surgunt.
Bat. Qui veteres audent ritus mutare suoque
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignant.

Bem. De veteri ritu, de consuetudine patrum
Rixa agitur vobis? leges moresque parentum
Batrache dic, dic cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo? nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos fœlisi vlgine campos.
Vertice Carmeli vitreis vberimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne?
Vidimus & Jordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem resecauit autam.
Annis hic à Libano veniens, Galilea per arua
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magna
Vnde coit rursum: rursum mare fundit apertum.
Vrbs ubi Romani de nomine dicta Tyberi.
Vnde coit rursum: tandem Ierichunte relicta
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas,
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse probatam,
Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.

Myr. Batrachus audaci semper sese ingerit ore
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Bat. Non ego me ingessi, processi à iudice iussus.
Pastores genus infelix] proponit Myrmix litem, detestans
eo quod qui de observatione non sunt, quia molliorem
ducunt vitam, vellent in suo statu sine controuersia & mo-
lestia permanere: contra de observatione vellent omnes
sui similes esse. [Astate vagamur pro grege solliciti] allegoricòs
pro victu. Sed cū nos frigidus imber continet in stabulis] Ma-
ro in Georgico primo. Frigidus agricolam si quando continet
imber. Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic.
quum propius stabulis armenta tenerent, Lites & iurgia sur-
gunt] Argutè quasi in odium iurgiorum litem refugit. Vn-
de Batrachus. Qui veteres audent ritus mutare, &c. Hi sunt

BAPTISTÆ MANTVANI

ô Myrmix, qui bella domestica gignunt] Quasi dicat non nos sumus in culpa, qui velimus in pace sine iniuriâ vivere, sed qui ordini, & professioni nostræ iniuriam inferunt per novos ritus, interloquitur autem Bembus, significans se peritum locorum, & observationis veteris, ut idoneus comprobetur iudex arbitrarius. *Legi moresque parentum]* id est patrum & maiorum tuorum, ad quos reuocare vis. *De cur nostrum venistum orbem]* id est, Europam. *Ex Phœnice solo]* id est, ex Galileâ quàm Phœnices secundum Sirabonem habitant, & quæ est in Phœnicia. *Nos pascua vidimus illa]* Ut pastoralem dicere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *pascua*, non *claustra*; *Fœlicis vligine]* Vligo, inquit Seruius est naturalis terræ humor ab ea nunquam discedens: unde vliginosus ager semper humidus est: humidus, aliquando siccatur. *Verice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit]* id est, defluit. *Vbi maximus o'is pastor]* Non tam de Helixeo, qui illic Naaman Syrum à lepra mundauit, quàm de diuo Ioan. Baptista. loqui videtur, qui scabiem auiram, id est, originale maculam refecauit baptizando. *Amnis hic]* id est, *Iordanus*. *A Libano veniens]* per duos fontes qui dicuntur Ior & Dan, unde Iordanis nomen. *Rursum mare fundis apertum]* scilicet Tiberiadis, de quo Ioannis sexto. *Abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis*. De nomine dicta Tiberi pro Tiberi] sc. Tiberias. *Tandem Ierichunte relicta]* Declinatnr, hæc Ierichus, huius Iericuntis, sicut Amathus, Amathuntis, & multa alia. *Intrat in infames Asphalti gurgitis undas*, Asphaltus est quod mare mortuum vocant, in quod vrbes illæ quinque infames absorptæ sunt igni & sulphure propter abominabile crimē, quod ab illarum vna *Sodomiticum* vocant. *Hinc]* id est, ex his quæ dixi, satis probatum est, nos *vidisse o'ianem oram]* id est, regionem illam. *Dicite e go, & demergite]* id est obruite, & *supite]* hoc est, finite tandem hinc, id est, de hac re vestras lites. *Et mihi se præfert magno temerarius ausu]* Volunt enim de observatione, ut sunt præstantiores haberi. *Processi à iudice iussu]* dixerat enim iudex Bembus. *Batrache, dæ, &c.*

Vligo.

Asphaltus.

Bemb

Bemb. Pone pedum Myrmix, & tu quoque Batrache non est
Orandum armatis manibus, sed mentibus equis.
Batrache dic, Myrmix animi compeſce ſurorem
ſuterea, ut venias magis ad reſponſa paratus.
Qui ſurit, inſanit: qui vero inſanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum eſt: quicquid molitur, ineptum.

Bat. Bembe, genus noſtrum, generiſq; exordia dicam,
Venimus Aſſyrijs, ut Candidus inquit, ab oris:
Eſt pater Helias nobis, qui ſuſtulit armis
Paſtorum genus omne malum, qui traxit O'lympo
Flammigeros ignes, qui aſcendit in æthera curru.

Bemb. Nobile & antiquum genus hoc: & clara propago.

Bat. Paſtores alij quotquot per rura vagantur
Omnia, ſunt riuſi noſtris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, paſcendi oſtendimus artem,
Quo magis hi peccant, qui cum ſint ordine primi,
Primatum amittunt, ſtudia inconfulta ſequendo.
Nos radix, alij rami: ſed nos quoque rami
A veteri radice patrum iam ætate caduci.
Tradidit Helias certam paſtoribus artem,
Qua curare greges, qua noxia pabula ſas eſt
Dicere & oculis imbres, ventosque latentes:
Quiue ſalutaris foret, & qui peſtiſer annus,
Signa dedit, nihil omiſit quod ouilia tangat:
Sed ſons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulcis lymphidus vnda,
Tramite mutato (patet id) modo currit in auſtrum,
Sed prius (extat adhuc vetus alueus) ibat ad ortum,
Hi curſus fecere novos, liquère priores,
Quos dederat riuo veterum prudentia patrum.

[Pone pedū Myrmix] Quia acris lis eſt, ne ex verbis ad ver-
bera prorumpant, monet tela deponi, pro quibus paſtores
pedū habent. Et tu quoque Batrache] Bona phantasia prio-
rem cōpellat eum, qui de cōſeruatione non eſt, quaſi ardē-
tior ſit ad arma. Non eſt orandum] i. cauſæ non ſunt ab orato-
ribus dicendæ corā iudice armatis manibus, id enim verū
legēs.

BAPTISTÆ MANTVANI.

leges. Sed mentibus equis] Quia disturbatis animis, facile veritas lædatur. *Batrache dic*] Repetit & confirmat quod supra dixit. *Ut venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes ira raro se purgant vñ decet, intenti ad ingerenda potius conuitia, vt patet, apud Virgilium Maronem in Palamone, *nec corda nec ora gubernat*. Vnde Horatius: *Fra furor brevis est, animum rege, qui, nisi paret, Imperat. Quidquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe genus nostrum*] vt gratiam & beneuolentiam iudicis capret, compellat cum propriè polliceturque exequi ipsius iussa. *Penitus Assyrijs, vt Candidus inquit, ab oris*] Dixerat enim: *Qui Solymos colles, Galilæaque rura colebant*. Iudæa enim in Assyria est, cuius caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] Thesbites de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit: *qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *armis*. Quod si legendum est *armis*, intelligam de armis zeli, aut de ignibus cæli, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo flammigeros ignes*] vt 4. Regum primo: *Si homo Dei sum, descendat ignis de celo, & deuoret te, & quinquaginta tuos*. Idem 13. Regum. 18. *Inuocauit ignem, qui deuorauit holocaustum. Qui ascendit in æthere curru*] vt habetur 4. Regum secundo. *Nobile, & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit quando *vitem*, producit. *Pastores alij*] Id, vt dixi, diuus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viuerent & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] id est normam simul viuendi. *Quo magis hi*] qui noua instituta appetunt, & vetera quæ digniora, & meliora sunt immutare volunt, *Primum admittunt*] quia dicunt se vltimos mendicantium approbatos, quum primi sunt, quia iussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] id est, inconsultorum, quibus nouitas placet: sed nos quoque ramj à veteri radice: id est, pullulauimus à patribus nostris, sed alij quasi per imitationem collateraliter nos per propagationem

gationem ex vera radice: *caduci ætate*] id est, antiquitate,
 à prima perfectione decedentes, quod dicit, propter non
 obseruantes. *Tradidit Helias certam pastoribus artem*] id est,
 formam rectè viuendi exemplo vitæ suæ reliquit. *Qua
 curare greges*] vt rem pastoriæ, vt dixi, agere censeatur,
 omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ouium,
 quum allegoricòs intelligat animorum. Pastorum enim est
 curare greges, vitare pabula noxia, quia certis diebus sal-
 tem abstinere à carnibus: & *occultos imbres*] id est, infe-
 ctiones, & *ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit.
 Maro autem in Georgicorum primo dat verorum vento-
 rum prognostica: *nihil obmisit*] More suo positione in-
 obmisit primam producit, quum Horatius, & ferè alij omise-
 prima breui scribant. *Sed fons ille fluens*] allegoricòs vita
 religiosa. *Tam limpidus*] id est, purus & clarus. *Tramite mu-
 tato, patet, id modò currit in austrum*] id est, meridiem, qui
 nimanibus, in Italia præsertim, est pestifer, quia corrumpit
 etiam obsonia. Iuuenalis: *Tamen hic properat valit vrgere
 auster*. Horatius: *Præsentis austri coquite horum obsonia*, &
cetera. Allegoricòs vult bona instituta esse inuersa atque
 deprauata. *Sed prius ibat ad ortum*] scilicet solis, id est, ori-
 gentem, quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. Allegori-
 còs, intelligit ad cælum, *Extat adhuc vetus alueus*] per quem
 scilicet fons ille fluere solebat, i. adhuc reperiuntur reli-
 quæ veteris religionis. *Extare*] enim est superstitem esse,
 aut superstare, dum reliqua ceciderint. Hi] scilicet noui-
 qui non obseruant.

Myr. Quid tibi, siue nouo currat, seu tramite prisco
 Dum modo sæcundis humectet pascua limphis?
 Et quid de cœli quereris regione? per austrum,
 Solis iter, melior vitis quæ respicit austrum,
 Et melior legitur Lybicis de collibus vva,
Bat. Et melior taxus botæam quæ respicit, ergo
 In Boream melius poterat decurrere vium?
 Pastor es, & cura pecoris male sane relicta.
 Sermonem de vite facis, quasi legibus iisdem
 Græcæ & vitis eant, nec quod discrimen in vndis,

Gramineque,

BAPTISTÆ MANTVANI

Gramineque, & ventis, nosti & quam noxius aufer
Sit pecori, disce à Roma, si innoxius aufer,
Cui Mutinensis agri pecudes sunt vellere fisco?
Cui Clitumnus habet niqueas? cui Mantua molli
Lanigio excellit. Veronaeque proxima Manto?
Vnde hac multiplici rerum variantia forma?
Non aliunde nisi à cælis, à gramine, & vnda.
Ben. Candide utrumq; pedis procul hinc (rogo) prosinus aufer
Inser eos hodie video bellum aere futurum.
Clam cape, & auferro, subter sarmenia reconde.

Quid tibi? Rusticè respondet Myrmix, vt doceat non ob-
seruantes ferè indoctos esse, & non literis, sed perditis stu-
dijs vacare. *Quid tibi?* id est. ad te, sicut in Euangelio. *Quid*
tibi & mihi mulier? Dummodo fecundus id quidem verum, si
eam fecunditatem pariat quam Batrachus desiderat. *Per*
austrium (solum iter) quia semper est in Zodiaco: *melior visus*
scilicet est, quæ respicit austrum, quia respicit solem incum-
bentem. Vnde dictum est. Denique apertos Bacchus amat col-
les. Et melior legitur: *Lybicis de collibus* id est. Lybiam, hoc
est, meridiem respicientibus, Aut reuera de Lybicis intelli-
git, ob eandem rem, *Est melior taxus* Docet Batrachus nō
esse responsum ad rem, quia licet ad austrum versa vitis sit
melior, non tamen continuo melior est pecori. Auster
quàm Eurus: sicut licet taxus quæ frigora secūdam Maro-
nem amat, (dicit autem 2. Georgicorum, *apertos Bacchus*
amat, colles, aquilonem, & frigora taxus) præstantior est ad
boream, non statim tamen ad boream est melius pecus.
Sermonem de vitis facit Argutè taxat eos ebriositatis & vi-
tiositatis, quia ex abundantia cordis os loquitur, quasi legi-
bus iisdem, aut potius pascuis iisdem grex, & vitis cant,
quod esse negat quia sæpè ubi maior vini copia, minor est
pecorum, innuens per hoc, vini copiam officere castitati
religiosorum. Nam venter mero æstuans faciliè despumat
in libidinem, vt auctor est Hieronymus. *Nec quod discrimen*
id est, quæ differentia, scilicet sit, & quàm noxius id est,
nocuius auster sit pecori, disce à Roma, si innoxius auster,
&c. Id quidem manifestum, quia eo flante varij genera-
tur

tur morbi. *Cur Mutinensis agri pecudes sunt vellere fusco? Cur Clitumnus habet niueas*] scilicet pecudes, sed & iuuenkos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Vnde Maro Georg. secundo. *Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus Victimæ, sæpe tuo perfusi flumine sacro Romanos ad templa deam duxere triumphos.* Clitumnus autem fluuius est in Metania, quæ pars est Umbræ partis Tusciæ, de quo fluuius dicit Plinius in naturali historia, *quod animalia quæ eum potauerunt, albos fetus procreant.* Cur Mantua molli lanicio excellit] Est tamen in Euganeis mollior, sed vicini sunt. Veronæque proxima Manto] id est, Mantuæ urbi. Usurpatiuè dixit Manto, quia nō utimur nisi in nominatiuo, accusatiuo, & vocatiuo in o, & generatiuo in us, à Græcis in o, longum exeuntibus, ut Manto, Mantus. *Candide utrumque pedum*] quia deposuerant pedum, id est, baculum pastorem, sed non longè à se reiecerant: ne à verbis ad verbera peruenirent, monet sedulus pastor Bembus secretè Candidum, ut utriusque pedum subter sarmenta recondat] Sarmenta autem quia non omnes Gallicum noscunt, sunt putamina & resectamenta vitium.

Bat. *Bembe, mihi tecum sermo est, dum viximus una;
Dum commune pecus nobis fuit, heu mihi quantum
Dedecus, heu quot sunt pecudes incommoda passa?
Nec mersare gregem fluuiis, nec vellera certis
Temporibus (sicut mos est) tondere licebat,
Nudabant spineta pecus, nudata secabant
Terga rubi, scabie cutis aspera, tabidus humor
Pestis, & in totum serpebant ulcera corpus;
Multum igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & qua regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, priscum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam noua vellera fecit?
Cur pecus est nigrum: quod erat melioribus annis
Clarum? immutauit mutati vellera mores.
Bembe, ad te redeo, paucis absolucere nitar.
Sed quo digna omni tua sit sententia laude,
Vera loquor: tu iura tenes, ego facta docebo*

BAPTISTÆ MANTVANI

*Iudicium reddit verum enarratio vera,
His animaduersis, egrè tot damnaferentes
Venimus ad fontem, riuumque à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: tu provide Myrmix
Interea nidos auium, vel dorcada paruam
Venabare, tuæ quæ dona darentur amata:*

Myrm. *Bembe, vides ut aperta in me conuitia torquet?*

*Auguror, ista manu lis est, non ore agitando,
Mos mihi non lingua, maledicta refellere dextra.*

Can. *Batrache, ne verum taceam, linguosior æquo es,
Iurgia bilem acuunt, conuitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec hominatio Myrmix,
Res malè tuta, viros lingua irritare proterua.*

Bat. *Da veniam Myrmix, amitam proferre volenti
Nescio quis mihi misit in os malus error amatam.*

Myr. *Do veniam, caue ne rursus me voce lacesas.
Bembe, mihi tecum [sermo est] Quasi dicat, in hoc homine
nihil video rationis. Dum viximus vna] id est, priusquam
per reformationem (vt aiunt) à non obseruantibus seiuncti
sumus. Heu mihi quantam dedecus, heu quot sunt pecudes in-
commoda passæ] quasi dicat maxima & innumera. Nec mer-
sare gregem fluui] id est, debitam curam animis adhibe-
re. Nudabant spineta pecus] id est, mundanæ cogitationes
& conuersationes. Nam litera, vt dicunt, aperta est. Tabi-
dus humor] vitium carnis. Multum igitur refert] id est, di-
stat, & ad rem facit Quæ pabula] De spiritualibus intelligit.
Priscum cur lana colore perdidit?] Quia prius, vt ex aulæis
comprobauerunt Obseruantes vsi sunt vestibus piceis, seu
griseis, qualibus adhuc in nonnullis vtûtur fratres illitera-
ti, quos conuersos vocant. Noua vellera] quia nunc nigra
sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, vt vnus
videantur gregis. Quia enim piccus color (vt in fratribus
D. Francisci videmus) tam varius est, concluderunt in ni-
grum immutare, quem de obseruatione Italica respuunt,
putantes natalem & sine fūco factam magis congruum re-
ligioni, quod & Maro censuit, dicens: *Nec varios discet
mentiri lana colores.* Veritas enim præstat, me ndacio. *Quod*
*erat**

erat melioribus annis clarum] & de exteriori loquitur, non videtur præcedere quia omnes adhuc candidam seruant chlamidem. *Dicamus ergo clarum*] id est, subnigrum qui respectu planè nigri clarus est, *Vellera*] vulgo gemino *ll.* scribitur, quia tamen à *Velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquor*] Oratoriè iuxta Rhetorum præcepta præfert fiduciam. *His animaduersis*] scilicet malis, quæ pecori obuenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel dorcada*] Dorcas Græcè dicitur. Latine *caprea*, id est, capra sylvestris. *Tu providè*] Ironicòs id refert, *tue quæ dona darentur amata*] Id amare sed vtinam non vere. Vnde Myrmix: *Bembe vides, &c.* *Mos mihi non lingua, maledicta refellere dextra*] id autem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, non obseruans vt se longè à Dominico consilio abhorre significet, *qui auferenti pallium docet potius tunicam addere*, quam in pugnam procedere, aut litem inutilem fouere. Verùm quia neutrum decent connitia, accedit Candidus bene fungens officio suo. Quia Candidus dicitur omnis liuoris expers: *linguosior*] id est, verbosior, *æquo*] id est, quam æquum & honestum est. *Furgia bilem*] id est, chole-ram, quæ stomachum mouet. Quia sermo durus suscitatur furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id iucundè, quia Myrmix, vt dixi, formica interpretatur, cui robur pro modulo corporis maximum inest, quia grana maiora se infert interdum & oua sua se quoque maiora transfert. Viros quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] Amira patris est soror vt matertera matris, cui honestius quam amata mittentur munera. Cætera nota, vt hæc seclè nota putem.

Bat. *Alueus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquauerat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco
Densa que sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu.

BAPTISTÆ MANTVANI

*Obstupui, & rapido rediens ad ouilia cursu,
 Incipio paleas furca versare tricorni,
 Ecce caput tollit coluber, linguaque trifurca
 Sibilat, in flantur fauces, nepa liuida tendit
 Brachia, ventrosus profert vestigia buso,
 Vipera per stipulam ingrediens strepit: ô loca, dixi,
 Non pecori tantum, verum & pastoribus ipsis
 Noxia, mox grege diuiso de sedibus illis
 Pascua quæsitum tristis meliora recessi.
 Perque iter antiquum fontis noua flumina duxi
 In campos, ubi prima suos aurora colores
 Explicat & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
 Hic mihi facunde pecudes, hic pascua læta,
 Et sine labe liquor, dulces sine crimine lymphæ,
 Hæc loca primæui sunt quæ coluere parentes.
 Signa casæ superant, puteus, cariosaque ligna
 Fixa solo, seiuncta pedum discrimine septem,
 Et focus & lacera quæ cingitur arca sepe.*

Alueus excelsa] Docet Batrachus quid in fonte viderit, dicens, *Alueus]* id est, riuus saliens de excelsa rupe, *foderat]* scilicet præcipiti casu, *lacunam]* id est, receptaculum aquarum, & sordium. *Gurges]* i. vortex aquarum. *Spineta]* i. spinæ densæ. *Sepierant]* id est, sepimento quodam clauferant. *Ego vidi mille species venenorum]* id est, prauarum traditionum, & malorum morum. *Ad]* id est, iuxta. *Lymphas]* id est, aquas, id est, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obstupui, &c. Furca tricorni]* id est, tria cornua habenti. *Nepa liuida]* id est, scorpium habens venenum liuidum sub cauda. Sed hic dicit *liuida brachia]* id est, chelas lucentes. *Ventrosus]* id est, habens magnum ventrem. *Buso]* i. rana venenosa. *Vipera]* i. aspidum pessima, sic dicta, quod *vi pariat*, quia non potest edere fœtus suos quos ore concipit, & patrem concipiendo necat, sed ipsi vicini partui, aut iam maturi ad partum dentibus secant ventrem maternum, & ita vipera, neq; patrem neq; matrem vidit vnquâ incolumē, quod benignitate naturæ in nos efficitur, ne ita noxia pestis multiplicetur. *Pascua quæsitum tristis meliora recessi]* *Quæsitum*

Quæsitum, supinum. i. vt quæram aut quæsiturus meliora pascua. Vnde docet Obseruâtes discessisse propter prauos non Obseruantium mores. *Perque iter antiquum*] iuxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima suos*] id est orientem versus, sicut prius dictum est ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] *Sci. solis. Hæc loca primæui sunt quæ coluere parentes*] Manifesta est ergo allegoria. Nam per orientem eorum puram, & salubrem significat vitam, per meridionalem plagam & austrum, vapidam, & mollem, vt ventrus ille plumbæus, & tepidus est. *Signa case*] scilicet pastoralis, *cariosaq; ligna fixa solo, seiuncta pedum discrimine septem*] Tantû enim spatij cellis singulis congruit, & *focua*] scilicet communis, quo ignis fouetur, & *area*] id est, locus spaciosus in medio claustrî, circum quem porticum, & deambulacra faciunt. *Cingitur sepe lacera*] allegoricòs significat claustrorû muros dirutos, & peruios à non Obseruantibus factos.

Myr. Cura viris leuibus rerum solet esse nouarum,
Propterea certè noua pascua queris & amnes
Fingis inauditos, & vis nouus auctor haberi.

Bat. Cura viris grauib. rerum solet esse suarum,
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedis,
Hæc nouitas non est nouitas, sed vera vetustas,
Religio, & pietas patrum instaurata resurgit,
Quam tua corrupt leuitas, & nota tuorum
Segnities; igitur si quis labentia recta
Erigat, & sterilem qui mansuefecerit agrum
Iudice te damnandus erit: non ponitur arbor
Altera, sed veteri inseritur bona virgula trunco,
Segne prius lignum, nostro fit fertile cultu,

Myr. Quamuis pingue tuo pecori sit gramen, & vnda
Defecata, tamen multe cum matribus agnæ
Interiere: lupi & pastæ meminere volucres.

Bat. Hæ fateor, quæ dira tuæ contagia pestis
Accepere, etiam procul aspicientibus videntur,
Tantum virus inest, vestri vis tanta veneni.
Propterea magis, atque magis discedere semper
Est animus, patitur pecus hæc incommoda nostrum

BAPTISTÆ MANTVANI

*Sola, quod in vastam nondum discessit eremum,
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.*

Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temerè assumis partes censoris iniqui,
Cur mihi, qui pascò cuium pecus, ista tueri
Non licuit? Solus ne domus mea cognita vobis?*

[*Cura viris lenibus*] Quanquam id strenuè cauet Batrachus, ne res novas dicatur molitus, tamen quum aliud non posset, id falso obijcit Myrmix. *Et vis nouus auctor haberi,* Hoc eis obijcitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. [*Cura viris grauib;*] Subtilis responsio diuerbium diuerbio retundens. *Hæc nouitas non est nouitas*] i. quam dicis esse nouitatem, non est nouitas, sed vera vetustas. Vnde manifestè dicit, *Religio, & pietas patrum instaurata*] i. in statum & formam priorem reducta, vnde verius dicitur *instaurò*, quam *restaurò*] resurgit. *Et nota tuorum*] sc. confratrum. [*Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpè dictam causam, ne videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] i. tardum & infœcundum, quamuis pingue. Docet etiam inter eos qui se obseruantes dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interiisse, ad quod Batrachus. *Hæ fateor*] i. fateor, quod hæ oues interiëre, *quæ dira tuæ contagia pestis acceperè*] i. quæ infectæ ad nos venerunt nec se purgari permiserunt, *tantum virus*] i. venenum. [*Quod in vastam nondum discessit eremum*] i. quod nondum penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem eremus sine aspiratione genere fœminino, & media longa quæ tria inuerti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] Quum aliter se purgare nequeat ad conuitia resurgit. *Cur mihi qui pascò cuium*] Dictum id puto pro Cuium i. cuiuscunque pecus. *Ista tueri*] i. prospicere quæ tu mihi obijcis, *solis ne domus mea cognita vobis*] i. videtis volne soli infectionem (vt dicitis) domus meæ quam nos ignoramus?

Bat. *Æthiopes vna quoniam nigredine sordent,
Iste color nulli vitio datur, omnibus idem
Vultus, & alterius si quis reprænderet ora,*

*Et sua damnavet, pecori, pecorisque magistris
Fex eadem, scabies eadem, cutis & color idem.*

Bem. *Parcite, iam satis est lis intellecta, diesque
Inclinata cadit, iam post iuga summa ruit sol,
Audite o magni generis longeva propago,
Lite super vestra, quæ sit sententia nostra.*

Myr. *Batrache, me audaci toties sermone laceſis.*

Bat. *Non ego, sed non æqua magis te causa laceſit.
Iudiciumque timet sibi mens malè conscia iustum.*

Cand. *Quanda inimicitias tempus deponere, rursum*

Vestra nonas lites vecordia suscitât, ergo

*Perpetuis hæc rixa odijs æterna manebit,
Quæ vos debilitas capitis, quæ insania vexat?*

Non pudet his vti tanto sub iudice nugis,

Ergo animis audite æquis, odijsque sepultis:

Vltima doctiloqui quæ sit sententia Bembi.

Bem. *Ferte per antiquos patrum vestigia gressus,
Et veteres servate vias, reuocate vagantes
Per ualles & saxa greges, per lustra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.*

Æthiopes una] Graphicè docet quare illi non videant suam deformitatem suâque vitia, quia omnes tales sunt. *Ille color*] i. niger. *Fex eadem*] i. infectio. Quia vero ad manifesta vsq; cōiugia processum est, ne vlrà progressio fiat, dicit Bēbus *parcite*] i. abstinere à cōiugijs, quia lis est iam satis intellecta, diesque inclinata cadit. *Audite o magni generis longeva propago*] quia eos ab antiquitate laudat. Timet iamdudum Myrmix causæ suæ, vnde non attendit ad iudicem, sed ad cōiugia dicta, dicens. *Batrache, me audaci toties sermone laceſis*] i. prouocas ad iram. *Non ego*] scil. te laceſso. *sed magis*] i. potius, *laceſit te causa*] scil. tua non æqua] i. iniqua, iudiciumque timet sibi mens malè conscia iustum] Multæ & egregiæ vbique sunt sententiæ quas memoriæ cōmendasse profuerit. Interloquitur Candidus qui director videtur vtrorumque litigantium, quia pro eis iudicem delegit. *Quando*] ordo est, *quando tempus*] se. est deponere inimicitias, *tunc sci. vestra vecordia*] i. peruerſitas cordis, *suscitat rursum*

BAPTISTÆ MANTVANI

rursum novos lites] Ergo indignanter id dicit. *Non pudet hū
viri tanto sub iudice nugari*] Magni facit auctoritatem iudicis,
vt sententiæ ab eo datæ maius sit pondus. Ergo] quia, id de-
centius, & honestius est, quā odijs progredi. *Animis audite
æquis odijsque sepulta*] i. sopitis, & oppressis. *ultima*] i. vt di-
cunt, definitiua sententia. Est autem hæc: *Ferte per antiquos
etc.*] Incedite more maiorum vestrorum. *Renocate vagan-
tes per valles*] i. qui aberrant à Carmelo, qui mons est. i. à
vera religione in Carmelo instituta. Intelligere autem po-
tes molliter viuentes. *Et per saxa*] i. dura & aspera munda-
narum curarum, & *per lustra ferarum*] i. lupanaria quia me-
retrices Lupæ, quæ feræ sunt dicuntur, & lustra ob id eti-
am lupanaria. Seclusa autem allegoria remotiore, manife-
stè vult errantes in perniciosis institutis, & moribus ad re-
ctam reduci religionem, quæ antiqua est: vnde concludit.
Figite in antiquis iterum magalia campi] Magalia (vt dixi) &
mapalia Pœnorum lingua sunt *tuguria*, & quasi pastorales
casæ. Vult ergo præstare, in antiqua viuere pauper-
tate, dummodo sancta maiorum suo-
rum seruant vestigia.

INDEX

Whose Booke it is if yea
would know in letters
will

James

INDEX VOCABVLORVM AC

rerum de quibus per hæc Badiana in Bap-

tist. Mantuani Eclogas commentaria men-

rio sit copiosior solito, & fidelius iuxta se-
riem Alphabeti digestus.

A Bdius	13	Agnati	8	Annosus	62
Abdus	75	Agrestis rursus	3	Anser	58
Abel	54	Agrestis (ali. per 2 scri-		Anzus	30
Abraham	ibid.	bitur) sentimen-		Ante & post	19
Ac 5 Accipiter	48	tum	38	Antenna	60
Aceruus 13 Aries	19	Ahenus	14	Antiquum	3
Acta 42 Actacon	14	Ahena	ibid.	Aones 38 Apella	17
Ad 82 Adam	54	Alauda	53	Appendix	31
Adigere	48	Albion	50	Apollinis inuentum	
Adius	57	Alcides	31	medicina	23
Admesi oues quis ali-		Alchimia vel Alki-		Araris 29 Arca	7
quando pauertis	76	mia	48	Argus	76
Adorare	47	Alea 57 Alexus 24		Aristeus 20 Apsus 17	
Adria	75	Alga 76 Alias 32		Arma 20 Armus 65	
Adriani inepta sen-		Alma	12	Arnicole	67
tentia	42	Alter & alius	32	Artocopi	48
Adulari	41	Altus 88 Alueus	19	Astrotol	45
Adulti seges	2	Amator	5	Apt	60
Adulter	42	Ambager	4	Apsocreas	60
Aedes 9 Aegeria	50	Ambigo	ibid.	Atx 12 Asylus	66
Aegon	60	Ambire dinos	37	Asphaltus	78
Aegyptus	31	Amens	19	Assensator	72
Aegypti numina	74	Amicus	23	Affyria	82
Aeneas Synj assertio	8	Amica 17 Amor	2	Astraa	58
Aenobarbus	39	Amphion	29	Astus 27 Athesis	74
Acolus 62 Aer	17	Amphiryonides	30	Atros 33 Attrides	32
Aerarij 38 Aes	44	Amvopas	10	Arrius	29
Aesopi pasina	39	Amynticus	10	Auatus	30
Aesopi astatia	59	Anas 64 Anisus	21	Aucupium	50
Aestimo	18	Angina	65	Auctus	69
				Aucisor	

INDEX.

<i>Auerfor</i>	21	<i>Cacus</i>	33	<i>Capuli</i>	48
<i>Auerso</i>	<i>ibi.</i>	<i>Caduceus</i>	35	<i>Catus & Caula</i>	54
<i>Auerror</i>	<i>ibid.</i>	<i>Cadus 63 Cacus</i>	31	<i>Causari</i>	9
<i>Augustus</i>	41	<i>Cain 54 Calais</i>	34	<i>Centaurs</i>	66
<i>Aureolus</i>	14	<i>Calamitas</i>	18	<i>Ceraunia</i>	39
<i>Auster</i>	4	<i>Calces</i>	13	<i>Cercopithecus</i>	47
B					
<i>Babylonia</i>	7	<i>Caldaria</i>	69	<i>Ceres</i>	62
<i>Baccatus</i>	70	<i>Caligo 48 Callus</i>	18	<i>Chaones</i>	66
<i>Bacchus</i>	69	<i>Calices</i>	13	<i>Charybdis</i>	22
<i>Bacillum</i>	38	<i>Calypso</i>	82	<i>Chryseis</i>	34
<i>Balave</i>	73	<i>Camaldula</i>	58	<i>Cicendula</i>	19
<i>Baldus</i>	78	<i>Campe</i>	64	<i>Cicones</i>	31
<i>Baleares</i>	50	<i>Campestris</i>	59	<i>Cicuta 43 Ciere</i>	26
<i>Ballus</i>	51	<i>Candidus</i>	61	<i>Cimex</i>	60
<i>Barathrum</i>	57	<i>Canicula</i>	30	<i>Cinaras</i>	32
<i>Bardi & Bardus</i>	53	<i>Canis</i>	<i>ibid.</i>	<i>Circe 24 Circus</i>	40
<i>Bardocucullus</i>	<i>ib.</i>	<i>Canis ac Catinatus</i>	47	<i>Cishara</i>	38
<i>Batrachus</i>	77	<i>Cantharus</i>	59	<i>Clarum</i>	84
<i>Belides 30 Belus</i>	<i>ibi.</i>	<i>Capella</i>	63	<i>Clauiculus</i>	14
<i>Benacus</i>	11	<i>Caprea</i>	76	<i>Clauus</i>	43
<i>Biblis</i>	30	<i>Capreolus</i>	70	<i>Clitumnus</i>	76
<i>Bifidus 34 Billis</i>	54	<i>Carbo</i>	16	<i>Cloaca</i>	61
<i>Bimestris</i>	27	<i>Cardiacus</i>	69	<i>Coarctare</i>	50
<i>Bimium Pythag.</i>	53	<i>Cardinales</i>	39	<i>Codrus</i>	40
<i>Beate</i>	73	<i>Cardo 19 Carex</i>	69	<i>Conacula</i>	34
<i>Bombyces</i>	39	<i>Caricibus</i>	<i>ibi.</i>	<i>Cogere</i>	25
<i>Bombycinus</i>	<i>ibid.</i>	<i>Cassae</i>	27	<i>Coinquinare</i>	47
<i>Boreas</i>	33	<i>Carmelus</i>	62	<i>Coisus</i>	12
<i>Bruchus</i>	64	<i>Camelina</i>	72	<i>Colluere</i>	70
<i>Bruma 37</i>	64	<i>Carpere</i>	44	<i>Compilo</i>	50
<i>Briseis 30 Buso</i>	47	<i>Carthusia</i>	62	<i>Compita</i>	19
<i>Buffum</i>	12	<i>Casa</i>	17	<i>Componere</i>	7
<i>Burus 9</i>	12	<i>Cassiopeia</i>	62	<i>Conor</i>	24
C					
<i>Cacabus</i>	69	<i>Cassor</i>	32	<i>Concinnus</i>	36
<i>Cacumen</i>	56	<i>Castrare</i>	62	<i>Conciare</i>	6
		<i>Castelli</i>	47	<i>Condere</i>	37
		<i>Casones</i>	16	<i>Confidere</i>	75
				<i>Consulere</i>	

INDEX.

18	Consulere	45	Dies genialis	10	Exilis	34
54	Consulsi	19	Discriman	17	Exoffare	4
9	Conuicta	47	Diffimulare	27	Extare	80
66	Cordum	47	Diuis	17	Extemplo	58
39	Cornicis omen	15	Dolia duo in foribus		Extimo	17
47	Corui omen	ibid.	Iouis	17	F	
62	Coryli 65	Cos 70	Domina	21	Fabella exorta nobili-	
66	Cosmas Medices	19	Domitij cuiusdam su-		satis	54
22	Cosmus	ibid.	perbia	38	Fabula institutarum	
34	Crassi cuiusdam non		doxas	86	mercedum	43
19	crassum dictum	39	Dryades	21	Facito 53	Facul 29
31	Creta	48	Dryas 62	Drys	ibid.	Facula 50
26	Crinale	33	Dumeta	24	Faxo	38
60	Crocodilus	33	E		Fagineus	74
32	Crudus	39	Fibosus	50	Pagus 75	Falco 76
40	Crumena	38	Effaminatum	32	Farrago	38
38	Cuium 56	Cura 2	Espey	11	Fartores	47
84	Curare	24	Elysy campi	25	Fasces	ibid.
14	Cymbia	36	Enucleare	4	Fascinare	5
43	Cypras	55	Epicædion	25	Fasti	66
76	D		Epicuri sententia	17	Fastidia 37	Fata 13
61	Demon 6	Dan 79	Epitaphion	25	Fatum	12
50	Danaus	31	Erebus	54	Fastus	3
40	David	34	Epeirvde	ibid.	Feralis	27
34	Deos utrimque sexus		Eremus	83	Ferre 8	Fides 43
25	fictus esse	38	Erydanus	11.29	Fideto 33	Fines 50
47	Deducere	59	Erynnis	15	Fascina	ibi.
12	Deglabrare	34	Eryphile	31	Fistula	4
70	Dianeira	31	Euentus, et Eueia	20	Fistulicem	53
50	Delphin	68	Eurotas	79	Flaccus	26
10	Bemens	45	Eurus	70	Fluuentini	65
7	Demoliri	18	Eurydice	37	Flumius	60
24	Dentale	9	Examen	65	Fœnifeca	47
36	Deplumare	50	Excandescencia	50	Fanus ibid.	Fata 65
6	Deucalion	51	Excubare	21	Fatate	11
37	Diana	6	Exorsus	71	Fatura	44
75	Dibapha	39	Exhaustus	27	Formago	70

Formica

INDEX.

Leno

INDEX.

Leno 43	Lepor 30	Mantes	60	Maror	18	
Lencosia	13	Maneo	80	Molorchus	67	
Leuitas 27	Lenis 10	Mantous	45	Monosyllabarum pri-		
Libra 15	Libum ib.	Manubria	41	uilegium	28	
Libethrides	29	Manus	56	Mors varia	18	
Libetdris	62	Mapalia	29	Moses 34	Mon 12	
Liber 58	Libs 41	Maria cui uisa	53	Mugire	73	
Libo 47	Limbus 14	Marisca	64	Mulcta	36	
Limpidus	80	Marinus	15	Mulctrale	37	
Linguosus	84	Martialis sentimen-		Mulstra	36	
Liquitur	10	tum	39	Mulstralia	37	
Lites 8	Linens 16	Martius	38	Multoties	91	
Linor 17	Lix 47	Masculus	40	Mundus	39	
Lolium 52	Loth 34	Matertera	60	Murex	7	
Lucullus	38	Maturum	24	Myrmix	58	
Ludere	27	Matrona Herculi vi-		Myrrha	30	
Lumina	35	sa	53	N		
Luna 75	Lupa 41	Media	3	Naaman	79	
Lupanar	52	Medicorum licentia	48	Naiades	35	
Lupus ubi nullus	48	Meditari	28	Napee	26	
Luscus 5	Lustra 60	Medusa	33	Narcissus	13	
Lux 9	Lyans ibi.	Melampodion	60	Nates 34	Nauis 60	
Lycaon 52	Lycoris 32	Melampus	ibi.	Neera	44	
Lycos 49	Limbus 14	Midas	ibid.	Nemea	63	
Lymba	56	Melotar	44	Nemus Agerie	50	
Lymphaticus	8	Mercari	53	Neoptolemus	44	
Lymphidus	80	Mergus	ibi.	Nepa 83	Nerei-	
Lynxer 11	Lyo 31	Mossis	ibi.	des	20	
M		Menania	77	Neronis sumptuosi-		
Macra 76	Macri ibi.	Midas 43	Miles	tas	4	
Maga	30	Milium	65	Nervi 73	Nervosus 55	
Magalia	27	Milai 62	Minus	42	Nene	37
Magi 52	Magis 84	Mincius alij Mintius		Nicolaire	68	
Maius	72	scribunt	75	Nitidula	9	
Malin auibus	44	Minotaurus	30	Noctua ubi vel plu-		
Malus punica	72	Mora	29	rima, vel nulla	51	
Manica	4	Modus	30	Nodus Herculis	38	
				Nomus		

INDEX.

Nemius qui dictus	54	Ociosus	77	Perna	6
Noster 10 Nuga	41	Ossentum	14	Perniciter	12
Nugari	27	Ouidij opinio	79	Pero 73 Persens	33
Nux	24	P		Pessum ire	17
Numania	34	Padus	76	Petaso 64 Pera	5
Numerus	56	Palestra	4	Petulci	43
Numina ruris	60	Palmet	62	Pernasus	24
Nursa 63 Nurus	65	Pampineus	28	Phædra	30
Nympha	63	Pan 63 Pannosus	16	Phaetra	26
O		Papyrus	60	Philomela, seu Philo-	
Obba	69	Par. 70 Paradysus	61	mena etymologi.	4
Obductus	27	Paranymphus	67	Philtra	24
Obmissus & Omis-		Parascene	16	Philirides	57
sus	10	Parcere 30 Pars	55	Phineus	35
Odere	20	Parnasus aut Par-		Phlegeton	23
Oenomaus	30	nassus	25	Phocis	72
Oenone	55	Parthenope	13	Phæbus	68
Oenophilus	9	Participia an compa-		Phœnices	74
Oenophorum	91	rantur	46	Phorcynides	83
Oestrum	65	Partivire	26	Phyllis	36
Ogdoas 68 O' n	9	Pasiphae	30	Piacula	66
Olympica	43	Pastillus	60	Picens 67 Pietas	50
Olympus	35	Pastinum	49	Pierides	24
Omasum	47	Pastor 76 Pastu	5	Pierius liquor	18
Omina	11	Patina Aesopi	39	Pignora	48
Onocrotalus	50	Patulus	9	Pila 49 Pilare	48
O'ion ibi. Opera	65	Paulisper	43	Pileolum	38
Operior	54	Paupertas	7	Pishecos	43
Ophiusa	48	Pecunia	65	Plerans	46
Opulescere 30 Ora	2	Pecunia	41	Peto 50 Potenta	44
Orare 44 Orcus	23	Pedepressim	49	Ποδ 25 Polymnia	29
Ordo potumum	64	Pedes 41 Pedica	4	Pondo 20 Popi-	
Orcades	62	Pedū 73 Pegasus	59	na	45 61
O'p'p'us	4	Penates	44	Populare	ibid.
Orexu	ibid.	Pensum	72	Populus	71
Orgia 13 Orithya	35	Penula	36	Posthabere	18
O'p' 63 Orpheu	76	Peragere	46	Populus cui sacra	58

INDEX.

Nico 57	Præcox 24	Romuli fabula 29	Sirius 30	Sirus 54
Præcordia 34	Rostrum 5	Rulla 9	Socer & Socrus ibid.	
Præstigia 6	Ruminare 3	Sogona: Alias Sogona 79		
Prima lux, & primus dies 9	Sambucus 34	Solifossor 49		
Prodigus 53	Sacrum offerre 90	Solinagus 23		
Propago 80	Salax 30	Salignus 17	Solstitia duo 59	
Propter 12	Salmon 68	Solum 8	Solyms 82	
Proserpina 32	Salidicus 30	Sonipes 51		
Prospicere 12	Salus 19	Salvia 74	Sopitus 27	Sopor 3
Proximare 9	Sampson 34	Soraete 59		
Prædina 39	Pubes 12	Sarcinula 58	Sortiri digitis 4	
Pubescere 72	Sarmenta 22	Satã 14	Specimen 25	
Pueri 30	Scidi à scindo 17	Spelæa 61		
Puerpera 65	Scipionis dictum 72	Spicatus 9		
Pulex 57	Plus 49	Scomma 4	Spineta 73	
Purpurare 33	Scutari nidos 42	Squarrosus 38		
Pyramis ibid.	Scurrilitas ibid.	Sterno 39		
Pyrha 54	Pyrhus 11	Scilla 21	Secare 27	Stimulus 49
Pythagoras 40	Secundare 35	Stipites 67		
Pythionissa 23	Securis 49	Stiria 44	Stius 8	
	Securus 17	Stratus 4		
Quã 19	Quando 3	Segnis 42	Striges 27	Strix 64
Questio de magorum aduentu 5	Sesim 50	Senectus 63	Styx 57	Succida 66
Querulus 34	Sentes 65	Sepes 35	Sulfuris arx 39	
	Sepire; 8	Septisores 29	Super 43	Supra 5
Rabula 50	Sepulchrum lene 22	Surculus 22		
Ranarum fabula 44	Sepulus 4	Seres 39	Susarion 3	
Rebecca 31	Refers 21	Serica ibid.	Snspicere 52	
Refert 24	Regius 19	Sero 58	Serra 42	Susurrus 70
Reor 16	Resipiscere 9	Sernij error 40	Sylmanus 52	
Restauro 84	Servitium 27	Syluestris 24		
Rhodope 29	Serus 11	Sesofus 62	Syrtes 5	
Rima 5	Rimula 35	Simulare 27		
Romphaea, seu Romphaea 34	Sirenes 13	Sion 34	Tabescere 27	
			Tantalus 8	

Tarpeia)

INDEX.

<i>Varpeia</i> 31	<i>Taxus</i> 75	<i>Valsasius</i> 58	<i>Viras</i> 34
<i>Teges</i> 69	<i>Tellum</i> 15	<i>Vates</i> 37	<i>Vis</i> 78
<i>Tempe</i> 29	<i>Vecordia</i> 48	<i>Vita fungi</i> 34	
<i>Tentans</i> 18	<i>Vellera</i> 46	<i>Vitis</i> 47	
<i>Testes</i> 8	<i>Vena</i> 48	<i>Vitta</i> 56	
<i>Tethys</i> 62	<i>Ventriculus</i> 10	<i>Vitula facere</i> 50	
<i>Tetricus</i> 16	<i>Ventrosus</i> 83	<i>Vlgo</i> 73	
<i>Thalassio</i> 5	<i>Venus</i> 18	<i>Vlua</i> 60	
<i>Theseus</i> 53	<i>Ver</i> 68	<i>Vmber</i> 25	
<i>Thestilis</i> 33	<i>Vernus</i> ib.	<i>Vmbria pars Thuseie</i> 28	
<i>Tiberis</i> 29	<i>Veribus, & Veru-</i> 73	<i>Vrēdi cadauera mos</i> 22	
<i>Tibia</i> 9	<i>bus</i> 30	<i>Vrna</i> ibid.	
<i>Tibicen</i> 53	<i>Verna</i> 69	<i>Vt</i> 67	
<i>Tityrus</i> 10, 25	<i>Verona</i> 17	<i>Vtres</i> 9	
<i>Tonius</i> 9	<i>Vertex</i> 50	<i>Vuidus</i> 72	
<i>Tragica vox</i> 30	<i>Vestigare</i> 37		X
<i>Tricornis</i> 84	<i>Vites</i> 9		
<i>Triuia</i> 5	<i>Victus</i> 51	<i>Xerxes</i> 34	
<i>Troia</i> 75	<i>Videns</i> 4		Z
<i>Tumulus</i> 21	<i>Villa</i> 50	<i>Zelus Helia, vide</i>	
<i>Turgida</i> 4	<i>Vimen</i> 9	<i>Helias</i> 58	
V	<i>Vindemie</i> 84	<i>Zetus</i> 36	
<i>Valle documentum</i>	<i>Vineta</i>		
39	<i>Vipera</i>		

FINIS.

Robert French
with this book
amen.

Robert French

34
78
34
47
56
50
73
60
25
seie
28
mos
22
bid.
67
9
72

34
vide
58
36

4
2